

Journal of Islamic and Contemporary Issues

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

منارا : مجلة قضايا إسلامية معاصرة

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2564

Vol. 2 No. 2 July - December 2021

บทความวิจัย

ผลการใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศวรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1

● นัจวา มามู / อับดุลรอแม สุหลง

1-11

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลอ์ดลากสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

● อาบิส บิลสุลต่าน / มูห์มัดตอลาล แกมมะ / อับดุลรอแม สุหลง

12-24

ศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของผู้สมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส

● อีซาม ทะยิมะมิง / อิบรอฮิม มะสาแม

25-36

บทความวิชาการ

เปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย

● รอฮานี มาแฉ / ชูชานา เจ๊ะแม

37-47

الشيخ وان أحمد زين الفطاني صرفياً

● عبد الرشيد هأميي / مُحَمَّد والينج

48-59

Pelaksanaan Kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an dalam Membina Akhlak Pelajar Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand

● Marwan Hayeemaming

60-73

Konsep Sad al-Dhara'i' (Penutupan Pintu Keburukan) Berkaitan Pendekatan Pencegahan dan Pemulihan dalam Pendidikan Seksualiti di Malaysia

● Nazerah Mustafa / Abdul Latiff Abu Bakar /
Mokmin Basri / Abur Hamdi Usman

74-92

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2564

ISSN 2730-2547 (Online)

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย รับผิดชอบเผยแพร่ผลงานทางวิชาการออนไลน์ ประเภทผลงานวิชาการประกอบด้วยบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และบทความปริทัศน์ ทั้งนี้บทความต้องไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อนนับจากวันที่ผู้เขียนได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านการวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และบทความปริทัศน์ ที่เป็นประเด็นร่วมสมัยต่างๆ เกี่ยวกับอิสลามในประเทศอาหรับและโลกมุสลิม
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการที่หลากหลายในประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับอิสลามและภาษาอาหรับ ไม่จำกัดเฉพาะประเทศไทยหรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุน ให้เกิดการวิจัย ค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสาร

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues /

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

99 หมู่ 8 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 96000

โทรศัพท์ : 073-709030 ต่อ 3555

โทรสาร : 073-709030 ต่อ 3555

Email : habba_yabnee@hotmail.com

การเผยแพร่ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/M-JICI>

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มณารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม — ธันวาคม 2564

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จงรัก พลาคัย
รองศาสตราจารย์ ดร. รสสุคนธ์ แสงมณี
รองศาสตราจารย์ เจ๊ะเหลาะ แซกพงศ์
รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพันธุ์ ศิริพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร. อานิส พัฒนปรีชาวงศ์
ศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุสลิม คารัง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รอฮานี มาแฉะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตัรมีชี สาละ

กองจัดการ

นายดลรามาน พันหวั่ง
นางสาวสุสนา ดอเลาะ
นายอับดุลฮาฟิซ ดอเลาะ
อาจารย์สมชาย ภูมิมาโน
นายนิมุฮัมมัดพิตรี อาแว
นางปิยนุช วัฒนศิริ
นางสาวซมึซียะห์ เจ๊ะสาแม๊ะ
อาจารย์สุรยาณี อาลีมะมะ
อาจารย์กูอับดุลมุฮัยยิมิน ยูโซะ

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอเซาะ หะมีแยะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มะนะฟียะ เมามัต	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัด วาเล็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอยะ บินเซ็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัด อูมูดี	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบรอเฮง ดอเลาะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แวอัมแร แวปา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อาอิชะห์ แวมามะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลูกมาน เจะกา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ดร. ฮิชาม หะยีมะมิง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
อาจารย์ซูเฟียน บอสู	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัดสกรี มัณญู	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ดร. มะยูดี ตือรามะ	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุหัมมัดสุไหมะ เฮงยามา	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอแมะ สุหลง	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ดร. ยามีละห์ โต๊ะแม	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ดร. อาดีละห์ หะยีนิแว	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อาจารย์รอหมย มอติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
รองศาสตราจารย์ ดร. อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร. นิละาะ แวอุเซ็ง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอหนิง ลือแต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ สายทอง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญาดุลฮัก มิงสมร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. อับดุลฮากิม เฮ็งปียา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. สุไม บิลไบ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. ยุทธนา เกื้อกุล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prof. Dr. Mohd Nasran Mohamad	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Jaffary Awang	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Ahmad Munawar Ismail	National University of Malaysia
Dr. Farid Mat Zain	National University of Malaysia
Dr. Muhammad Razak Idris	National University of Malaysia
Dr. Azmul Fahimi Kamaruzaman	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Shofian Haji Ahmad	National University of Malaysia
Dr. Abur Hamdi Usman	Kolej Universiti Islam
	Antarabangsa Selangor

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues / มณารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย เป็นวารสารที่มีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหาบทความเพื่อเผยแพร่ออนไลน์จำนวน 3 ท่านต่อบทความ และบทความหรือข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสาร MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มณารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย ที่เป็นวรรณกรรมของผู้เขียน บรรณาธิการหรือสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

บทบรรณาธิการ

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย ฉบับนี้เป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564) เป็นวารสารเรียบเรียงบทความที่เกี่ยวกับประเด็นอิสลามร่วมสมัย เต็มไปด้วยความเข้มข้นของเนื้อหาสาระทุกบทความ วารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการและบทความวิจัย จำนวน 7 เรื่อง มีประเด็นเรื่องเทคนิคและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอิสลามศึกษา การคุมกำเนิดในอิสลาม กฎหมายเปรียบเทียบ ภาษาอาหรับ กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และหลักการคัดดูแลียะต่อการแก้ไขปัญหาเยาวชนในมาเลเซีย

ในการจัดทำวารสารวิชาการ กองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบทความ บทความจะต้องผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ สอดคล้องกับบทความที่ตรวจ จำนวน 3 ท่าน สำหรับผู้สนใจที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการประเด็นอิสลามร่วมสมัย ทั้งบุคคลภายในและบุคคลภายนอกสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สามารถส่งบทความของท่านมายังกองบรรณาธิการวารสาร ทางเรายินดีที่จะเผยแพร่ผลงานของท่านเมื่อผ่านกระบวนการตรวจสอบและแก้ไขผลงานเรียบร้อยแล้ว

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณ เจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งผลงานวิชาการในวารสารฉบับนี้ และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอย่างยิ่งที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการกลั่นกรองพิจารณาแก้ไขผลงานดังกล่าวให้มีคุณภาพมากที่สุด สุดท้ายนี้ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการผ่านวารสารฉบับนี้ หากมีข้อคิดเห็นประการใดโปรดให้ข้อเสนอแนะทางกองบรรณาธิการยินดีปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้วารสารมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุสลิม คาแรง

บรรณาธิการ

สารบัญ...

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

นารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

บทความวิจัย

- ผลการใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชา อรรถาธิบายอัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 / The Effects of Using Multimedia Together Integrated with Learning Activities on Miracle of the Qur'an towards Learning Achievement on al-Tafsir for Intermediate Islamic Studies, Year 1
นัจวา มามู / อับดุลรอแม สุหลง (1-11)
- การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลอัคลาq สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 / The Development of Critical Thinking Skill by Using Question from Story-Telling on al-Akhlaq Subject for Primary School Students, Year 3
อาบิร บิลสุลตัน / มูห์มัดตอลาล แกมมะ / อับดุลรอแม สุหลง (12-24)
- ศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของคู่สมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส / Study the Understanding about Islamic Contraception of Married Couples in Charolaeko Community, Narathiwat Province
ฮีซาม หะยีมะมิง / อิบรอฮีม มะสาแม (25-36)

บทความวิชาการ

- เปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย / Comparison of Wills between Islamic Law and Thai Law
รอฮานี มาแฉ / ชูชานา เจ๊ะแม (37-47)
- الشيخ وان أحمد زين الفطاني صرفياً /
Sheikh Wan Ahmad Zain a Morphologist
عبد الرشيد هأمبي / محمد والبنج (48-59)
- Pelaksanaan Kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an dalam Membina Akhlak Pelajar Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand / The Implementation Activities of PLC Halaqah al-Qur'an to Improve Students Ethics of Arabic Malay Classroom (AMC) at Sasnasuksa School, Saiburi, Pattani, Thailand
Marwan Hayeemaming (60-73)
- Konsep *Sad al-Dhara'i'* (Penutupan Pintu Keburukan) Berkaitan Pendekatan Pencegahan dan Pemulihan dalam Pendidikan Seksualiti di Malaysia / The Concept of *Sad al-Dhara'i'* (Blocking the Means) Related to Preventive and Rehabilitation in Sexuality Education in Malaysia
Nazerah Mustafa / Abdul Latiff Abu Bakar / Mokmin Basri / Abur Hamdi Usman (74-92)

ผลการใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอาน
ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอาน
สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1

The Effects of Using Multimedia Together Integrated with Learning Activities on Miracle
of the Qur'an towards Learning Achievement on al-Tafsir
for Intermediate Islamic Studies, Year 1

นัจวา मामู¹

Najwa mamu¹

อับดุลรอแมะ สุลอง¹

Abdulramae Sulong¹

(Received: November 25, 2021; Revised: December 22, 2021; Accepted: December 27, 2021)

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ในทุกวันนี้เป็นแบบแยกส่วนกันระหว่างอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ไม่มีการบูรณาการอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ ครูไม่ใช้สื่อการสอนในการจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนไม่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของความรู้ได้ วิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานของนักเรียนที่ใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ และ 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการของผู้เรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1/1 จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการ 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) แบบประเมินความพึงใจ สถิติที่ใช้ในคือ 1) ค่าเฉลี่ย 2) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) การทดสอบค่า t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 และ 3) ความพึงพอใจของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : สื่อมัลติมีเดีย กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ มหัศจรรย์อัลกุรอาน

1 สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

1 Department of Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Corresponding author / Email : abdulramae.s@yru.ac.th)

ABSTRACT

The management of learning today is separated between the Quran and science. The Quran and science teachers do not use teaching materials in the management of learning which makes the students unable to get the essence of knowledge. This research is quantitative research which aimed 1) to develop and find the efficiency of multimedia before and after learning by using the integrated learning management on al-Tafsir and science. 2) to compare the learning achievement 3) to assess the students' satisfaction. The target group were 40 students of Islamic studies stage students, year 1. The tools used in this research were 1) multimedia for integrated learning 2) the achievement test 3) the satisfaction questionnaire. Statistics used in this research were average, percentage and t-test deviation. The research results were as follow: 1) The effectiveness of the multimedia which was higher than the specified criteria 80/80. 2) The learning achievement of Islamic studies was significantly higher than before studying at 0.05 level, and 3) The students' satisfaction was at a high level.

Keywords: Multimedia, integrated learning activities, Miracle of the Quran

บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาแห่งระบอบการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์แบบในทุกด้านถูกประทานลงมาแก่นุชนชาติโดยมีอัลกุรอานเป็นคัมภีร์เล่มสุดท้ายถูกประทานลงมาเพื่อเป็นทางนำสำหรับมวลมนุษยชาติในการดำเนินชีวิต อัลกุรอานเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่ยิ่งใหญ่และตลอดกาลคัมภีร์อัลกุรอานที่นำมาเปิดเผยเมื่อ 14 ศตวรรษที่ผ่านมาได้แจ้งถึงเหตุการณ์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ต่างๆ เอาไว้อย่างมากมาย รวมทั้งความจริงทางด้านวิทยาศาสตร์ที่มนุษย์เพิ่งค้นพบหรือได้รับการพิสูจน์จากนักวิทยาศาสตร์และด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยในยุคศตวรรษที่ 20 นั้นมีการอ้างอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานเมื่อ 1,400 ปีมาแล้วและได้ระบุถึงข้อเท็จจริงทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ค้นพบด้วยเทคโนโลยีในยุคศตวรรษที่ 20 เอาไว้อย่างลึกซึ้งและรัดกุม อัลกุรอานกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์นั้นหลายๆ เรื่องมีความสอดคล้องกันระหว่างการค้นพบทางวิทยาศาสตร์กับสิ่งที่ได้กล่าวถึงในอัลกุรอานอีกนัยหนึ่งพบว่า การค้นพบทางวิทยาศาสตร์สามารถเชื่อมโยงให้เป็นศาสตร์อิสลามได้นั้นคือความมหัศจรรย์ของอัลกุรอานที่มนุษย์ได้ค้นพบ

ความจริงการศึกษาในทัศนะอิสลาม เป็นการศึกษาแบบบูรณาการ ทั้งวิชาศาสนาและวิชาการเข้าด้วยกัน การกลับสู่ระบบการศึกษาแบบอิสลามที่แท้จริง จำเป็นที่จะต้องสร้างระบบใหม่ขึ้นมา ระบบการศึกษาใหม่ต้องเป็นแบบบูรณาการที่ทั้งสองระบบสามารถศึกษาด้วยกันอย่างมีกฎเกณฑ์ และทั้งสองระบบจะแยกออกจากกันไม่ได้ ไม่ควรมีการแยกวิชาศาสนาออกจากวิชาสามัญหรือแยกวิชาสามัญออกจากวิชาศาสนาเพราะตามทัศนะอิสลามนั้น ไม่ได้หมายถึงการศึกษาวิชาอัลกุรอาน หรือวิชาศาสนบัญญัติเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการศึกษาทุกสาขาวิชาที่สอนตามทัศนะของอิสลาม (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2558)

จากผลรายงานประเมินตนเอง (self-assessment report : SAR) โรงเรียนศึกษาศาสตร์อิสลามปี 2562 ที่ผ่านพบปัญหาที่สำคัญคือ ครูไม่ใช้สื่อการสอนในการจัดการเรียนรู้ ครูมุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาไม่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์ และครูไม่บูรณาการเรียนการสอน จากปัญหาข้างต้นทำให้เกิดผลกระทบต่อนักเรียนดังต่อไปนี้ นักเรียนไม่สามารถเข้าถึงแก่นแท้ของความรู้ได้ และไม่สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างจิตวิญญาณและสติปัญญา

จากความสำคัญและปัญหาที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะแก้ปัญหาด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศรร์ยัลกุรอานโดยใช้สื่อมัลติมีเดีย ซึ่งเป็นสื่อการสอนที่เป็นเครื่องมือช่วยให้ครูผู้สอนเมื่อใหม่มีความมั่นใจมากขึ้น คุณค่าของสื่อมัลติมีเดียเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพราะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ยุกยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้นและช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว กระตุ้นและสร้างความสนใจให้ผู้เรียนเกิดความสุขและไม่เบื่อหน่ายกับการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันและเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนนั้น นอกจากนี้ยังเป็นสื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นและยังส่งเสริมให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียนอีกด้วย และด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและสร้างสื่อมัลติมีเดียเชิงบูรณาการเนื้อหาที่ทำให้เกิดความรู้ที่มีความหมายและมีความหลากหลายในลักษณะที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีการพัฒนาทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านจิตใจและสติปัญญา เพราะการบูรณาการการเรียนรู้อธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาที่หลากหลายและตอบสนองต่อรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนแต่ละคนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาในด้านสุนทรีย์และความดีงาม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความคิดและความรู้สึกที่ดี อีกทั้งผู้เรียนจะเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาอธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์และสามารถนำความรู้จากการเรียนรู้ในส่วนหนึ่งไปช่วยทำให้การเรียนรู้ในส่วนอื่นๆ ดีขึ้นอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียก่อนและหลังเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศรร์ยัลกุรอานตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนรายวิชาอธิบายอัลกุรอานที่ใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศรร์ยัลกุรอาน
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศรร์ยัลกุรอาน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขั้นตอนการดำเนินงาน

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์โดยใช้สื่อมัลติมีเดียที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การขออนุญาตใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่องมหัศจรรย์อัลกุรอานกับกลุ่มตัวอย่าง

1.2 การทดลองใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่องมหัศจรรย์อัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1

1.3 การศึกษาผลการใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่องมหัศจรรย์อัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางศึกษาปีที่ 1/1 โรงเรียนศึกษาศาสตร์อิสลาม อำเภอเวียง จันทนาธิวาส จำนวน 40 คน 1 ห้องเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์โดยใช้สื่อมัลติมีเดียที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 โรงเรียนศึกษาศาสตร์อิสลามมีดังนี้

3.1 สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 ผลการประเมินพบว่าค่าความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 นำมาแปลผลตามระดับคะแนนของผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินด้านการออกแบบสื่อมัลติมีเดียมีความถูกต้อง **สมบูรณ์** ผลการประเมินพบว่าค่าความสอดคล้องขององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.47 นำมาแปลผลตามระดับคะแนนของผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนสาระการเรียนรู้อรรถาธิบายอัลกุรอานของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 ที่ใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60 ถึง 1.00 ข้อสอบอัตนัยจำนวน 40 ข้อ ซึ่งมีค่าความยาก (P) ตั้งแต่ .40-.82 มีค่าอำนาจจำแนก (B) ตั้งแต่ 0.20-1.00 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพ

3.3 แบบประเมินความพึงใจต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76 อยู่ในระดับมาก

4. การดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 ทำการทดสอบความรู้ความสามารถของนักเรียนก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4.2 ทำการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานโดยใช้สื่อมัลติมีเดียกับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1

4.3 ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4.4 ประเมินความพึงพอใจต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานโดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ จำนวน 10 ข้อ

4.5 บันทึกหลังการสอนทุกครั้งที่ได้จัดการเรียนรู้

4.6 นำผลคะแนนจากแบบทดสอบความรู้เข้าใจไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าร้อยละของคะแนนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างโดยการทดสอบค่าที (t-test dependent)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

5.1 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียก่อนและหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 ตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 โดยหาค่าร้อยละ

5.2 วิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนรายวิชาอธิบายอัลกุรอานของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 ที่เรียนด้วยสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอาน วิเคราะห์โดยค่า t-test dependent

5.3 วิเคราะห์ระดับการสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษา ตอนกลางปีที่ 1/1 จำนวน 40 คน ปรากฏผลการวิจัยดังตารางต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียก่อนและหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 เกณฑ์ 80/80

แผนที่	E1		E2		E1 E2	เกณฑ์ 80/80
	คะแนน	ร้อยละ	คะแนน	ร้อยละ		
1	960	80.00	990	82.50	80.00/82.50	ผ่านเกณฑ์
2	988	82.33	1020	85.00	82.33/85.00	ผ่านเกณฑ์
3	991	82.58	1010	84.17	82.58/84.17	ผ่านเกณฑ์
4	980	81.67	996	83.00	81.67/83.00	ผ่านเกณฑ์
5	967	80.58	987	82.25	80.58/82.25	ผ่านเกณฑ์
6	969	80.75	988	82.33	80.75/82.33	ผ่านเกณฑ์
7	988	82.33	1030	85.83	82.33/85.83	ผ่านเกณฑ์
8	970	80.83	989	82.42	80.83/82.42	ผ่านเกณฑ์
รวม	7813	81.39	8010	83.44	81.39/83.44	ผ่านเกณฑ์

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลจากการจัดการเรียนรู้ 8 แผนการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถทำคะแนนระหว่างเรียนร้อยละ 81.39 และคะแนนหลังเรียนร้อยละ 83.44 และเมื่อพิจารณาเป็นรายแผน พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ถึง 8 ผู้เรียนสามารถทำคะแนนระหว่างเรียนร้อยละ 80.00, 82.33, 82.58, 81.67, 80.58, 80.75, 82.33, 80.83 ตามลำดับ และคะแนนหลังเรียนร้อยละ 82.50, 85.00, 84.17, 83.00, 82.25, 82.33, 85.83, 82.42 สรุปได้ว่า ทุกแผนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานของนักเรียนที่ใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนและคะแนนความแตกต่างของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 ดังต่อไปนี้

การทดสอบ	จำนวน (N)	คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนน	$\bar{X}$	S.D.	D	D ²	t
ก่อนเรียน	40	40	949	2.96	0.46			
หลังเรียน	40	40	1372	4.28	0.54	423	178,929	36.95

**P < 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการทดสอบก่อนเรียนมีคะแนนรวม 949 และคะแนนหลังเรียนรวม 1372 เมื่อนำผลมาเปรียบเทียบความต่างของคะแนนเท่ากับ 423 จากการทดสอบค่าที ผู้เรียนที่ผ่านการจัดการเรียนรู้ การวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศรร์ยอัลกุรอานโดยใช้สื่อมัลติมีเดียที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

3. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานของนักเรียนที่ใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการอยู่ในระดับมากดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีผลต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัศรร์ยอัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1

ที่	ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	เมื่อนักเรียนได้เรียนวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานแบบบูรณาการทำให้นักเรียนเข้าใจอัลกุรอานมากขึ้น	4.20	0.84	มาก
2	นักเรียนได้เห็นความยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์เมื่อได้เรียนรู้แบบบูรณาการ	4.15	0.82	มาก
3	นักเรียนสามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ได้	4.13	0.71	มาก
4	กิจกรรมการเรียนรู้สนุกสนานและน่าสนใจ	3.98	0.79	มาก
5	สื่อที่ใช้สามารถช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เร็วขึ้น	3.95	0.71	มาก
6	สื่อสวยงามทันสมัยน่าสนใจ	3.92	0.66	มาก
7	มีความเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน	4.03	0.82	มาก
8	การร่วมกิจกรรมทำให้เกิดความก้าวหน้าทางการเรียน	4.10	0.80	มาก
9	สามารถนำประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	4.10	0.83	มาก
10	อยากให้มีการสอนแบบบูรณาการอีกในอนาคต	4.18	0.67	มาก
เฉลี่ย		4.07	0.76	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัทศกรย์อัลกุรอานรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์โดยใช้สื่อมัลติมีเดียที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.76

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัทศกรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 สามารถอภิปรายผลดังนี้

1. ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียก่อนและหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัทศกรย์อัลกุรอานมีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียก่อนและหลังเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์เท่ากับ 81.39/83.44 นั่นคือ นักเรียนทั้งหมดได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบย่อยท้ายแผนการจัดการเรียนรู้ การทดสอบใบความรู้ ระหว่างเรียนได้ถูกต้องเฉลี่ยร้อยละ 81.39 และผู้เรียนสามารถทำคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ 83.44 นั่นคือ การวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัทศกรย์อัลกุรอานโดยใช้สื่อมัลติมีเดียที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 มีค่าประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์กำหนด 80/80 ทั้งนี้เพราะการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัทศกรย์อัลกุรอานโดยใช้สื่อมัลติมีเดีย ผู้วิจัยมีการดำเนินการสร้างสื่อมัลติมีเดียอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการหาประสิทธิภาพอย่างเป็นลำดับขั้นตอน และได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเชื่อถือได้ไว้เป็นสื่อมัลติมีเดียโดยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หากยังไม่เข้าใจส่วนใดก็สามารถเข้าไปศึกษาทบทวนได้ตามความต้องการของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนมีความสนใจที่จะเรียนรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับบูรณาการอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัทศกรย์อัลกุรอานได้อย่างไม่เบื่อหน่าย อีกทั้งสื่อมัลติมีเดียได้นำเสนอรูปภาพเสียงบรรยายประกอบสื่อมัลติมีเดียจึงทำให้สื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนได้อย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรวัลย์ จินอนงค์ (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ เรื่อง ผ้าขาวม้าร้อยสี สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2 พบว่า สื่อมัลติมีเดีย เรื่อง ผ้าขาวม้าร้อยสี มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.00/74.00 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 70/70 ซึ่งเป็นไปตาม สมมุติฐานที่กำหนดไว้และผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการบูรณาการและผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการสอนแบบบูรณาการโดยศึกษาหลักการ แนวคิดนักวิชาการที่หลากหลาย เช่น สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2546) สุวิทย์ มูลคำ (2547) ทิตนา เขมมณี และคณะ (2548) วิเศษ ชินวงศ์ (2544) และได้สังเคราะห์เป็นรูปแบบการสอนแบบบูรณาการแบบข้ามวิชาระหว่างรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานกับวิทยาศาสตร์ จากที่นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้พบว่า นักเรียนสามารถ

เชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชา อรรถาธิบายอัลกุรอานและวิทยาศาสตร์ได้ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูไฮมี ลาเตะ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรอิสลาม ศึกษา พุทธศักราช 2551 กับวิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ผล การศึกษาพบว่า (1) ประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้บูรณาการระหว่างวิชาอัลอากีเดห์ กับวิชาวิทยาศาสตร์ โดย ภาพรวมสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (80/80) โดยมีค่าเท่ากับ 83.79 1 87.95 (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ เรียนโดยใช้หน่วยการเรียนรู้บูรณาการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) ระดับ ความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการเรียนรู้จากหน่วยการเรียนรู้บูรณาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนสาระการเรียนรู้ อรรถาธิบาย อัลกุรอานของนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 ที่ใช้สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยค่า t-test พบว่า ผลการทดสอบก่อนเรียนมีคะแนนรวมทั้งหมด 949 และคะแนนหลังเรียนรวม 1,372 เมื่อนำผลมา เปรียบเทียบความต่างของคะแนน เท่ากับ 423 โดยการทดสอบค่าที่ จะเห็นว่า ผู้เรียนที่ผ่านการจัดการเรียนรู้การ วิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัทศกรรย์ อัลกุรอานโดยใช้สื่ อมัลติมีเดียที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 เนื่องจากสื่อมัลติมีเดียที่สร้างขึ้นเป็นสื่อ การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน จึงสามารถสรุปได้ว่าสื่อมัลติมีเดีย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและช่วยให้เกิดการเรียนรู้และสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดี ดังที่ ชัชชนันท์ ตระกูลอยู่สบาย (2558) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อมัลติมีเดียสามารถนำเสนอเนื้อหาได้ลึกซึ้งกว่าการ บรรยายแบบปกติ มัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ (1) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และดึงดูด ความสนใจของกลุ่มเป้าหมายโดยการใช้เทคนิคการนำเสนอที่หลากหลาย สวยงาม ช่วยให้เกิดความคงทนในการ จดจำ เพราะรับรู้ได้จากหลายช่องทางทั้งภาพและเสียง (2) ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ดี อธิบายสิ่งที่ซับซ้อนให้ง่ายขึ้นเป็นรูปธรรม สามารถทบทวนบทเรียนซ้ำได้ตามความต้องการและสนองต่อความ แตกต่างในแต่ละบุคคล

3. ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้แบบบูรณา การรายวิชาอรรถาธิบายอัลกุรอานเรื่อง มหัทศกรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้น อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีค่าเฉลี่ย 4.07 และค่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.76 แสดงว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีคุณภาพอยู่ในระดับมากเป็นไปตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจาก สื่อมัลติมีเดีย เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอรรถาธิบาย อัลกุรอาน เรื่อง มหัทศกรรย์อัลกุรอานที่สร้างขึ้นเป็นสื่อที่มีการตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน มีภาพ มีสีประกอบ และการ ออกแบบที่ดึงดูดความสนใจผู้เรียน นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถกลับมาเรียนรู้หรือทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเอง ตามความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รักษ์สุตา สุทธิวงษ์ และคณะ (2559) ได้ให้ความหมายของความ

พึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ระดับความรู้สึก หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองทั้งในด้าน วัตถุและในด้านจิตใจ เปรียบเทียบระหว่างผลประโยชน์ที่ได้รับกับความคาดหวัง

สรุป

ผลการวิจัยเรื่อง ผลการใช้สื่อมัลติมีเดียร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง มหัศจรรย์อัลกุรอานที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1 มีดังต่อไปนี้

1. ประสิทธิภาพของสื่อมัลติมีเดียที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 และ
3. ความพึงพอใจของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการศึกษาหรือทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
2. ก่อนการดำเนินการวิจัยควรมีการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่ที่จะใช้เป็นห้องปฏิบัติการทางด้านการเรียนการสอน ด้านของสื่อ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้มีความพร้อมสามารถใช้งานได้เป็นอย่างดี
3. ควรสนับสนุนให้มีการใช้สื่อมัลติมีเดียในสถานศึกษาทุกระดับเพื่อเป็นการเสริมประสิทธิภาพในการเรียนการสอนให้สูงขึ้นนอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในระดับชั้นอื่น ๆ เช่น ระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนปลาย ระดับอุดมศึกษา เป็นต้น เนื่องจาก การวิจัยนี้ยังพบได้น้อยในบริบทของโรงเรียนเอกชนที่สอนศาสนาอิสลาม
2. ควรมีการศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการรายวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์กับตัวแปรอื่นๆ เช่น การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ซัซซันท์ ตระกูลอยู่สบาย. (2558). การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ เรื่อง ระบบนิเวศชายเลน อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร. ปรินญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชูไฮมี ลาเตะ. (2557). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้บูรณาการอิสลามศึกษาระดับ อาเก็ดะห์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 กับวิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. คุรุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการสอนอิสลาม มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ทิศนา แคมมณี และคณะ. (2548). รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ: ด่าน สุทธาการพิมพ์.
- พัชรวัลย์ จินณรงค์. (2558). การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ เรื่อง ผ้าขาวม้าร้อยสี สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2. ปรินญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษาภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รักษ์สุดา สุทธิวงษ์ และคณะ. (2559). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกลี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. หลักสูตรปริญญา รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตรการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิเศษ ชินวงศ์. (2541). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. วารสารวิชาการ, 4(10): 27-32.
- สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์. (2546). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). กลยุทธ์การสอนคิดบูรณาการ. กรุงเทพฯ: ดวงกลมสมัย.
- อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2558). ปรินญาการศึกษาอิสลาม. สงขลา: บรรลือการพิมพ์.

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลอคลาก
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

The Development of Critical Thinking Skill by Using Question from Story-Telling
on al-Akhlaq Subject for Primary School Students, Year 3

อาบิร บิลสุลต่าน¹

Abir Binsulatan¹

มุหัมมัดตอลาล แกมะ¹

Muhammادتolan Kaemah¹

อับดุลรอแมะ สุหลง¹

Abdulramae Sulong¹

(Received: November 25, 2021; Revised: December 18, 2021; Accepted: December 27, 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าสาระการเรียนรู้อัลอคลาก 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า 3) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนสาระการเรียนรู้อัลอคลากโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนสมบุญรัตนอิสลามจำนวน 34 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ 4) แบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 เท่ากับ 80.91/83.24 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 3) ผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 และ 4) ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : ทักษะการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถามจากเรื่องเล่า นักเรียนชั้นประถมศึกษา

1 สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

1 Department of Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Corresponding author / Email : abirulatan@gmail.com)

ABSTRACT

This research is quantitative research which aimed 1) to develop and Study the effectiveness of learning management plans for critical thinking skill by using question from story-telling , on al-Akhlaq subject. 2) to study the learning achievement of learners by by using question from story-telling, on al-Akhlaq subject. 3) to compare the Critical thinking skills of learning on al-Akhlaq subject by using question from story-telling 4) to assess students satisfaction towards learning al-Akhlaq subject by using question from story-telling. The target group was 34 primary school students in Somboonsaad Islam School for the second semester of the academic year 2020 by purposive sampling. The research instruments were 1) the instructional plans with question from story-telling, 2) the achievement test, 3) Critical Thinking skills from, and 4) the satisfaction from. Statistics were used in this research were percentage, mean standard deviation. The results showed that 1) The efficiency of the instructional plans to develop critical thinking skills with question of story-telling was higher than before, 80/80 at 80.91/83.24 2) The student's achievement was significantly higher than before at the 0.05 level. 3) The student's critical thinking skills assessment results were significantly higher at 0.05 level and 4) the students' satisfaction was at a high level.

Keywords: critical thinking skills, story-telling techniques, Primary School students

บทนำ

ในสภาพการณ์ปัจจุบัน สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเพิ่มของประชากร การขยายตัวของเมือง การคมนาคมสื่อสารที่รวดเร็ว ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาที่ซับซ้อน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาทางด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและด้านการศึกษา คนในสังคมต้องการความสามารถทางสมองขั้นสูง และทักษะมาใช้ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ทั้งสิ้น (มันทนา ปิตตาระโพธิ์, 2561) เด็กที่กำลังเติบโตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นนโยบายของทุกประเทศ ที่ต้องการส่งเสริมหลักการให้มีความรู้ความสามารถ และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาจำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพโดยมีความรู้ทักษะต่าง ๆ และความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ เมื่อการจัดการศึกษามีคุณภาพแล้วการพัฒนาชุมชนสังคมและประเทศก็สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะมีทรัพยากรบุคคลที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) หลักสูตรอิสลามศึกษา

พุทธศักราช 2546 ก็เป็นอีกหนึ่งหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างปกติสุข อีกทั้งหลักสูตรอิสลามศึกษายังได้กำหนดคุณลักษณะให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดอย่างมีระบบ ภายใต้พื้นฐานของหลักการอิสลาม เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) และได้กำหนดมาตรฐานในรายวิชาอัลลอคลาก โดยเข้าใจจริยธรรมอิสลาม ยึดมั่นและปฏิบัติจริยธรรมอิสลาม เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2555) จะเห็นได้ว่าหลักสูตรอิสลามศึกษาเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมเป็นการปฏิบัติตามหลักการเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบซึ่งเป็นการคิดใคร่ครวญอย่างละเอียดรอบคอบในเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล โดยหาส่วนดี ส่วนบกพร่อง หรือ จุดเด่นจุดด้อยของเรื่องนั้นๆ แล้ว เสนอแนะสิ่งที่ดีสิ่งที่เหมาะสมนั้นอย่างยุติธรรมและสำคัญอย่างยิ่ง อีกทั้งทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นทักษะของการนำไปปรับแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวันอีกด้วย ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ระบุว่าความคิดวิเคราะห์ถือว่าเป็นพื้นฐานของการคิด เป็นสิ่งสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมของมนุษย์ ผู้ที่มีทักษะการคิดวิเคราะห์จะสามารถพิจารณาไตร่ตรองแก้ปัญหาอย่างแม่นยำมีความละเอียดในการจำแนกแยกแยะ เปรียบเทียบข้อมูลเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างชำนาญ โดยการหาหลักฐานที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือข้อมูลที่นำเชื่อถือมาสนับสนุนหรือยืนยันเพื่อพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจเชื่อหรือสรุป สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548) ได้ให้ความหมายว่าทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นการระบุเรื่องหรือปัญหา การจำแนกแยกแยะการเปรียบเทียบข้อมูลอื่น ๆ และตรวจสอบข้อมูลอย่างชำนาญหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้องและแม่นยำเพียงพอแก่การตัดสินใจ

สำหรับโรงเรียนสมบูรณศาสน์อิสลามได้มุ่งหมายที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างมีระบบ ตามที่หลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้ ทางโรงเรียนสมบูรณศาสน์ได้มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีที่สุด ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจนั้น จำเป็นที่ต้องใช้สื่อการสอนและเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากการสัมภาษณ์ผู้สอนเกี่ยวกับปัญหาของผู้เรียน พบว่า จากการสอนรายวิชาอัลลอคลากผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์น้อยมากเพราะในด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้อัลลอคลากมีเนื้อหาหนัก ยากแก่การเข้าใจและจดจำ จึงต้องใช้เวลานานในการทำความเข้าใจในบทเรียนส่วนรูปแบบการสอนของครูผู้สอนนั้นยังเน้นการสอนแบบบรรยายเนื้อหาผู้เรียนจะเป็นเพียงผู้รับข้อมูลเพียงอย่างเดียว ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ จึงจำเป็นต้องมีการคิดวิเคราะห์ในสาระการเรียนรู้อัลลอคลากให้ดีขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาไตร่ตรองแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการ

ดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม หากปล่อยปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นโดยไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข จะส่งผลให้ผู้เรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิต ตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามได้ (ซารีนา บากา, สัมภาษณ์ วันที่ 7 ตุลาคม 2563) ดังนั้น ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ให้มากขึ้น ซึ่งวิธีการสอนมีหลากหลายรูปแบบที่จะสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน เช่น วิธีการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า การจัดการเรียนรู้แบบบทบาทสมมุติ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีตัวอย่าง การจัดการเรียนรู้ระดมสมอง และการจัดการเรียนรู้แบบบันได 5 ขั้น จากที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นวิธีที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำวิธีการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่ามาพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2545) ที่ได้กล่าวว่า การใช้คำถามเพื่อแสวงหาความรู้ที่มีประสิทธิภาพ และเป็นกลวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิด การตีความ การไตร่ตรอง การถ่ายทอดความคิด สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาความคิดใหม่ๆ ได้

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะแก้ปัญหาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า เพราะผู้วิจัยเชื่อว่า การจัดการเรียนการสอนโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า เป็นวิธีการสอนที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน และมีระบบมากขึ้น โดยการรับฟังเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ของประวัติศาสตร์ในอดีต ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนและสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
3. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
4. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขั้นตอนการดำเนินงาน

การจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental research) แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การขออนุญาตใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สารการเรียนรู้ อัลอัลลาค สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 กับกลุ่มตัวอย่าง

1.2 การทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สารการเรียนรู้ อัลอัลลาค สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1.3 การศึกษาผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สารการเรียนรู้ อัลอัลลาค ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบุญรณศาสน์อิสลามภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 5 ห้อง รวมนักเรียนทั้งหมด 136 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโรงเรียนสมบุญรณศาสน์อิสลาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 ห้อง 1 จำนวน 34 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สารการเรียนรู้ อัลอัลลาค สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีดังนี้

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลอัลลาคตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า จำนวน 7 แผนๆ ละ 2 ชั่วโมง ได้แก่ ความบริสุทธิ์ใจ การใฝ่รู้ การรักษาสัญญา มารยาทการใช้มัสยิด มารยาทต่อเพื่อนบ้าน มารยาทในการอ่านอัลกุรอาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการประหยัด

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลอัลลาค สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบุญรณศาสน์อิสลาม ที่ใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า แบบทดสอบเป็นแบบปรนัยจำนวน 30 ข้อ 4 ตัวเลือก

3.3 แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ ที่ใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบุญรณศาสน์อิสลาม เป็นแบบวัดแบบอัตนัย

3.4 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมบูรณ์ศาสน์อิสลาม ใช้แผนการจัดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า จำนวน 10 ข้อ

4. การดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 ทำการทดสอบก่อนเรียน (pre-test) กับนักเรียนโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์จำนวน 30 ข้อแล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดและบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

4.2 ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ทั้ง 7 แผนตามลำดับ โดยทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบวัดความสามารถทักษะการคิดวิเคราะห์ตามแผนต่าง ๆ ก่อน เมื่อเสร็จสิ้นการสอนในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ทำการทดสอบระหว่างเรียนอีกครั้งเป็นแบบวัดชุดเดิม แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดและบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

4.3 เมื่อเสร็จสิ้นการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ทั้ง 7 แผนแล้วทำการทดสอบหลังเรียน (post-test) โดยใช้แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ชุดเดิม แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด และบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

4.4 ดำเนินการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นต่อการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า

4.5 เก็บรวบรวมคะแนนจากแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน แบบวัดทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ มาวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูล

4.6 นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปจัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

5.1 หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยวิเคราะห์สัดส่วนคะแนนเฉลี่ยร้อยละของคะแนนระหว่างเรียนและคะแนนร้อยละของคะแนนหลังเรียน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ 80/80

5.2 เปรียบเทียบคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนก่อนและหลังเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

5.3 เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก่อนและหลังที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

5.4 วิเคราะห์คะแนนความพึงพอใจของผู้เรียนก่อนและหลัง เรียนด้วยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าสาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มี 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยวิเคราะห์สัดส่วนคะแนนเฉลี่ยร้อยละของคะแนนระหว่างเรียนและคะแนนร้อยละของคะแนนหลังเรียน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด คือ 80/80

ตารางที่ 1 แสดงค่าประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

แผนที่	E1		E2		E1 E2	เกณฑ์ 80/80
	คะแนน	ร้อยละ	คะแนน	ร้อยละ		
1	816	80.00	118	86.76	80.00/86.76	เป็นไปตามเกณฑ์
2	818	80.20	113	83.09	80.20/83.09	เป็นไปตามเกณฑ์
3	816	80.00	115	84.56	80.00/84.56	เป็นไปตามเกณฑ์
4	816	80.00	111	81.64	80.00/81.64	เป็นไปตามเกณฑ์
5	837	82.06	112	82.35	82.06/82.35	เป็นไปตามเกณฑ์
6	817	80.10	139	81.76	80.10/81.76	เป็นไปตามเกณฑ์
7	857	84.02	114	84.71	84.02/84.71	เป็นไปตามเกณฑ์
รวม	5777	80.91	849	83.24	80.91/83.24	เป็นไปตามเกณฑ์

จากตารางที่ 1 พบว่าคะแนนกิจกรรมระหว่างเรียนของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เท่ากับ 80.91 (E1) และคะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียนเท่ากับ 83.24 (E2) ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.91/83.24 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก่อนและหลัง ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้การตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	จำนวน (N)	คะแนน เต็ม	ผลรวม คะแนน	$\bar{X}$	S.D.	D	D ²	T	P
ก่อนเรียน	34	30	432.00	15.43	2.38	174.00	1598	6.44	0.05
หลังเรียน	34	30	606.00	21.64	4.60		.00		

**P < 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังเรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนก่อนและหลังเรียน ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	จำนวน (N)	คะแนนเต็ม	ผลรวมคะแนน	$\bar{X}$	S.D.	D	D ²	t	P
ก่อนเรียน	34	10	113.00	4.04	0.63	131	643.	10.98	0.05
หลังเรียน	34	10	244.00	8.71	0.80	.00	00		

**P < 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่าคะแนนทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนก่อนและหลัง การจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้เรียนก่อนเรียนและหลัง

ลำดับ	ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	เนื้อหาที่มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้	4.03	0.67	มาก
2	บรรยากาศในห้องเรียนทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน	4.09	0.62	มาก
3	นักเรียนชอบเรียนรายวิชาอัลลอคลากที่ใช้การจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า	4.59	0.74	มาก
4	การจัดการเรียนการสอนฝึกทักษะการคิดของนักเรียนมากขึ้น	4.65	0.65	มาก
5	การจัดการเรียนการสอนฝึกให้นักเรียนมั่นใจในความคิดของตัวเองกล้าที่จะแสดงความคิดของตัวเองมากขึ้น	4.03	0.63	มาก
6	การจัดการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น	3.50	0.86	มาก
7	กิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันทำให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนานและมีความสามัคคีในการอยู่ร่วมกัน	4.00	0.49	มาก
8	การจัดการเรียนการสอนทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น	3.56	0.86	มาก
9	การจัดการเรียนการสอนช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตัวเองได้มากขึ้น	4.00	0.74	มาก

10	สื่อการเรียนการสอนมีความเหมาะสมในการเรียนรู้ของนักเรียน	4.00	0.49	มาก
เฉลี่ยโดยรวม		4.04	0.13	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่าความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนสาระการเรียนรู้อัลลอคลากโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจเฉลี่ยโดยรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.13 และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นที่ได้รับการจัดเรียงลำดับจากความพึงพอใจสูงสุดไปหาความพึงพอใจต่ำสุด พบว่า ประเด็นที่ผู้เรียนมีความพึงพอใจสูงสุดคือ การจัดการเรียนการสอนฝึกทักษะการคิดของนักเรียนมากขึ้น 4.65 และประเด็นที่มีความพึงพอใจต่ำสุดคือการจัดการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเป็น 3.50

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สามารถอภิปรายผลดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ 80.91/83.24 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาและสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและครบทุกองค์ประกอบของแผน แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลลอคลากโดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า มีทั้งหมด 7 แผน โดยแต่ละแผนมีองค์ประกอบดังนี้ มาตรฐานการเรียนรู้ สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล สื่อและแหล่งเรียนรู้ เป็นไปตามมาตรฐานที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาของ เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ (2555) ได้องค์ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งจะประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล บันทึกผลการจัดการเรียนรู้ รวมถึงศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรอิสลามศึกษาที่จะทำการเรียนการสอน ศึกษาเกี่ยวกับทักษะการคิดวิเคราะห์ คึกษาขององค์ประกอบและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังศึกษาเกี่ยวกับการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาโดยผ่านวิธีการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ซึ่งประสิทธิภาพเฉลี่ยโดยรวม (E1/E2) เท่ากับ 80.36/82.75 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ 80/80 สอดคล้องกับงานวิจัยของ นุสา มาแนว (2560) ได้ทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์สาระภาษามลายู เรื่องการอ่านสรุปความเรื่องสั้น โดยใช้เทคนิคหวมกการคิด 6 ใบ สำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โรงเรียนสามารถดีวิทยา ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนเรื่องการอ่านสรุปความเรื่องสั้นสาระภาษามลายู โดยใช้เทคนิคหวมกการคิด 6 ใบมีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.05/84.71 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระการเรียนรู้อัลลอคลาก ทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า พบว่าหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ 0.05 คือ ($x = 15.43$, $x = 21.64$) แสดงว่า การจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างความเข้าใจและฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยมีการประยุกต์ใช้ความรู้และประสบการณ์ต่างกับความรู้ใหม่และกระบวนการ เพื่อใช้ได้อย่างจริงในชีวิตประจำวัน (สุคนธ์ สินธพานนท์และคณะ, 2554) ส่งผลให้ผู้เรียนที่เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ คือ ($x = 15.43$, $x = 21.64$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธดนย์ มหาโยธี และ ศิริพงษ์ เพียศิริ (2562) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิคผังกราฟิก ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีคะแนนความสามารถในการคิดวิเคราะห์เฉลี่ย 22.65 คิดเป็นร้อยละ 75.50 ของคะแนนเต็ม และนักเรียนสอบผ่านเกณฑ์ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 77.42 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด 31 คน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ย 14.87 คิดเป็นร้อยละ 74.35 ของคะแนนเต็ม และนักเรียนสอบผ่านเกณฑ์ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 80.65 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

3. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สารการเรียนรู้อัลลอคลากหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าทำให้ผู้เรียนได้ฝึกวิธีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และยังสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหามากขึ้นจึงทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุริรัตน์ พะจุไทย (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้วิธีการสอนแบบสืบสอบ 7E ร่วมกับเทคนิคการตั้งคำถาม 5W1H สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบแบบสืบสอบ 7E ร่วมกับเทคนิคการตั้งคำถาม 5W1H รายวิชาวิทยาศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้มีความสามารถแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ.05 2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบปฏิตรายวิชาวิทยาศาสตร์ มีคะแนนหลังการจัดการเรียนรู้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้วิธีการสอนแบบแบบสืบสอบ 7E ร่วมกับเทคนิคการตั้งคำถาม 5W1H มีคะแนนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

4. ผลความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สารการเรียนรู้อัลลอคลาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาประเด็นความพึงพอใจของนักเรียนที่ได้ทำการจัดเรียงลำดับจากความพึงพอใจสูงสุดไปหาความพึงพอใจต่ำสุด พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อส่วนใหญ่ นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากคือ การจัดการเรียนการสอนฝึกทักษะการคิดของนักเรียนมากขึ้น รองลงมา คือ นักเรียนชอบเรียนรายวิชาอัลลอคลากที่ใช้การจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ส่วนประเด็นความพึงพอใจของนักเรียนที่น้อยที่สุด คือ การจัดการ

เรียนการสอนเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริวรรณ โพธิ์ทอง และ วนิตา อัญชลีวิทยกุล (2561) เรื่อง การใช้การสอนแบบการเล่าเรื่องเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษหลังการเรียนโดยใช้การสอนแบบ การเล่าเรื่องมีการพัฒนาขึ้น โดยคะแนนในการประเมินแต่ละด้านสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนการทดสอบทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังเรียนโดยใช้การสอน แบบการเล่าเรื่อง ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน หลังจากใช้การสอนแบบการเล่าเรื่องนักเรียนมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ดีขึ้นนักเรียน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนโดยใช้การสอนแบบการเล่าเรื่อง เพื่อพัฒนาทักษะการ พูดภาษาอังกฤษ ในภาพรวมทั้ง 3 ด้าน รวมอยู่ในระดับพอใจมาก เมื่อพิจารณาในด้านข้อดีของการสอนแบบการ เล่าเรื่อง พบว่า นักเรียนสามารถพูดภาษาอังกฤษได้อย่างมีจุดหมายโดยมีโครงสร้างของเรื่องที่เล่าเป็นแนวทาง มีความมั่นใจในการพูดภาษาอังกฤษมากขึ้น และนักเรียนยังสนุกสนานกับกิจกรรมอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระ การเรียนรู้้อัลลฮาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 พบว่า ผู้เรียนสามารถทำ คะแนนระหว่างเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 80.36 และผู้เรียนสามารถทำคะแนนหลังเรียนได้ถูกต้องร้อยละ 82.75 ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.36/82.75
2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้ง คำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้้อัลลฮาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าผลการทดสอบก่อน เรียนมีคะแนนรวมทั้งหมด 432 และคะแนนหลังเรียนรวม 606 เมื่อนำผลมาเปรียบเทียบความต่างของคะแนน เท่ากับ 174 โดยการทดสอบค่าที่จะเห็นว่า ผู้เรียนที่ผ่านการเรียนรู้การวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้้อัลลฮาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. การเปรียบเทียบความสามารถทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนและหลังเรียนตามแผนการจัด การเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้้อัลลฮาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่าผลการ ทดสอบก่อนเรียนมีคะแนนรวมทั้งหมด 113 และคะแนนหลังเรียนรวม 244 เมื่อนำผลมาเปรียบเทียบของคะแนน เท่ากับ 131 โดยการทดสอบค่าที่จะเห็นว่า ผู้เรียนที่ผ่านการเรียนรู้การวิจัยเรื่อง ทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการตั้ง คำถามจากเรื่องเล่า สาระการเรียนรู้้อัลลฮาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทักษะการคิดวิเคราะห์หลัง เรียนของผู้เรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจาก เรื่องเล่า สาระการเรียนรู้้อัลลฮาก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.13 แสดงว่าการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า อยู่ในระดับดีมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผลการวิจัยนี้สามารถใช้ประโยชน์กับผู้สอน แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่า ได้สร้างตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ดังนั้นครูผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ อัลลอคลากต่อไป
2. ผู้สอนควรบริหารเวลาในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง เพื่อให้การจัดการเรียนสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ผู้สอนควรพัฒนาตนเองให้เกิดทักษะและความชำนาญ เพราะระยะแรกนักเรียนอาจเกิดความสับสนในการเรียนการสอน ผู้สอนจึงต้องมีความพยายามในการเสนอแนะนักเรียนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง
4. ผู้สอนควรนำแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการสอนให้แพร่หลาย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่าที่มีประสิทธิภาพ โดยเลือกเนื้อหาที่เป็นปัญหาในการเรียนรู้เรื่องอื่นในระดับชั้นอื่นๆ หรือรายวิชาอื่นๆ
2. ควรมีการเปรียบเทียบการสอนระหว่างการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจากเรื่องเล่ากับการสอนอื่นๆ เช่น แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน การสอนแบบโครงการ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายแห่งซึ่งไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมด ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุหัมมัดตอลาล แกมะ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่สละเวลาให้คำปรึกษาและช่วยเหลือให้ข้อคิดแ่งมุมต่างๆ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอแม สุธหลง ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งโดยได้เอาใจใส่ ตรวจสอบแก้การวิจัยเพื่อให้สมบูรณ์ที่สุดและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: อรุณสาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2555). *หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 ฉบับปรับปรุง 2555*. กรุงเทพฯ: อรุณสาลาดพร้าว.
- นุชา มาเนง. (2560). *ผลการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์สาระภาษามลายู เรื่องการอ่านสรุปความเรื่องสั้น โดยใช้เทคนิคหมวกการคิด 6 ใบสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 2 โรงเรียนสามารถดีวิทยา. วิทยานิพนธ์คณะครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.*

- พัทธดนย์ มหาไยธี และ ศิริพงษ์ เพียศิริ. (2562). การพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาภูมิศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนร่วมกับเทคนิคผังกราฟิก. *The 7th National Conference Nakhonratchasima College*, 73-83.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2545). การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : แนวคิด วิธีการ เทคนิคการสอน 2. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- มันทนา ปิตตารโห. (2561). การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับแนวคิดสะเต็มศึกษา (STEM Education) โรงเรียนแหลมรั้งวิทยา จังหวัดพิจิตร. งานวิจัย. โรงเรียนแหลมรั้งวิทยาคม จังหวัดพิจิตร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2548). การประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ : กลุ่มส่งเสริมการเรียนการสอนและประเมินผลสำนักงานก.ศ. และมาตรฐานการศึกษา.
- สิริวรรณ โพธิ์ทอง และ วนิดา อัญชลีวิทยากุล. (2561). การใช้การสอนแบบเรื่องเล่าเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 14(2), 145-154.
- สุคนธ์ สินธพานนท์และคณะ. (2554). วิธีสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน. กรุงเทพฯ: เทคนิคพรินตติ้งนิทาน.
- สุวีรัตน์ พระจุไทย. (2558). พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้วิธีการสอนแบบสืบสอบ 7E ร่วมกับเทคนิคการตั้งคำถาม 5W1H สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*
- เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ. (2552). กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา แนวคิดสู่ปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บัญชีพอยท์.

สัมภาษณ์

ชาวีนา บากา. ครูผู้สอนโรงเรียนสมบูรณศาสน์อิสลาม. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2563.

ศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของคู่สมรส
ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส

Study the Understanding about Islamic Contraception of Married Couples
in Charolaeko Community, Narathiwat Province

ฮิซาม หะยิมามิง¹

Hisam Hayimaming¹

อิบรอฮีม มะสะแม¹

Ibrahim Masamae¹

(Received: November 30, 2021; Revised: December 23, 2021; Accepted: December 27, 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจของคู่สมรสชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการคุมกำเนิด โดยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ หนังสือตำรา เอกสารวิชาการ รวมทั้งงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลเชิงสำรวจจากผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบจากตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน จำนวน 74 คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจของคู่สมรสชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการคุมกำเนิด โดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.67 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าอิสลามไม่อนุญาตให้มีการคุมกำเนิด เว้นแต่มีความจำเป็น เพราะการคุมกำเนิดเพื่อไม่ให้มีบุตรนั้นถือว่าการกระทำที่ปฏิเสธปัจจัยยังชีพที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ประทานให้ อีกทั้งเป้าหมายของการแต่งงานนั้นคือ การขยายเผ่าพันธุ์มนุษย์ และผลการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นอีกว่า กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความสำคัญต่อการคุมกำเนิด โดยปฏิบัติตามกรอบ และขอบเขตของบทบัญญัติอิสลามที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด

คำสำคัญ : การคุมกำเนิด คู่สมรส บ้านจาเราะแลเกาะ

1 สาขาวิชาอิสลามศึกษา สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

1 Department of Islamic Studies, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University. (Corresponding author / E-mail : hayimaminghisam@gmail.com).

ABSTRACT

This study is a quantitative research. The objective of this study is to explore the understanding about contraception in Islam of married couples in the community of Ban Charolaeko. By studying and researching information from the Quran al-Hadith, books, texts, academic documents including various data that related. The number of sample is determined according to the Krecie and Morgan table, 74 people that living in Ban Charolaeko Community, Narathiwat Province which use Simple Random Sampling. The questionnaire was used to analyze the mean and standard deviation. The results of the research showed that explore the understanding of contraception in Islam of married couples in the Charolaeko communities Overall is at a high level with mean of 4.32 and the standard deviation of 0.67. Most of the respondents saw that Islam does not allow contraception unless necessary. Because the contraception to prevent having children is considered an act that denies the subsistence of which is endowed by God Moreover, the goal of that marriage is to expand the human race. The results of this research also indicate that the sample group emphasized the importance of contraception by strictly adhering to the framework and scope of the Islamic provisions.

Keywords: Contraception, Married couples, Charolaeko Community

บทนำ

สถาบันครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่สุดในสังคมมุสลิม ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมในการจัดระเบียบการดำเนินชีวิตของกลุ่มในลักษณะเป็นสังคมย่อยๆ ข้อบัญญัติอิสลามที่ว่าด้วยครอบครัวและกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับครอบครัว สิทธิและหน้าที่ทั้งหลายเป็นรากฐานของชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสร้างทัศนคติและแบบแผนของความประพฤติที่อิสลามต้องการจะดูแลให้เจริญขึ้น อีกทั้งอิสลามยืนยันว่าบุรุษและสตรีมีความเสมอภาคกันในฐานะความเป็นมนุษย์ (ต่วนนุรอัยนี โต๊ะกูบาสา, 2551) แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า อิสลามกำหนดให้บุรุษและสตรีมีบทบาทและหน้าที่ในสังคม โดยไม่แยกความแตกต่างระหว่างกัน สตรีก็มีสิทธิและความรับผิดชอบบางอย่างทางด้านสังคมด้วย ในสังคมระหว่างชายหญิงซึ่งอิสลามถือว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินงานอย่างเหมาะสมของสถาบันต่างๆ ความสงบสุขของสังคมและความอยู่ดีกินดี และอิสลามมีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับชายหญิง นั่นก็คือสามีและภรรยาต้องมีส่วนร่วมในการสร้างความสุขภายในบ้าน โดยที่ทั้งสองจะต้องมีความซื่อสัตย์ และมอบความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สามีภรรยาที่ประเสริฐนั้น คือสามีภรรยาที่เชื่อฟังในการปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ (ช.บ.) และห่างไกลจากข้อห้ามต่างๆ ของพระองค์ ดังที่ อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงตรัสในซูเราะฮ์อันนิซาอ์ โองการที่ 34

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ
فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَحَافُونَ نَشُورُهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلِيمًا كَبِيرًا

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองเลี้ยงดูบรรดาหญิง เนื่องด้วยการที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงให้บางคนของพวกเขานี้อีกบางคน และด้วยการที่พวกเขาได้จ่ายไปจากทรัพย์สินของพวกเขา บรรดากุลสตรีนั้นคือผู้จงรักภักดี ผู้รักษาในทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ลับหลังสามี เนื่องด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงรักษาไว้ และบรรดาหญิงที่พวกเจ้าหวั่นเกรงในความต้อติ่งของนางนั้น ก็จงกล่าวตักเตือนนางและทอดทิ้งนางไว้แต่ลำพังในที่นอน และจงเยียนาง แต่ถ้านางเชื่อฟังพวกเจ้าแล้ว ก็จงอย่าหาทางเอาเรื่องแก่นาง แท้จริงอัลลอฮ์ (ช.บ.) เป็นผู้ทรงสูงส่งผู้ทรงเกรียงไกร”

จากโองการข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ผู้ชายคือผู้นำในการเลี้ยงดูครอบครัว และบรรดากุลสตรีนั้นคือผู้จงรักภักดี และเป็นผู้รักษาในทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ลับหลังสามี การสมรสถือว่ามีเจตจำนงอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ตามระบบอิสลาม ซึ่งไม่สนับสนุนการเป็นโสดโดยไม่จำเป็น ทั้งยังห้ามการใช้ชีวิตแบบล่าส่อนทางเพศอย่างเด็ดขาด เพราะการสมรสมีประโยชน์ทางสังคม จิตใจและศาสนา เป็นการรักษาเผ่าพันธุ์มนุษย์ หลักฐานจากหะดีษจึงสนับสนุนให้มีบุตรมาก ดังนั้นการเพิ่มจำนวนผู้สืบเชื้อสายให้มากขึ้น จึงเป็นสิ่งที่อิสลามเรียกร้องให้กระทำ ถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการสมรส ดังนั้นการห้ามมิให้สืบพันธุ์จึงถือว่าการผิดธรรมชาติ การคุมกำเนิดทุกรูปแบบ การวางแผนครอบครัว การทำหมัน และแม้แต่การสร้างค่านิยมเพื่อถ่วงระยะเวลาสมรสเพื่อควบคุมการเติบโตของประชากร และเพื่อมาตรฐานการดำเนินชีวิตให้สูงขึ้นนั้น เป็นเรื่องที่ขัดศีลธรรมและบาปหนัก (อิสมาแอล อาลี, 2545)

การจำกัดขนาดของครอบครัวหรือการคุมกำเนิดไม่ใช่แนวคิดใหม่ สองร้อยปีก่อนคริสต์ศักราช ขนาดของครอบครัวถูกควบคุมโดยกำหนดให้มีบุตรเพียง 1-2 คน โดยวิธีการใช้สมุนไพร การแต่งงานให้ช้าลง การให้หมันบุตรมากขึ้น การนับวันตกไข่ การยุติการตั้งครรภ์และการฆ่าทารก เป็นต้น ดังกล่าวถือเป็นวิธีการจำกัดขนาดของครอบครัว แม้ว่าจะไม่มีการบันทึกทางการแพทย์ (จิรนุช สมโชค, 2553) ปัจจุบันทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์ (กิตติยาไต้ทอง นิตยา หนูวงศ์ วงศ์เสงี่ยม และมนัส วงศ์เสงี่ยม, 2562) ในมุมมองของอิสลาม การคุมกำเนิดไม่อนุญาตในหลักการ แต่จะอนุมัติให้เฉพาะรายบุคคลเมื่อมีสาเหตุจำเป็น เช่น หากบุคคลใดเห็นว่าภรรยาของตนจะเสี่ยงชีวิต หรือเป็นอันตรายตามความเห็นของแพทย์ผู้ออกความเห็นตรงตามหลักวิชาการ และด้วยใจที่เป็นธรรม เพราะถ้าหากปล่อยให้การตั้งครรภ์เกิดขึ้นแล้ว จะก่อให้เกิดอันตราย การคุมกำเนิดถือเป็นวิธีการการป้องกันอันตรายนั้น (อ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2557) ดังปรากฏในซูเราะฮ์อัลบาคอเราะฮ์ โองการที่ 195

وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ

ความว่า “และจงอย่าโยนตัวของพวกเจ้าสู่ความพินาศ” จากโองการข้างต้นสรุปได้ว่าเมื่อไหร่ที่การตั้งครรรค์อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตของมารดาเนื่องจากสุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ก็เป็นท่อนุ้มนัดสำหรับหญิงนั้นในการคุมกำเนิด

ปัจจุบันชาวมุสลิมได้หันมาคุมกำเนิดกันมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลบางอย่าง เช่น ไม่มีความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติของอิสลาม บางคนคุมกำเนิดเพราะกลัวความยากจนและคิดว่าเมื่อมีบุตรมากก็ไม่มีรายได้ที่จะเลี้ยงดูบุตรทุกคนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มขึ้นนอกจากนี้ เป็นการเพิ่มภาระให้กับตนเอง จึงทำให้ต้องทำงานหนักขึ้น และรู้สึกเบื่อหน่ายกับการที่ต้องเลี้ยงบุตรหลายคน และส่วนภรรยาบางคนก็อาจมีเหตุผลจำเป็นที่ต้องคุมกำเนิด เช่น การตั้งครรรค์อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตของตนเนื่องจากสุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ก็เป็นท่อนุ้มนัดสำหรับหญิงนั้นในการคุมกำเนิด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวดังกล่าวนี้ถือเป็นปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามเป็นแรงจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจและเห็นว่าประเด็นนี้จำเป็นที่จะต้องศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของคู่สมรสชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส เพื่อที่จะจัดความเข้าใจแบบผิดๆ และสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักการอิสลามได้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อตนเองและศาสนาอีกด้วย และให้คู่สมรสเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาความเข้าใจต่อการคุมกำเนิดในอิสลาม และสามารถสร้างความสุขในการใช้ชีวิตคู่ตามแบบอย่างทีอิสลามได้ตั้งไว้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของคู่สมรสชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการคุมกำเนิด

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

บทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 74 คน โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบจากตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน ซึ่งทั้งหมดเป็นประชากรมุสลิมที่สมรสแล้วและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส

2. การศึกษาภาคสนาม

การศึกษาภาคสนามเป็นการศึกษาโดยผู้ศึกษาจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้สำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของคู่สมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้คือ

3.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากคัมภีร์อัลกุรอาน หะดิษของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ตำรา เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติอิสลามว่าด้วยการคุมกำเนิดเพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

3.2 หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือวิจัย 1 ชุด เป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการสอบถามเกี่ยวกับการสำรวจความรู้ความเข้าใจของคู่สมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถามเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างเป็นคำถามลักษณะแบบเลือกตอบ (Check-list) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ ช่วงอายุ อาชีพ ระดับการศึกษาด้านอิสลามศึกษา และระดับการศึกษาด้านสามัญศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของคู่สมรสชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะว่าด้วยการคุมกำเนิดในอิสลาม

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม

3.3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างชุดแบบสอบถามเชิงสัมภาษณ์ปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลนอกเหนือจากข้อมูลที่ปรากฏในแบบสอบถามข้างต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 ทำการลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลเบื้องต้นกับกลุ่มตัวอย่าง และทำการสอบถามความเข้าใจที่ตรงกันในการใช้ภาษาและความเที่ยงตรงของเนื้อหา จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าววัดความสอดคล้องภายในด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) โดยมีเกณฑ์ของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาที่ยอมรับได้ต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ .600 จึงจะถือว่าแบบคำถามนั้นมีความเที่ยงตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ จากการตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) พบว่าค่าดังกล่าวเท่ากับ .721 ซึ่งมากกว่า .600 ที่กำหนดโดยเกณฑ์ของค่าสัมประสิทธิ์

4.2 เมื่อได้เครื่องมือวิจัยที่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อเก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัยในครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 วิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแล้วหาค่าร้อยละแต่ละรายการ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตารางและการบรรยาย

5.2 ประมวลผลแบบสอบถามที่อยู่ในตอนที่ 1 กับตอนที่ 2 ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อการวิจัยโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และเสนอหลักการวิเคราะห์โดยใช้ตารางและคำบรรยายจากข้อมูลที่ได้ในที่นี้หมายถึงการสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของคู่สมรส และมีเกณฑ์การประเมินคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.50 หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

5.3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดและดำเนินการวิเคราะห์ด้วยการจัดการจำแนกประเภทข้อความที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันจัดให้อยู่ในประเภทเดียวกัน จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลและอภิปรายโดยวิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จากข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ ช่วงอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาด้านอิสลามศึกษา ระดับการศึกษาด้านสามัญศึกษา อาชีพ สามารถวิเคราะห์ผลและนำเสนอผลการวิจัยในรูปของตารางด้วยการแสดงจำนวนคนและค่าร้อยละผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปะปนระหว่างชายหญิงในช่วงการทำงาน สามารถวิเคราะห์ผลและนำเสนอผลการวิจัยในรูปของตารางด้วยการแสดงค่าร้อยละค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมอธิบายตารางดังกล่าวประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน (N=74)	ร้อยละ
- ชาย	36	48.6
- หญิง	38	51.4
รวม	74	100

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 51.4 รองลงมา คือ เพศชาย จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแบบสอบถามจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	จำนวน (N=74)	ร้อยละ
- อายุต่ำกว่า 20 ปี	1	1.4
- อายุระหว่าง 21-30 ปี	24	32.4
- อายุระหว่าง 31-40 ปี	33	44.6
- อายุระหว่าง 41 ปีขึ้นไป	16	21.6
รวม	74	100

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 33 คนคิดเป็นร้อยละ 44.6 รองลงมาคือ ช่วงอายุระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 32.4 ช่วงอายุระหว่าง 41 ขึ้นไป จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 21.6 และอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 1.4 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษาด้านอิสลามศึกษา

ระดับการศึกษาด้านศาสนา	จำนวน (N=74)	ร้อยละ
- อิบตีดาอีย	14	18.9
- มุตาวัชชีฎ	26	35.1
- ชานาวีย	26	35.1
- ปริญญาตรี	8	10.8
- สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
รวม	74	100

จากตารางที่ 3 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาด้านอิสลามศึกษาระดับมุตาวัชชีฎ และระดับชานาวีย จำนวน 26 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 35.1 ระดับอิบตีดาอีย จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9 และระดับปริญญาตรี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแบบสอบถามจำแนกตามระดับการศึกษาด้านสามัญ

ระดับการศึกษาด้านสามัญ	จำนวน (N=74)	ร้อยละ
- ประถมศึกษา	16	21.6
- มัธยมศึกษาตอนต้น	11	14.9
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	18	24.3
- ปริญญาตรี	29	39.2
- สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
- อื่นๆ (ระบุ)	-	-
รวม	74	100

จากตารางที่ 4 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาด้านสามัญศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 39.2 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 ระดับประถมศึกษา จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 21.6 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 14.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแบบสอบถามการจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน (N=74)	ร้อยละ
- นักศึกษา	3	4.1
- ค้าขาย	10	13.5
- แม่บ้าน	3	4.1
- ทำสวน	15	20.3
- รับจ้างทั่วไป	17	23.0
- ข้าราชการทั่วไป	4	5.4
- ครูอิสลามศึกษา	14	18.9
- ครูสามัญศึกษา	8	10.8
- อื่นๆ (ระบุ)	-	-
รวม	74	100

จากตารางที่ 5 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรับจ้างทั่วไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 รองลงมาคือ ทำสวน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 20.3 ครูอิสลามศึกษา จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 18.9 ค้าขาย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 ครูสามัญศึกษา จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 ข้าราชการทั่วไป จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 5.4 และนักศึกษาแม่บ้าน จำนวน 3 คนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 4.1 ตามลำดับ

2. แบบสอบถามระดับความคิดเห็นในเรื่องการสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดใน

อิสลามของคู่สมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส

ตารางที่ 6 แบบสอบถามตารางค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของคู่สมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จังหวัดนราธิวาส

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	$\bar{X}$	S.D	ระดับ
1	ท่านรู้ว่าอิสลามอนุญาตคุมกำเนิดในสภาวะที่จำเป็น เช่น เพื่อรักษาสุขภาพ และเพื่อเว้นระยะห่างของการมีบุตร	4.42	0.57	มาก
2	ท่านรู้ว่าการคุมกำเนิดแบบถาวรไม่เป็นที่อนุญาตในอิสลาม (หะรอม)	4.22	0.64	มาก
3	ท่านรู้ว่าการทำหมันนั้นถือว่าหะรอม เพราะขัดกับบทบัญญัติ	4.15	0.69	มาก

ในอิสลาม				
4	ท่านรู้ว่าการคุมกำเนิดที่ทำให้เป็นอันตรายต่อร่างกายนั้นไม่เป็นที่อนุญาตในอิสลาม	4.22	0.64	มาก
5	บรรดานักวิชาการอิสลามมีมติอย่างเป็นเอกฉันท์ว่าไม่อนุญาตให้ใช้เครื่องมือใดๆ ที่อาจจะทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถให้กำเนิดบุตรได้ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย	4.27	0.70	มาก
6	ท่านรู้ว่าการหลั่งนอกช่องคลอดเป็นหนึ่งในรูปแบบการคุมกำเนิดที่สามารถกระทำได้ในอิสลาม	4.38	0.75	มากที่สุด
7	ท่านรู้ว่อิสลามอนุญาตให้คู่สมรสสามารถกระทำการหลั่งนอก แต่ได้รับอนุญาตจากภรรยา ก่อน	4.36	0.69	มากที่สุด
8	ท่านคิดว่าการคุมกำเนิดในอิสลามสามารถลดปัญหาภายในครอบครัว	4.42	0.66	มากที่สุด
9	ท่านคิดว่าการคุมกำเนิดคือวิธีการป้องกันอันตรายจากโรคที่อาจจะเกิดขึ้นกับมารดาได้	4.35	0.65	มาก
10	ท่านคิดว่าการใช้วิธีการคุมกำเนิดในการลดจำนวนบุตรจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนที่จะเกิดขึ้นภายในครอบครัวได้	4.39	0.73	มากที่สุด
11	ท่านรู้ว่าการคุมกำเนิดย่อมก่อให้เกิดผลเสียหลายด้าน ได้แก่ ร่างกายและจิตใจ	4.20	0.66	มาก
12	ท่านรู้ว่าการคุมกำเนิดเป็นการทำลายความผูกพันทางจิตใจ	4.30	0.69	มาก
13	ท่านรู้ว่อิสลามจะอนุญาตการป้องกันการตั้งครรภ์ในกรณีที่มีเหตุผลจำเป็นจริงๆ	4.36	0.61	มาก
14	บรรดาผู้ที่ปฏิเสธปัจจัยยังชีพที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ประทานมาให้ถือว่าเป็นผู้ขาดทุน	4.47	0.72	มากที่สุด
15	นักวิชาการอิสลามมีมติเกี่ยวกับการทำแท้งนั้นไม่อนุญาตเด็ดขาด เพราะถือว่เป็นการฆาตกรรมต่อสิ่งมีชีวิต	4.43	0.74	มากที่สุด
รวม		4.32	0.67	มาก

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์พบว่า ความคิดเห็นของคู่สมรสในชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะต่อการวางแผนครอบครัวในอิสลาม มีระดับความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.67 เมื่อพิจารณารายประเด็นของผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุดเป็น 7 อันดับ คือ บรรดาผู้ที่ปฏิเสธปัจจัยยังชีพที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ประทานมาให้ถือว่าเป็นผู้ขาดทุนอยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.47 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.72 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ นักวิชาการอิสลามมีมติเกี่ยวกับการทำแท้งนั้นไม่อนุญาตเด็ดขาด เพราะถือว่

เป็นการฆาตกรรมต่อสิ่งมีชีวิต คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.43 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.74 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ท่านคิดว่าการใช้วิธีการคุมกำเนิดในการลดจำนวนบุตรจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนที่จะเกิดขึ้นภายในครอบครัวได้ คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.39 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.73 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ท่านรู้ว่าการหลั่งนอกช่องคลอดเป็นหนึ่งรูปแบบการคุมกำเนิดที่สามารถทำได้ในอิสลาม คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.38 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.75 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ท่านรู้ว่าการให้อิสลามอนุญาตให้คู่สมรสสามารถทำการหลั่งนอกแต่ได้รับอนุญาตจากภรรยา ก่อน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.36 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.69 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ท่านรู้ว่าการให้อิสลามอนุญาตคุมกำเนิดในสภาวะที่จำเป็น เช่น เพื่อรักษาสุขภาพ และเพื่อเว้นระยะห่างของการมีบุตร คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.42 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.57 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด และท่านรู้ว่าการทำหมันนั้นถือว่าหะรอม เพราะขัดกับบทบัญญัติในอิสลาม คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.15 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.69 จากประเด็นคำถามดังกล่าวปรากฏว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามของกลุ่มสมรส ชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะสามารถสรุปได้ว่า มุสลิมกลุ่มสมรสส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลามอยู่ในระดับสูง โดยคิดเป็นค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ = 4.32 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.67 โดยกลุ่มสมรสส่วนใหญ่ทราบถึงหลักการอิสลามเกี่ยวกับการการคุมกำเนิดว่าการคุมกำเนิดนั้นเป็นสิ่งที่อิสลามไม่อนุญาต และยังขัดกับหะดีษของท่านเราะสูล (ศ.ล.) ที่สนับสนุนให้มีบุตรมาก ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ออัมใจ วงษ์มณฑา (2557) พบว่า ความรู้ความเข้าใจด้านศาสนาเกี่ยวกับการคุมกำเนิดของสตรีมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานี ถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางสังคม มีความผูกพันกับหลักศาสนาอิสลามที่มีความเคร่งครัดในเรื่องศาสนา วิธีการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมจะอยู่ในกรอบของชีวิตที่ทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ดังนั้น สตรีมุสลิมส่วนใหญ่จะทราบถึงหลักการอิสลามเกี่ยวกับการคุมกำเนิดว่าการคุมกำเนิดเป็นสิ่งที่อิสลามไม่อนุมัติ และขัดแย้งกับหะดีษของท่านเราะสูล (ศ.ล.) ข้อมูลจากการสังเกตโดยผู้วิจัย และการให้การสัมภาษณ์โดยกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ชายส่วนใหญ่มีความเห็นชอบที่จะเลือกสตรีกลุ่มสมรสที่สามารถให้กำเนิดบุตรมาก ดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการเลือกคู่ครองในอิสลาม ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติสตรีที่ดีคือ สตรีที่สามารถให้กำเนิดบุตรมาก แต่ควรให้อยู่ในความเหมาะสมกับฐานะและความสามารถของครอบครัว อิสลามยอมรับและอนุญาตให้มุสลิมวางแผนครอบครัวได้ถ้ามีเหตุผลและความจำเป็นอันเป็นที่ยอมรับ (ยูซุฟ นิมะ และสุภัทร ฮาสุวรรณกิจ, 2551) เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา ด้านศาสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับ อิบติดาอียุมตาวัชชีฎ และชานาวียะห์ ทั้งสิ้นจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 89.1 ส่วนใหญ่มีความเข้าใจเรื่องการคุมกำเนิดอยู่ในระดับสูง ดังกล่าวเป็นไปได้เพราะกลุ่มตัวอย่งนี้มีความรู้ด้านศาสนาพอสมควร และสามารถแยกแยะระหว่างสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติได้ สอดคล้องกับผลวิจัยของ ออัมใจ วงษ์มณฑา (2557) การศึกษาในด้านศาสนา มีบทบาทสำคัญต่อทัศนคติเกี่ยวกับการคุมกำเนิดของ

สตรีมุสลิม ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระดับชานาวิยและระดับที่สูงกว่า จะมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการคุมกำเนิด ซึ่งอธิบายถึงบทบัญญัติของการคุมกำเนิดในอิสลาม

อย่างไรก็ตามอิสลามก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีเช่น เพื่อที่จะรักษาสุขภาพ ซึ่งถ้าหากว่าไม่ทำการคุมกำเนิดแล้วจะทำให้เกิดอันตรายต่อมารดา อิสลามอนุญาตให้คุมกำเนิดแบบชั่วคราวได้หากอยู่ในสถานะที่จำเป็น เช่น กรณีที่มีลูกมากจนไม่สามารถที่จะเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนให้อยู่ในวิถีทางที่ถูกต้องได้ ภรรยาไม่แข็งแรงมดลูกมีปัญหา หรือแม้กระทั่งสามีมีฐานะยากจน ทำให้ไม่สามารถที่จะรับภาระในการเลี้ยงดูบุตรได้ แต่ถ้าเป็นการคุมกำเนิดแบบถาวรโดยการทำหมันนั้นถือเป็นสิ่งต้องห้าม อย่างไรก็ตามการทำหมันก็ยังเป็นที่ยอมรับเมื่อประสบกับอันตราย เช่น การติดเชื้อโรคที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อมารดาและทารกหากเกิดการตั้งครรภ์ขึ้นมา หรือเป็นโรคที่น่ารังเกียจ จากการสังเกตและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความเห็นว่าการคุมกำเนิดมีผลดี เพราะจะได้อบรมเลี้ยงดูลูกอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัย ส่วนนุรฮัยนี โต๊ะกูบาสา (2551) พบว่า ร้อยละ 40 มีความเห็นว่าการคุมกำเนิดมีผลดี ด้วยเหตุผลว่า การคุมกำเนิดทำให้พ่อแม่สามารถอบรมเลี้ยงดูลูกได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ว่าด้วยการคุมกำเนิดในอิสลามควรให้ความเข้าใจอย่างทั่วถึง และครอบคลุมทุกระดับชั้น ไม่เพียงเฉพาะกลุ่มสตรีเท่านั้นแต่ควรให้ความรู้ดังกล่าวกับสุภาพบุรุษด้วย

สรุป

อิสลามให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง สนับสนุนให้มีบุตรมาก การคุมกำเนิดจึงถือเป็นสิ่งที่ขัดกับบทบัญญัติอิสลาม เพราะการคุมกำเนิดคือการวางแผนล่วงหน้าเพื่อไม่ให้มีการตั้งครรภ์ หรือเพื่อชะลอการเกิด หรือยืดระยะเวลาการมีบุตรให้ห่างออกไป อย่างไรก็ตามการคุมกำเนิดก็ยังสามารถกระทำได้หากมีความจำเป็น ซึ่งอิสลามได้วางขอบเขตไว้อย่างชัดเจน การศึกษาความรู้ความเข้าใจของคู่สมรสชุมชนบ้านเจาะละเกาะ จังหวัดนราธิวาส เกี่ยวกับการคุมกำเนิดในอิสลาม พบว่าคู่สมรสส่วนใหญ่รู้และเข้าใจว่าการคุมกำเนิดแบบถาวรด้วยการทำหมันนั้นไม่เป็นที่อนุญาต เพราะการเชื่อว่าการทำหมันเพื่อไม่ให้มีบุตร หรือเพื่อลดจำนวนบุตรจะช่วยแก้ปัญหาความยากจนที่อาจจะเกิดขึ้นภายในครอบครัวนั้น ถือเป็นการปฏิเสธปัจจัยยังชีพที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงประทานมาให้ อย่างไรก็ตามการหลั่งนอก ก็เป็นรูปแบบการคุมกำเนิดอย่างหนึ่งในอิสลามที่สามารถกระทำได้ หากได้รับอนุญาตจากภรรยา การคุมกำเนิดด้วยวิธีการอื่นๆก็สามารถกระทำได้เช่นกันหากมีเหตุจำเป็น เช่น เพื่อป้องกันอันตรายจากโรคที่อาจจะเกิดขึ้นกับมารดา หรือครอบครัวที่มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะรับภาระในการเลี้ยงดูบุตรได้ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรนำผลการศึกษานี้จัดการอบรมหรือบริการวิชาการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนในตำบลกะลุวอเหนือ
2. ควรมีการบรรยายให้กับชุมชนในตำบลเกี่ยวกับการคุมกำเนิดที่ถูกต้องตามหลักการของอิสลาม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านจาเราะแลเกาะ จึงควรทำการศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าวในพื้นที่ระดับตำบล อำเภอและจังหวัด ที่มีคนมุสลิมอาศัยอยู่ เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาให้กับผู้ที่ยังไม่ทราบเกี่ยวกับการคุมกำเนิดที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
2. ศึกษาทัศนคติของนักวิชาการอิสลามเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวหรือการคุมกำเนิดเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอยู่อย่างถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา โต๊ะทอง นิตยา หนูวงษ์ วงศ์เสงี่ยม และมนัส วงศ์เสงี่ยม. (2562). ความรู้ความเข้าใจในการให้บริการสาธารณสุขที่สอดคล้องกับวิถีอิสลาม. วารสารจันทร์เกษมสาร, 25(1), 125-140.
- จิรนุช สมโชค. (2553). ประวัติของการควบคุมขนาดของครอบครัว : มุมมองของชีกโลกตะวันตก. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา, 16(2), 15-22.
- ถ้วนนุรฮัยนี โต๊ะกูบาฮา. (2551). ทัศนคติต่อการคุมกำเนิดของสตรีมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ยุซุฟ นิมะ และสุภัทร ฮาสุวรรณกิจ. (2551). การแพทย์และการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีมุสลิม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้.
- อ่อมใจ วงษ์มณฑา. (2557). ทัศนคติต่อการคุมกำเนิดของสตรีมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. วารสารกึ่งวิชาการ, 35(1), 93-96.
- อิสมาแอล อาลี. (2545). กฎหมายครอบครัวอิสลาม. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

เปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย

Comparison of Wills between Islamic Law and Thai Law

รอฮานี มาแจ¹

Rohanee Machae¹

ซูซานา เจ๊ะแม¹

Soosana Chemae¹

(Received: November 25, 2021; Revised: December 21, 2021; Accepted: December 27, 2021)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ข้อมูลและเนื้อหาของบทความนี้ใช้วิธีการศึกษาจากคู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับการทำพินัยกรรมตามกฎหมายอิสลามและกฎหมายไทย ผลการวิจัยพบว่า การทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) มีส่วนที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ความหมายของการทำพินัยกรรม การมอบทรัพย์สินหรือยกทรัพย์สินต่าง ๆ ให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งยกเว้นทายาทที่ได้รับมรดกอยู่แล้ว ซึ่งจะมีผลบังคับได้หลังจากที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง และผลของพินัยกรรมมีผลบังคับใช้ทันที หลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง และส่วนที่แตกต่างกันนั้นตามบทบัญญัติอิสลามแล้ว พินัยกรรมจะได้รับหลังจากที่ได้มีการใช้จ่ายในการจัดการศพและชำระหนี้สินเรียบร้อยแล้ว ซึ่งจะแตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่พินัยกรรมมีผลบังคับและเรียกร้องได้ทันที หลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง โดยปราศจากเงื่อนไขหรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับเรียกร้องกันไ้ภายหลัง

คำสำคัญ : การทำพินัยกรรม บทบัญญัติอิสลาม กฎหมายไทย

ABSTRACT

This article aims to compare the wills between Islamic law and Thai law. This is a documentary research. The information and content of this article is based on primary document sources include document of Islamic Law and the Civil and Commercial Code. The results of this study show the wills between Islamic law and Thai laws. There is a corresponding parts: The meaning of the wills, the conferment of assets or assets to any person except, the heirs who have already inherited which will come into force after the death of the

1 สาขาวิชากฎหมายอิสลาม สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

1 Department of Syariah, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University. (Corresponding author / Email : nee12mslm@gmail.com)

testator and the effect of the will is effective immediately. After the death of the testator and the difference is according to the Islamic law. Wills are granted after expenses have been paid on the funeral arrangements and debts have been paid. which is different from the Civil and Commercial Code that the will is effective and can be claimed immediately after the death of the testator without conditions or time conditions to be effective after claiming.

Keywords: Wills, Islamic law, Thai law

บทนำ

ตามทัศนะอิสลามถือว่าศาสนาคือแนวทางการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ครอบคลุม และมีความบริบูรณ์ในทุกด้านและทุกมิติของชีวิตตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต ในขณะที่กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกของประเทศไทยมีกฎหมายรองรับเพียงสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น (ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล) เนื่องจากดินแดนแห่งราชอาณาจักรไทยในภาคใต้มีอยู่หลายจังหวัดที่มีเขตดินแดนติดต่อกับดินแดนของประเทศมาเลเซีย ประชาชนพลเมืองของแต่ละประเทศมีโอกาสมิอาจไปมาหาสู่และทำการค้าขายติดต่อกัน อันเป็นวิสัยของคนที่เรียกว่าเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง อนึ่ง ประชาชนพลเมืองใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมีกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกรองรับภายในสี่จังหวัดภาคใต้ (เพียงพร วิเศษสินธุ์, 2555) อิสลามเป็นศาสนาที่วางกฎระเบียบการปฏิบัติสำหรับมุสลิมขณะที่มีชีวิต แม้แต่หลังจากเสียชีวิตแล้วก็ตาม โดยมีคัมภีร์อัลกุรอานเป็นศาสนบัญญัติซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งอิสลาม ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญในเรื่องมรดกไม่น้อยไปกว่าบทบัญญัติอื่นๆ ถึงแม้จะเป็นเรื่องนอกกาย แต่ในความเป็นจริงประเด็นนี้มีความสำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง เนื่องจากเสียชีวิตไปแล้วจะจัดการกับทรัพย์สินนั้นอย่างไร ซึ่งกฎหมายอิสลามได้กำหนดไว้ว่า หลังจากมีการเสียชีวิต ทรัพย์สินนั้นจะตกเป็นของทายาทและบุตรที่สามารถรับมรดกตามลำดับที่ได้กำหนดไว้ในบทบัญญัติอิสลาม ดังที่หะดีษได้กล่าวไว้ มีความว่า “โอ้ ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ ฉันเป็นผู้มีทรัพย์สิน และไม่มีผู้ใดสืบทอดฉัน นอกจากบุตรสาวของฉันเพียงคนเดียวเท่านั้น ฉันจะบริจาคทาน 2/3 จากทรัพย์สินของฉันได้หรือไม่ ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ตอบว่า : ไม่ได้ ฉันกล่าวว่า : ฉันจะบริจาคทานครึ่งหนึ่งของทรัพย์สินนั้น ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) ตอบว่า : ไม่ได้ ฉันกล่าวว่า : ฉันจะบริจาค 1/3 ของทรัพย์สินนั้น ท่านนบีมุฮัมมัด (ศ.ล.) กล่าวว่า หนึ่งในสาม หนึ่งในสามก็มากแล้ว เพราะแท้จริงการที่ท่านทิ้งทายาททั้งหลายของท่านในสภาพที่พวกเขาไม่มีอันจะกิน (ร่ำรวย) ย่อมดีกว่าการที่ท่านทิ้งให้พวกเขาเป็นผู้ขัดสนที่แบมือขอผู้คน” (Muslim Ibn Hajjaj, 1955)

การทำพินัยกรรมนั้นแม้ว่าจะกระทำในช่วงเวลาที่ผู้ทำยังมีชีวิตอยู่ก็จริง แต่ก็กำหนดให้มีผลหลังจากผู้ทำได้เสียชีวิตแล้ว จึงเหมือนกับการทำนิติกรรมหลังจากผู้ทำได้เสียชีวิตไปแล้ว แต่กฎหมายอิสลามได้เปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพย์สินมีโอกาสกำหนดการเผื่อตายด้วยการให้เขาสามารถกระทำการบางอย่างโดยหวังผลบุญหรือเพื่อตอบแทนบุคคลที่เคยมีบุญคุณต่อเขา หรือแม้แต่เพื่อหวังให้ความช่วยเหลือเพื่อนพ้องหรือญาติมิตรสหายบางคนซึ่งไม่ใช่ทายาทโดยธรรมชอบของเขา ขณะเดียวกันหากเขาได้ยกทรัพย์สินให้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ก็กล่าวว่าจะทำให้มีผลกระทบต่อฐานะของตนเองได้ กฎหมายอิสลามจึงเปิดโอกาสให้ทำนิติกรรมโดยให้มีผลเมื่อได้เสียชีวิตไปแล้ว

(อิสมาแอ อาลี, 2537) ผู้ตายทำนิติกรรมได้ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นที่รู้แน่นอนหรือไม่รู้ มีอยู่แล้วหรือยังไม่มีก็ตาม แต่ต้องไม่เกินหนึ่งในสามจากทรัพย์สินในกองมรดก หากเกินไปกว่าจำนวนนี้จะต้องได้รับความยินยอมจากทายาททั้งหมด (จารึก เช่นเจริญ และ มุหัมมัด พายิบ, ม.ป.ป.) ทั้งนี้สมควรที่จะมีการบันทึกพินัยกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรและจะต้องมีพยานรู้เห็นโดยเป็นชายสองคนหรือชายหนึ่งคน หญิงสองคนพินัยกรรมที่ถูกต้องนั้นจึงจะไม่มีพยานถือว่าการเพิกถอนแล้ว ในเมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยตัวเขาเอง (มุหิร มุหะหมัด, 2551) อิสลามได้อนุญาตให้มุสลิมทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินของตนได้แต่จะต้องไม่เกินกว่าหนึ่งในสามของทรัพย์สินทั้งหมด เพราะส่วนที่เหลือนั้นจะเป็นสิทธิของทายาทโดยธรรมที่มีสิทธิได้รับในกองมรดก

ตามกฎหมายไทยแล้ว การทำพินัยกรรมนั้นเป็นการแสดงเจตนาขึ้นมาว่า เมื่อตนเสียชีวิตไปแล้วทรัพย์สินต่างๆ จะตกเป็นของผู้ใดหรือให้ผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดก เพราะระบบกฎหมายไทยถือหลักเสรีภาพในการทำพินัยกรรม คือ จะทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้ใครก็ได้ หลายคนเชื่อกันว่าการทำพินัยกรรมจะเป็นการป้องกันปัญหาการแย่งมรดกกัน และกฎหมายกำหนดไว้ว่าอายุต้อง 15 ปีบริบูรณ์ถึงจะสามารถทำพินัยกรรมได้ และไม่ได้กำหนดว่า จะต้องยกให้กับทายาทเท่านั้น แต่ผู้ทำพินัยกรรมสามารถยกให้กับผู้ใดก็ได้หรือจะยกให้กับนิติบุคคลตามกฎหมายก็ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำพินัยกรรมตามบทบัญญัติของอิสลามและกฎหมายไทยมีความแตกต่างกันและก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเกี่ยวกับการทำพินัยกรรม (วะซียะห์) โดยยกกรรมสิทธิ์ให้กับบุคคลอื่นนั้นโดยความไม่ถูกต้องและไม่เท่าเทียมกันดังที่บทบัญญัติอิสลามได้กล่าวไว้และการทำพินัยกรรมของมุสลิมนั้น มีปัญหามากที่สุดในเรื่องความรู้ความเข้าใจ เพราะบางครั้งผู้ทำพินัยกรรมเองนั้นทำแบบลับๆ โดยที่ทายาทไม่ได้รับรู้ขาดการปรึกษาผู้ที่มีความรู้ ทำให้เกิดข้อผิดพลาดมากมายในเรื่องของความเป็นธรรม ซึ่งแบ่งทรัพย์สินไม่ตรงตามหลักการอิสลาม อันเนื่องมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของผู้ทำพินัยกรรม ในที่สุดเกิดการขัดแย้งกันกับทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องมรดกและพินัยกรรม (อิมรอน อาแว, 2560) แม้กระทั่งผู้นำทางศาสนาหรืออิหม่ามบางมัสยิดไม่สามารถที่จะแบ่งมรดกและจัดการเกี่ยวกับพินัยกรรมตามหลักการของอิสลามได้ เพราะขาดความรู้และรายละเอียดในเรื่องนี้สืบเนื่องมาจากประชาชนน้อยมากที่จะมีการแบ่งมรดกและทำพินัยกรรมตามรูปแบบของอิสลาม ส่วนมากแล้วจะจัดการทรัพย์สินตามพึงพอใจของตน โดยไม่ได้นำหลักการอิสลามมาใช้ อีกทั้งยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำพินัยกรรมในกฎหมายไทยอีกด้วย (ทงศักดิ์ หมาดทั้ง, 2558) ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาในสังคมอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จนมีการฟ้องร้องที่สำนักงานคณะกรรมการจังหวัดในจำนวนการฟ้องร้องที่สูงขึ้นทุกปี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเป็นธรรมความขัดแย้งของทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งภายในครอบครัวและสังคม (วรยุทธ์ อุเชิง, 2563) ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยเห็นควรนำบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทยในเรื่องการทำพินัยกรรมมาเปรียบเทียบกันว่าทั้งสองกฎหมายนี้มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้ได้ความกระจ่างชัดถึงปัญหาที่เกิดขึ้นอีกทั้งเป็นความรู้และประโยชน์ต่อสังคมในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องเปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย

2. การเก็บและการรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการทำพินัยกรรมในกฎหมายอิสลามจากคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดีษ หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำพินัยกรรมในการ โดยเฉพาะข้อมูลจากคู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ฉบับศาลยุติธรรม และกฎหมายไทยว่าด้วยกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นหลัก ส่วนการรวบรวมข้อมูลของการทำพินัยกรรมตามกฎหมายไทยได้จาก หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำพินัยกรรมโดยเฉพาะพระราชบัญญัติ ให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 ลักษณะ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2535

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและหลักฐานต่างๆ ที่รวบรวมได้จากอัลกุรอาน อัลหะดีษ หนังสือ ตำรา งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และสื่อข้อมูลออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติอิสลาม สำหรับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามกฎหมายไทย โดยวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้มาจากหนังสือ ตำราวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลของกฎหมายไทยที่มาจากหนังสือ ตำรา บทความ โดยเฉพาะพระราชบัญญัติบรรพ 5 ลักษณะ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2535 เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบหาข้อที่สอดคล้องและแตกต่างระหว่างบทบัญญัติอิสลามและกฎหมายไทย

ผลการวิจัย

หลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลการทำพินัยกรรมตามคู่มือหลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก ฉบับศาลยุติธรรม และกฎหมายไทยว่าด้วยกฎหมายประมวลแพ่งและพาณิชย์ (สมยศ เชื้อไทย, 2551) แล้วจึงได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และทำการเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างในประเด็นต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบความหมายของพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อิสลามไม่ปฏิเสธการทำ วะคียะฮฺ หรือ พินัยกรรม ถ้าหากวะคียะฮฺนั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งอิสลาม เช่น ในการนี้ของมรดก อิสลามไม่อนุญาตให้เจ้าของทรัพย์สินทำพินัยกรรมยกมรดกให้แก่ทายาท หรือผู้หนึ่งผู้ใด

เกินหนึ่งในสามของจำนวนมรดกหลังจากการชดใช้หนี้สินแล้ว ด้วยเหตุที่วะคียะฮ์เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปฏิบัติ ดังนั้นการวะคียะฮ์จึงได้ไม่ว่าจะโดยวาจาหรือโดยลายลักษณ์อักษรจะต้องมีความชัดเจนและจะต้องมีพยานรับรู้อย่างน้อย 2 คน ทั้งนี้เพื่อที่จะไม่ก่อให้เกิดข้อสงสัยหรือความเคลงใจในหมู่ผู้เกี่ยวข้องกับวะคียะฮ์ พินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งกฎหมายอิสลามได้ให้การยอมรับ แม้จะมีลักษณะขัดกับหลักการก็ตาม กล่าวคือ ตามหลักการนั้นจะกระทำการนิติกรรมได้ขณะที่บุคคลยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น หากบุคคลได้ตายไปแล้วไม่สามารถทำนิติกรรมใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนได้อีกต่อไป เพราะทรัพย์สินทั้งหมดได้ตกเป็นของทายาทไปแล้ว (บรรจง บินกาชัน, 2547) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พินัยกรรมเป็นคำสั่งหรือนิติกรรมที่เจ้าของทรัพย์สินแสดงเจตนา กำหนดการเมื่อตายในเรื่องทรัพย์สินต่างๆ ซึ่งมีผลบังคับตามกฎหมายหลังจากผู้ทำพินัยกรรมได้เสียชีวิตลง (บรรดักดิ์ อุวรรณโณม 2548). ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายนี้มีความสอดคล้องกันในความหมายของพินัยกรรม ถือเป็นการมอบทรัพย์สินหรือยกทรัพย์สินต่างๆ ให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งจะมีผลบังคับได้หลังจากที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง

2. เปรียบเทียบผู้ทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ผู้ทำพินัยกรรมตามบทบัญญัติอิสลามนั้นจำเป็นต้องมีสติปัญญาสมบูรณ์ บรรลุศาสนภาวะ มีความตั้งใจ และสมัครใจ และเป็นเสรีชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขและถือเป็นหลักสำคัญที่สุดในการบังคับของศาสนา ดังนั้นการทำพินัยกรรมของคนวิกลจริต สติฟั่นเฟือน คนเป็นลมหรือสลบ และเป็นคนเมาที่ไม่ได้มีเจตนาทำให้ตนเองมา จึงถือว่าใช้ไม่ได้ และการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบแล้วหรือมุมัยยิฮ์ (มุมัยยิฮ์คือ เด็กที่มีอายุประมาณ 7 ขวบที่สามารถแยกแยะได้ระหว่างสิ่งที่เป็นประโยชน์กับสิ่งที่ไม่ดี) นั้นตามทัศนะของ มัซฮับมาลิกีย์ มัซฮับ หัมบะลีย์และทัศนะหนึ่งของอิหม่ามชาฟีอี มีความเห็นว่า พวกเขาสามารถทำพินัยกรรมได้ เพราะพินัยกรรมมิได้ทำให้กรรมสิทธิ์ของเขาหมดไปในขณะนั้นทันทีและพินัยกรรมยังทำให้เขาได้รับผลบุญภายหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้ว (สมหวัง บินหะซัน: 2549) ดังนั้นการทำพินัยกรรมของผู้เยาว์มีแนวทางปฏิบัติ และเป็นที่ยอมรับของท่านอุมัร บุตรค็อฏฏอบ ดังหลักฐานหะดิษได้กล่าวไว้ ความว่า “แท้จริง มีเด็กชายคนหนึ่งกำลังจะเสียชีวิตที่เมดินะฮ์ ขณะที่ทายาทโดยชอบธรรมของเขายู่ที่ประเทศซาม (ซีเรีย) จึงได้มีการเล่าเรื่องของเขาแก่ท่านอุมัร บุตรค็อฏฏอบ และได้มีการถามท่านว่า เด็กคนนั้นจึงได้ทำพินัยกรรมด้วยกับบ่อใบหนึ่งเรียกว่า บ่อญุฮัม และทายาทของเขาได้ขายบ่อด้วยกับราคาสามหมื่น” ท่านอบูบักร์ ได้เล่าอีกว่า เด็กชายคนนั้นมีอายุสิบปีหรือสิบสองปี และการทำพินัยกรรมของผู้ที่ถูกบังคับ จึงถือว่าใช้ไม่ได้

ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้ระบุว่า ผู้ทำพินัยกรรมต้องมีความสามารถสมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมอาจเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนวิกลจริตหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ซึ่งได้อธิบายดังต่อไปนี้ (สมยศ เชื้อไทย, 2551)

ก. ผู้เยาว์ทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 25 บัญญัติว่า ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้ เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1703 บัญญัติว่า พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ

ข. คนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1704 วรรคแรก จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำพินัยกรรมขึ้นนั้น ถือเป็นโมฆะ

ค. คนวิกลจริตทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1704 วรรคสอง บัญญัติว่า พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเป็นอันเสียเปล่าก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจิตวิกลอยู่ ซึ่งกฎหมายเพียงบัญญัติให้พินัยกรรมมีความเสียเปล่า ซึ่งหากมีการพิสูจน์ว่าคนวิกลจริตทำพินัยกรรมขณะจิตวิกล จึงเป็นอันเสียเปล่า หาได้หมายถึงความเป็นโมฆะตามวรรคหนึ่งไม่และมาตรานี้ก็เป็นบทที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษจากหลักในมาตรา 30 และถ้าหากมีอาการเป็นๆ หายๆ และได้ทำพินัยกรรมในขณะที่จิตปกติพินัยกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์ ทั้งนี้เป็นการสอดคล้องกับมาตรา 1654 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นให้พิจารณาแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรมเท่านั้น

ง. คนเสมือนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 คนเสมือนไร้ความสามารถไม่สามารถกระทำได้เองแต่ต้องกระทำโดยได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน จึงสามารถจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายมีความสอดคล้องกัน หรือสามารถสรุปได้ว่า ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องมีความสามารถ มีสติปัญญาที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถทำพินัยกรรมขึ้นมานั้น ถือว่าพินัยกรรมนั้นใช้ไม่ได้ นอกจากจะได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน จึงสามารถจะทำการพินัยกรรมได้ ดังที่ได้ทำการพิพากษาของศาลฎีกาที่ 177/2528 พินัยกรรมทำขึ้นในขณะที่เจ้ามรดกมีสติดี สามารถแสดงเจตนาทำพินัยกรรมได้ แม้จะเป็นบุคคลผู้เสมือนไร้ความสามารถก็เพียงไม่สามารถจัดการงานบางประการของตนเองได้เท่านั้น การทำพินัยกรรมเป็นกิจการเฉพาะตัวที่จะต้องแสดงเจตนาด้วยตนเองและผู้พิทักษ์ก็ได้ให้ความยินยอมแล้ว พินัยกรรมจึงสมบูรณ์ตามกฎหมาย (Ithailaw, ออนไลน์) สำหรับข้อแตกต่างระหว่างสองกฎหมายนี้ คือ การกำหนดอายุหรือบุคคลที่สามารถทำพินัยกรรม ตามบทบัญญัติอิสลามแล้ว ผู้เยาว์ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบแล้วหรือมุขยิซนั้นตามทัศนะของ มัชฮับมาลิกีย์ มัชฮับ หัมบะลีย์และทัศนะหนึ่งของอิหม่ามฮาฟิอีมีความเห็นว่า พวกเขาสามารถทำพินัยกรรมได้ เพราะพินัยกรรมมิได้ทำให้กรรมสิทธิ์ของเขาหมดไปในขณะนั้นทันที และพินัยกรรมยังทำให้เขาได้รับผลบุญภายหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้วแต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต้องมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ จึงสามารถทำพินัยกรรมขึ้นมาได้

3. เปรียบเทียบผู้รับพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามบทบัญญัติอิสลามได้กำหนดไว้ว่าผู้รับพินัยกรรมในอิสลามมีสองประเภท คือผู้รับที่เจาะจงตัวแน่นอน ผู้รับที่ไม่เจาะจงตัวแน่นอน ซึ่งแต่ละประเภทมีเงื่อนไขโดยเฉพาะเงื่อนไขของผู้รับพินัยกรรมที่ถูกเจาะจงตัวแน่นอน ต้องเป็นผู้ที่สามารถเข้าถือครองสิทธิ์ได้ขณะผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต ต้องไม่เป็นการละเมิดหลักศาสนา ต้องระบุตัวผู้รับพินัยกรรมอย่างเจาะจงแน่นอน และผู้รับพินัยกรรมต้องมีตัวตนอยู่แล้ว รวมทั้งการทำพินัยกรรมเพื่อบุรณะ มัสยิด ทั้งก่อสร้างและซ่อมแซม หรือเพื่อบำรุงมัสยิด เทียบเคียงได้กับการทำพินัยกรรมให้ผู้รับพินัยกรรมที่เจาะจงแน่นอน รวมทั้งโรงเรียน บ้านพักคนเดินทางและโรงพยาบาล เข้าอยู่ในความหมายของมัสยิดเช่นกัน เพราะเป็นการทำความดี และถือว่าสิ่งเหล่านี้มีตัวตนเช่นกัน ถือว่าใช้ได้

เงื่อนไขของผู้รับพินัยกรรมที่ไม่เจาะจงตัวแน่นอน การทำพินัยกรรมให้แก่ผู้รับที่ไม่ได้เจาะจงตัวแน่นอน เช่น ให้แก่สถาบันหนึ่งจากบรรดาสถาบันต่างๆ หรือให้แก่คนยากจน นักวิชาการ มัสยิดและโรงเรียนเป็นต้น ที่จะมีผลใช้ได้ มีเงื่อนไขว่าจะต้องไม่ทำพินัยกรรมให้แก่ฝ่ายที่กระทำความชั่วหรือทำสิ่งที่เป็นมุกุรห์ ดังนั้นการทำพินัยกรรมเพื่อสร้างศาสนสถานของคนต่างศาสนา หรือเพื่อก่อสร้างสถานเริงรมย์ที่ทำให้สิ้นเปลืองเวลา ทำให้เสียผลประโยชน์และทำให้บกพร่องในการปฏิบัติสิ่งที่เป็นวาญิบ การทำพินัยกรรมนั้นจึงใช้ได้หรือเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดไว้ว่า พินัยกรรมต้องกำหนดตัวบุคคลผู้รับพินัยกรรมไว้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1706 ที่ว่า ข้อกำหนดพินัยกรรมเป็นโมฆะ ถ้าตั้งผู้รับพินัยกรรมไว้โดยมีเงื่อนไขว่า ให้ผู้รับพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินของเขาเองโดยพินัยกรรมให้แก่ผู้ทำพินัยกรรม หรือการกำหนดบุคคลที่ไม่อาจจะทราบตัวแน่นอนได้เป็นผู้รับพินัยกรรม หรือการระบุทรัพย์สินที่ยกให้โดยพินัยกรรมไม่ชัดเจน ก็จะทำให้ข้อกำหนดดังกล่าวเป็นโมฆะ จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายนี้มีความสอดคล้องกันกล่าวคือ ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องระบุตัวผู้รับพินัยกรรมอย่างเจาะจงแน่นอน และจะต้องมีตัวตน ที่แตกต่างกันก็คือ ตามกฎหมายไทยแล้วการเป็นผู้รับพินัยกรรมมีหลักเกณฑ์พิจารณาได้จากความสามารถของผู้รับพินัยกรรม ประเภทของผู้รับพินัยกรรม และบุคคลที่ต้องห้ามไม่ให้รับทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรม

4. เปรียบเทียบทรัพย์สินพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามบทบัญญัติอิสลามทรัพย์สินพินัยกรรมจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถตกทอดแก่ผู้อื่นได้ มีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่แน่นอน เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามหลักการอิสลาม และจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินมรดกทั้งหมด⁵ โดยยึดเอาจากคำพูดของท่านรอซูล (ศ.ล.) ที่ปรากฏในหะดีษ สะอัด อะบีวักกอส (ร.ฎ.) ที่มีความว่า “แต่ให้ท่านบริจาเคศหนึ่งส่วนสามและศหนึ่งส่วนสามก็ถือว่ามากแล้ว” (Muslim Ibn Hajjaj, 1955) ถ้าทำพินัยกรรมเกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินมรดกทั้งหมด ส่วนที่เกินนั้นจะตกเป็นโมฆียะ จนกว่าจะได้รับความยินยอมจากทายาทโดยธรรม ภายหลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดปริมาณและอัตราของทรัพย์สินพินัยกรรมในการทำพินัยกรรมไว้ โดยผู้ทำพินัยกรรมสามารถที่จะทำพินัยกรรมในทุกทรัพย์สินของตนให้กับบุคคลอื่นได้

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายนี้มีความแตกต่างกันที่สามารถสรุปได้ว่า ตามบทบัญญัติอิสลามแล้วทรัพย์สินพินัยกรรมจะต้องไม่เกินหนึ่งในสามของทรัพย์สินมรดกทั้งหมด ส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดปริมาณของทรัพย์สินพินัยกรรมในการทำพินัยกรรมอย่างน้อยที่สุดและอย่างมากที่สุดไว้และสามารถที่จะทำพินัยกรรมในทุกทรัพย์สินของตนให้กับบุคคลอื่นได้

5. เปรียบเทียบรูปแบบที่ใช้ในการทำพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามบทบัญญัติอิสลามพินัยกรรมจะทำได้ด้วยการเปล่งวาจาหรือการเขียนด้วยตัวเองพร้อมมีเจตนาทำพินัยกรรมและพึงกระทำต่อหน้าบุคคลที่มีความสามารถในการเป็นพยานได้ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการยก

⁵ ศาลจังหวัดยะลา คดีแพ่งหมายเลขแดงที่ 336/2533 ระหว่าง นายดอเลาะ ดอฮา กับพวกรวม 2 คน โจทก์ นายบาราเฮง ฮาเซ็น จำเลย นายสาวรี ดอฮา จำเลยร่วม พิพากษา ที่ดินตามพินัยกรรมมีทั้งหมด 51 ไร่ ผู้ตายทำพินัยกรรมยกให้จำเลยร่วมเพียง 12 ไร่ เท่านั้น ไม่ถึงหนึ่งในสามของที่ดินทั้งหมด พินัยกรรมในส่วนหนึ่งที่พิพากษามีผลบังคับได้

ทรัพย์สินให้กับบุคคลหรือองค์กรต่างๆ โดยการใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน อย่างเช่น ฉันได้ยกทรัพย์สินส่วนนี้ให้กับนาย ก. คนนั้นหรือการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ตามมัสฮับหะนะฟี มัสฮับมาลิกี และมัสฮับซุนนี หากสามารถยืนยันได้ว่าเป็นลายมือของผู้ทำพินัยกรรมจริง โดยการยอมรับของทายาทหรือมีหลักฐานยืนยันว่าเป็นลายมือของเขาถึงแม้เป็นเวลานานแล้วก็ตาม ทักษะนี้มีน้ำหนักถือว่าการทำพินัยกรรมนั้นใช้ได้ หรือจะเป็นการแสดงสัญลักษณ์สื่อความหมายที่เข้าใจได้ง่าย

ส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดแบบของพินัยกรรมไว้หลายแบบ การทำพินัยกรรมจะเลือกทำตามแบบใดแบบหนึ่งได้ ดังบัญญัติไว้ในบทบัญญัติบรรพ 6 ลักษณะ 3 หมวด 2 ก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 1655 ซึ่งมีอยู่ 5 แบบคือ (1) พินัยกรรมแบบธรรมดาตามมาตรา 1656 (2) พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับตามมาตรา 1657 (3) พินัยกรรมแบบทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองตามมาตรา 1658 (4) พินัยกรรมแบบทำเป็นเอกสารลับตามมาตรา 1660 (5) พินัยกรรมแบบทำด้วยวาจาตามมาตรา 1663 ในการทำพินัยกรรมไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบไหนล้วนมีผลตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และผู้ทำพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อของตนเองไว้ ยกเว้นการทำพินัยกรรมแบบทำด้วยวาจา และจะต้องมีพยานอย่างน้อย 2 คนในขณะที่ทำขึ้น มิฉะนั้นถ้าไม่ได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้พินัยกรรมย่อมตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 1705

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายนี้มีความแตกต่างกันในรูปแบบของการทำพินัยกรรม ตามบทบัญญัติอิสลาม การทำพินัยกรรมแบ่งออกเป็น 3 วิธี คือ 1. การเปล่งวาจาหรือการใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน 2. การเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร 3. การแสดงสัญลักษณ์สื่อความหมายที่เข้าใจได้ง่าย ทั้งสามวิธีนี้เป็นการแสดงเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมนั้นไม่ขัดแย้งระหว่างกฎหมายอิสลามในการทำให้พินัยกรรมมีผลบังคับใช้ ส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พินัยกรรมแบ่งออกเป็น 5 แบบ ซึ่งได้ระบุไว้อย่างชัดเจนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1656 1657 1658 1660 และ 1663 ซึ่งแบบพินัยกรรมเหล่านี้ มีผลตามกฎหมายเท่าเทียมกันดังที่ได้ชี้แจงไว้ข้างต้นแล้ว

6. เปรียบเทียบผลพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามบทบัญญัติอิสลามผลของพินัยกรรมจะมีผลบังคับใช้ทันทีเมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้เสียชีวิตลงและไม่มีผู้ใดสามารถที่จะเพิกถอนพินัยกรรมได้ แม้จะเป็นทายาทโดยธรรมของผู้ทำพินัยกรรมก็ตาม ถึงแม้จะมีผลบังคับใช้หลังจากที่ผู้ทำพินัยกรรมได้เสียชีวิตแล้วก็จริง แต่ต้องได้หลังจากที่ได้มีการใช้จ่ายในการจัดการศพและชำระหนี้สินเรียบร้อยแล้ว และถ้าหากหนี้สินนั้นมีมากจนคลุมไปถึงทรัพย์สินทั้งหมด ผู้รับพินัยกรรมก็ไม่มีสิทธิแต่ประการใด ดังที่ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานซูเราะฮ์ อันนิซาอ์ อายัตที่ 11 ความว่า “ภายหลังจากการจัดการตามพินัยกรรมที่กระทำไว้ และจัดการหนี้สินแล้ว” (สมาคมนักเรียนเก่าหอในประเทศไทย, ม.ป.ป.)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พินัยกรรม จะมีผลบังคับเรียกร้องกันได้ตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมได้กำหนดเงื่อนไขขึ้นมา หรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง ตามมาตรา 1674 ที่ได้ระบุว่า ถ้าข้อกำหนดพินัยกรรมมีเงื่อนไข และเงื่อนไขนั้นสำเร็จเสียก่อน เวลาที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย หากว่าเป็นเงื่อนไขบังคับก่อน ข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นจะมีผลเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตาย หากว่าเป็นเงื่อนไขบังคับหลังข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นเป็นอันไร้ผล

ถ้าเงื่อนไขบังคับก่อนสำเร็จภายหลังที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต ข้อกำหนดพินัยกรรมมีผลตั้งแต่วเวลาเงื่อนไขสำเร็จ ถ้าเงื่อนไขบังคับหลังสำเร็จภายหลังที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต ข้อกำหนดพินัยกรรมมีผลตั้งแต่วเวลาที่

ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต แต่ตกเป็นอันไร้ผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จ แต่ถ้าผู้ทำพินัยกรรมได้กำหนดไว้ในพินัยกรรมว่า ในกรณีที่กล่าวมาในสองวรรคก่อนนั้นให้ความสำเร็จแห่งเงื่อนไขมีผลย้อนหลังไปถึงเวลาที่ผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตก็ให้เป็นไปตามเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมนั้น

จะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายนี้มีสอดคล้องกันตรงที่พินัยกรรมมีผลบังคับใช้ทันที หลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตลง ส่วนที่แตกต่างก็คือ ตามบทบัญญัติอิสลามแล้ว พินัยกรรมมีผลบังคับใช้ทันทีก็จริง แต่ต้องได้หลังจากการใช้จ่ายในการจัดการศพและมีการชำระหนี้สินเรียบร้อยแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว พินัยกรรมมีผลบังคับและเรียกร้องกันได้ทันที หลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิต โดยจะต้องไม่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง

7. เปรียบเทียบพินัยกรรมที่เป็นโมฆะหรือการสิ้นสุดลงของพินัยกรรมระหว่างบทบัญญัติอิสลามและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามบทบัญญัติอิสลามผู้ทำพินัยกรรมสามารถที่จะยกเลิก หรือปรับปรุงแก้ไข หรือเพิ่มเติมเงื่อนไขต่างๆ ในพินัยกรรมได้ เนื่องจากทรัพย์สินที่ได้ทำพินัยกรรมไว้นั้น ยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ทำพินัยกรรม ตราบใดที่ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่และการถอนหรือยกเลิกพินัยกรรมโดยผู้ทำพินัยกรรมเอง หรือการเสียชีวิตของผู้รับพินัยกรรมก่อนการเสียชีวิตของผู้ทำพินัยกรรม หรือทรัพย์สินพินัยกรรมสูญหายหรือเสียหาย จะทำให้พินัยกรรมที่ผู้ทำพินัยกรรมได้กระทำไว้นั้นสิ้นสุดลง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พินัยกรรมจะตกเป็นโมฆะต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมมีอายุไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ หรือเป็นบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือมีข้อกำหนดพินัยกรรมดังนี้

ก. ยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ปกครอง หรือคู่สมรสของผู้ปกครอง หรือผู้สืบสันดานของผู้ปกครองของผู้ทำพินัยกรรม มาตรา 1652

ข. ยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรม รวมทั้งคู่สมรสและผู้สืบสันดานของผู้เขียนหรือพยานด้วยพินัยกรรมนั้นไม่ถูกแบบของพินัยกรรม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทั้งสองกฎหมายนี้มีความแตกต่างกันในเรื่องของการเป็นโมฆะหรือการสิ้นสุดลงของพินัยกรรม ตามบทบัญญัติอิสลามพินัยกรรมจะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้ยกเลิกพินัยกรรม หรือผู้รับพินัยกรรมได้เสียชีวิตก่อนผู้ทำพินัยกรรม หรือทรัพย์สินพินัยกรรมสูญหายหรือเสียหาย ส่วนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พินัยกรรมจะตกเป็นโมฆะต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมมีอายุไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ หรือเป็นบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้ปกครอง หรือคู่สมรสของผู้ปกครอง หรือผู้สืบสันดานของผู้ปกครองของผู้ทำพินัยกรรมตามมาตรา 1652 หรือยกทรัพย์สินมรดกให้แก่ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรม รวมทั้งคู่สมรสและผู้สืบสันดานของผู้เขียนหรือพยานด้วย หรือพินัยกรรมนั้นไม่ถูกแบบของพินัยกรรม

สรุป

ตามบทบัญญัติอิสลามพินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการสั่งเสียในการยกทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้อื่นในจำนวนที่ไม่เกินเศษหนึ่งส่วนสามของทรัพย์สินมรดกทั้งหมด กฎหมายอิสลามได้ยอมรับว่าพินัยกรรมสามารถกระทำได้ โดยไม่ผิดต่อหลักการอิสลามและพินัยกรรมจะมีผลเมื่อผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตไป และจะต้อง

ได้รับหลังจากที่ได้มีการใช้จ่ายในการจัดการศพและชำระหนี้สินเรียบร้อยแล้ว การทำพินัยกรรมเป็นการเปิดโอกาสในการทำความดีภายหลังจากได้เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อเป็นการชดเชยสิ่งที่ขาดตกบกพร่องในขณะที่มีชีวิตอยู่ ซึ่งมีเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ต่างๆที่ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน ในส่วนกฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กล่าวถึง การทำพินัยกรรมคือเป็นคำสั่งหรือนิติกรรมที่เจ้าของทรัพย์สินแสดงเจตนากำหนดการเพื่อยุติในเรื่องทรัพย์สินต่าง ๆ ซึ่งมีผลบังคับตามกฎหมายหลังจากผู้ทำพินัยกรรมได้เสียชีวิตลง นอกจากนั้นผู้ทำพินัยกรรมต้องมีความสามารถสมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมอาจเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนวิกลจริตหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ การกำหนดอายุหรือบุคคลที่สามารถทำพินัยกรรม สามารถทำพินัยกรรมได้ ต้องมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ และผู้รับพินัยกรรมต้องมีหลักเกณฑ์พิจารณาที่สมบูรณ์ ซึ่งดูได้จากความสามารถของผู้รับพินัยกรรม ประเภทของผู้รับพินัยกรรม และลักษณะบุคคลที่ต้องห้ามไม่ให้รับทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรม ส่วนทรัพย์สินพินัยกรรมที่สามารถทำได้นั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดปริมาณของทรัพย์สินพินัยกรรมในการทำพินัยกรรมอย่างน้อยที่สุดและอย่างมากที่สุดไว้ แต่สามารถที่จะทำพินัยกรรมในทุกทรัพย์สินของตนให้กับบุคคลอื่นได้ และผลพินัยกรรมนั้นมีผลบังคับและเรียกร้องได้ทันที หลังจากผู้ทำพินัยกรรมเสียชีวิตโดยจะต้องไม่มีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง

เอกสารอ้างอิง

- จารึก เชนเจริญ และ มุหัมมัด พายิบ. (ม.ป.ป.). *นิติศาสตร์อิสลาม มัชฮับฮาฟี อี*. กรุงเทพฯ ฯ: ส. วงศ์เสงี่ยม.
- ทงศักดิ์ หมดทั้ง. (2558). *พินัยกรรมในอิสลาม ศึกษาการปฏิบัติจริงของมุสลิมในอำเภอเมือง จังหวัดสตูล*. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- บรรจง บินกาซัน. (2547). *สารานุกรมอิสลามฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อัล อะมีน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2548). *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เพียงพร วิเศษสินธุ์. (2555). *กฎหมายอิสลามกับการจัดการมรดก : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดสตูล*. รายงานส่วนบุคคลของการอบรมหลักสูตร ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานยุติธรรม.
- มุหิร มุหะหมัด. (2551). *กฎหมายอิสลามเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: บริษัทออฟเซ็ทจำกัด.
- วรยุทธ์ อุเชิง. (2563). *ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขการแบ่งมรดกตามบทบัญญัติอิสลาม: กรณีศึกษาผู้นำศาสนา ชุมชนมุสลิม เขตเทศบาลเมืองนราธิวาส*. วารสาร MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI), 1(1), 43-52.
- สมยศ เชื้อไทย.(2551). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับใช้เรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สมหวัง บินหะซัน. (2549). *การใช้กฎหมายอิสลามลักษณะมรดกและพินัยกรรมในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *คัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายแปลภาษาไทย*. อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเฆาะเราะฮะฮ์: ศูนย์กษัตริย์พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

อิมรอน อาแว. (2560). ระบบบริหารจัดการในการแบ่งมรดกทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ตามหลักกฎหมายอิสลาม. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อิสมาแอ อาลี. (2537). กฎหมายอิสลาม (ประวัติความเป็นมากฎหมายพินัยกรรม). ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

Ithailaw. คนเสมือนไร้ความสามารถ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: http://ithailaw.blogspot.com/2011/04/blog-post_26.html, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2564.

เอกสารอ้างอิงฉบับภาษาอังกฤษ

Muslim Ibn Hajjaj. (1955). *Sahih Muslim*. Beirut: Dar Ihya al Turath al-^cArabi.

الشيخ وان أحمد زين الفطاني صرفياً

Sheikh Wan Ahmad Zain a Morphologist

¹ عبد الرشيد هاميي

Abdulrashid Hameeyae¹

¹ محمد والينج

Muhammad Waleng¹

(Received: November 26, 2021; Revised: December 24, 2021; Accepted: December 27, 2021)

ملخص البحث

يهدف هذا البحث إلى دراسة دور الشيخ وان أحمد زين الفطاني في علم الصرف، والمنهج المستخدم في البحث هو المنهج الوصفي التاريخي، لتحليل البيانات التي تم الحصول عليها والقيام بنقدها لاستخلاص النتائج منها، وقد أثبت البحث أن الشيخ وان أحمد زين يعدّ أحد علماء الملايو المتمكنين من علوم اللغة العربية والإسلامية، البارزين في التأليف ونشر اللغة العربية والعلوم الإسلامية، يشهد ذلك عدد مؤلفاته في مجالات متعددة، فضلاً عن أنه كان من الأعلام الملايويين الذين أبدعوا في علم الصرف، وله دور بارز وجهد مشكور وأثر ملموس في هذا العلم الجليل.

الكلمات المفتاحية : وان أحمد زين ، علم الصرف، اللغة العربية.

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the role of Sheikh Wan Ahmad Zain in morphology. The method used in this study is the historical descriptive method. The researcher analyzed the data obtained and presented in the discussion the results of the study. The results of the study prove that Sheikh Wan Ahmad Zain is one of the Malay scholars who specialize in Arabic and Islamic language. He is a leading author and publisher in the field of Arabic language and religion. This is evidenced by the number of books he has produced in various fields. Apart from that, he is one of the outstanding in the field of morphology in the Malay world. He had a prominent role, a commendable effort, and a significant impact on this great knowledge.

Keywords: Sheikh Wan Ahmad Zain, Morphology, Arabic language.

قسم اللغة العربية (العالمية)، أكاديمية الدراسات الإسلامية والعربية بجامعة الأميرة ناراديواس 1

1 Department of Arabic Language (International), Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University.
(Corresponding author / Email : rashid_dr2@hotmail.com)

مقدمة

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وعلى آله وصحبه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد :

فقد اهتم العلماء بالصرف كثيراً، لأنه واحد من علوم اللسان العربي، وله أهمية كبيرة في الدرس اللغوي، إذ إن فائدته تتمثل في صون اللسان والقلم عن الخطأ في النطق بالمفردات وفي صوغها طبقاً لما نطقت به العرب، وفي الاستعانة بهذا العلم على تحويل الكلمة إلى أبنية مختلفة لاختلاف المعاني، وفي التوسع في الأساليب العربية، لذا فقد كانوا يعدّون الخطأ في المفردات عيباً يخل بالكلام ويتنافى مع فصاحة المفرد ويبتل بلاغة القول المركب، وقد أكد هذا المعنى الطنطاوي: "إن علم الصرف رفيع المكانة سني المنزلة، لا يستغني عنه دارس اللغة العربية، ولا يثقف بدونه المشغوف بآدابها، يقفه على كنه الكلمة مفردة، وحقيقتها مزيدة ومجردة، ويمده بزداد من المعارف موفور، يقيه العثار في المنظوم والمنثور، إذ لا فصاحة في الكلام إلا بسلامة كلماته التي يُحاك منها نسيجه، وتزدهر بحاسنها حلّته". (مُجَدُّ الطنطاوي، 2017م).

كما اهتم العلماء الملايويون بالعلوم الإسلامية والعربية، فقاموا بواجب تعلمها وتعليمها، واجتهدوا في تطويرها وترقيتها، ويظهر ذلك جلياً من خلال ما قدموه من جهود في التعليم وفي التأليف والترجمة من العربية إلى لغتهم الأصلية، وقد احتل الشيخ وان أحمد زين الفطاني مكانة عظيمة بين علماء عصره، وقامت شهرته على نفائس ما ألفه من كتب كثيرة في علوم متعددة، سواء فيما كتبه بلغته الملايوية أم باللغة العربية، حتى قيل: "إن الشيخ وان أحمد الفطاني يكاد أن يكون أشهر الأعلام في تاريخنا العلمي الملايوي، وكان من المتوقع جداً أن تؤلف في الشيخ - رحمه الله - سيرة أو أكثر من سيرة للتعريف بأحواله، وبسط أخباره، وعرض آثاره وأعماله وجهوده". (مأسيدي سالي، 2006م)، فهذا البحث المتواضع الذي اعتمد على ما تيسّر من المراجع يكشف عن دور الشيخ وان أحمد زين الفطاني وأثره في علم الصرف، عسى أن ينفع طلاب العلم، وأن يثري به مكتبتنا بإذن الله تعالى .

سيرة الشيخ وان أحمد زين الفطاني

أولاً : اسمه ونسبه ومولده ونشأته ووفاته :

هو الشيخ وان أحمد بن وان مُجَدُّ زين بن وان مصطفى الملايوي الفطاني، ولد ليلة الجمعة الخامس من شعبان عام 1272هـ، بقرية "جامبو"، ولاية "جأرينج"، محافظة فطاني (فوزي عبد الصمد الفطاني، 2018م)، ونشأ في قرية سنا جنجار، وتلقى منذ نعومة أظفاره القرآن والعلوم الدينية من أبيه الشيخ مُجَدُّ زين الفطاني، ومن عمه الشيخ وان عبد القادر الشهير باسم "تو بندنج دايا"، وقد اجتهد منذ صغره في حفظ بعض المتون والمنظومات العلمية، كمتن الآجرومية وألفية ابن مالك. (وان مُجَدُّ صغير عبد الله، 1995م).

وعند ما بلغ ست سنوات، سافر مع والديه إلى مكة المكرمة، فتلقى المزيد من العلوم الإسلامية واللغوية في الحلقات العلمية التي كانت تنتشر في صحن المسجد الحرام وفي منازل العلماء، وذكر أنه في ريعان شبابه كان يحضر ويتزود من الحلقات العلمية والفكرية بالمدينة المنورة (عبد الغني يعقوب الفطاني، 2012م)، وسافر بعد ذلك إلى فلسطين وقضى من حياته العلمية في هذا البلد المبارك نحو سنتين، وتلقى خلالهما العلوم الإنسانية والإسلامية من مشايخ تلك الديار، وكان يحضر حلقة الشيخ يوسف النبهاني وحلقة الشيخ عبد الرحيم الكابلي وتعلم منه علم الطب، وبجوار المسجد الأقصى قام بتأليف كتاب في الطب وهو كتاب "طبيب الإحسان في طب الإنسان".

ثم عاد الشيخ وان أحمد إلى مكة المكرمة، فأخذ يدرس بصحن المسجد الحرام ويتصل بالعلماء في منازلهم ويؤلف الكتب العلمية، إلا أن الروح العلمية الجياشة كانت تصاحبه، فعقد العزم وقرر السفر إلى مصر أرض الكنانة والتحق بجامعة الأزهر الشريف والتقى بعلمائه المشاهير، وكان يحضر الحلقات العلمية والفكرية بالأزهر ومجالس العلم والعلماء الأفاضل، فتكونت في فكره الأفكار الدينية وأبعاده السياسية والثقافية والفكرية وملكاته الشعرية، ودامت إقامته بمصر سبع سنوات، وكان يعمل أيضاً في تصحيح الكتب فضلاً عن الدراسة والتدريس، وكان أثناء إقامته في رحاب الأزهر أتم تأليف عدة كتب، منها جملة التوحيد في علم الكلام، والثمار السنية منظومة في النحو، وعنقود اللآلئ منظومة في النحو، ومنظومة العوامل في النحو. (Wan Mohd. Shaghbir Abdullah, 2005).

وقد توفي الشيخ وان أحمد بمكة المكرمة ليلة الأربعاء 11 من ذي الحجة عام 1325هـ، وهو في الخامسة والخمسين من عمره، ودفن في مقبرة المعلاة بمكة المكرمة. (وان محمد صغير عبد الله، 1995م).

ثانياً : ثقافته ومكانته العلمية :

كانت ثقافة الشيخ وان أحمد ثقافة واسعة في نواح كثيرة، سواء أكان ذلك في العلوم الدينية، أم العلوم اللغوية، أم الآلات الفكرية، أم العلوم الطبية، أم الفلكية، يستوعب هذه العلوم استيعاباً جيداً، وخير دليل على ذلك مؤلفاته في العقيدة، والتصوف، والنحو، والصرف، وعلم اللغة، والبلاغة، والتاريخ، والتراجم والسير، وعلوم القرآن، وعلم السياسة، وعلم الطب، والأخلاق، وعلم الاجتماع، والفلك، ومما يدل على ثقافته أيضاً أشعاره وقصائده المتضمنة لأغراض شعرية كثيرة، وفيها شعره التعليمي الذي يحتوي على علوم متعددة، وكذا رحلاته الكثيرة، منها رحلات علمية وتفقدية واستطلاعية ودبلوماسية، وتتمثل هذه الرحلات في عدة بلدان عربية وإسلامية وآسيوية؛ ولقد وفق الشيخ وان أحمد لأن يلتقي مع عدد كبير من العلماء والمفكرين والمصلحين في العالم الإسلامي آنذاك. (Wan Mohd. Shaghbir Abdullah, 2005).

وذهب بعض الباحثين إلى أن مكانته العلمية تكون في الدرجة الثانية بعد الشيخ داود الفطاني، وذلك لكثرة مصنفاته، وتصحيحاته، وتلاميذه، ورحلاته، ومشاركته في الجمعيات والاتحادات، وكان معروفاً لدى معاصريه وتلاميذه بالشيخ أحمد الذكي المصري، وكان شريف مكة يريد أن يتقرب إلى الشيخ وان أحمد بزواجه من ابنته، ولكنه رفض هذا التكرم الملكي؛ ومع ذلك لا يزال شريف حسين يكرمه وآل الأمر به إلى أن عينه في تدقيق اللغة في الديوان الملكي، وقيل إن شريف مكة عينه مدرساً في المسجد الحرام، هذا بالإضافة إلى شهادات العلماء المعاصرين له وثنائهم عليه وإعطائهم إياه ألقاباً كثيرة، منها الشاب النجيب، والفطن الأريب، والألمعي الأديب، والعلامة اللبيب، والعالم العلامة، الذكي الثقف اللقن. (Wan Mohd. Shaghir, 2005).

دور الشيخ وان أحمد زين الفطاني في علم الصرف

أولاً : دوره في تعريف الصرف

قال الشيخ وان أحمد في تعريف الصرف اصطلاحاً: "الصرف علم يبحث فيه عن مفردات الأسماء المتمكنة والأفعال غير الجامدة من حيث بنيتها وهيئاتها". (وان محمد صغير عبد الله، 2010م). وبعد استقراء أقوال العلماء في تعريف الصرف أو التصريف أستطيع القول بأن عبارة الشيخ وان أحمد في تعريفه تختلف عن ما قاله السابقون، وأن ما قاله يشمل كل ما يبحث في هذا العلم، فالمعروف أن البحث في علم الصرف عن المفردات من حيث صيغها التي حقها أن توضع عليها وأحوالها من صحة وإعلال وأصالة وزيادة ونحو ذلك، فخرج به البحث عن المركبات؛ لأنها تبحث في علم النحو، وخرج به أيضاً الحروف فلا تعلق لهذا العلم بها، فإن محل ضبطها في علم اللغة، وكذا لا يتعلق علم الصرف بالأسماء المبنية والأفعال الجامدة، فإنه يتعلق فقط بالأفعال المتصرفة أو الأفعال غير الجامدة.

ومن تطرق إلى تحديد هذا المصطلح هو الخليل حيث قال: "والتصريف : اشتقاق بعض من بعض...، وصرف الكلمة : إجراؤها بالتثنية" (الخليل ابن أحمد الفراهيدي ، بدون تاريخ) ، وقد صرح سيبويه بمصطلح التصريف دون تعريفه، فقال: "هذا باب ما بنت العرب من الأسماء الصفات والأفعال غير المعتلة والمعتلة، وما قيس من المعتل الذي لا يتكلمون به ولم يجيء في كلامهم إلا نظيره من غير بابه، وهو الذي يسميه النحويون التصريف والفعل" (عمرو بن عثمان، 1996م)، وقال أبو بكر بن السراج: "وهذا الحد إنما سمي تصريفاً لتصريف الكلمة الواحدة بأبنية مختلفة، وخصوا به ما عرض في أصول الكلام وذواتها من تغيير، وهو ينقسم على خمسة أقسام، زيادة، وإبدال، وحذف.. " (محمد بن السري ابن السراج، بدون تاريخ) ، وقال

ابن جني : "التصريف هو أن تجيء إلى الكلمة الواحدة فتصرفها على وجوه شتى، مثال ذلك أن تأتي إلى "ضرب" فتبنى منه مثل "جعفر"، فتقول : "ضرب"، ومثل "قمطر" : "ضرب"، ومثل "درهم" : "ضرب"، ومثل "علم" : "ضرب"، ومثل "ظرف" : "ضرب"؛ أفلا ترى إلى تصريفك الكلمة على وجوه كثيرة" (عثمان ابن جني، 1954م)، وقال ابن الحاجب : "التصريف هو علم بأصول تعرف بها أحوال أبنية الكلم التي ليست بإعراب". (مُحَمَّد بن الحسن الرضي، 1975م).

وقد عرفه العزّي قائلا : "تحويل الأصل الواحد إلى أمثلة مختلفة لمعان مقصودة لا تحصل إلا بها" (عبد الوهاب بن ابراهيم العزي، 2008م)، وعرفه ابن مالك بقوله : "التصريف علم يتعلق ببنية الكلمة وما لحروفها من أصالة وزيادة وصحة وإعلال وشبه ذلك". (مُحَمَّد بن عبد الله ابن مالك، 1967م)، وعرفه الحملاوي فقال : "علم بأصول يعرف بها أحوال أبنية الكلمة التي ليست بإعراب ولا بناء" (أحمد ابن مُحَمَّد الحملاوي، بدون تاريخ)، وعرفه الغلاييني بقوله : "فالتصرف علم بأصول تعرف بها صيغ الكلمات العربية وأحوالها التي ليست بإعراب ولا بناء" (مصطفى ابن مُحَمَّد الغلاييني، بدون تاريخ) ؛ وقال مُحَمَّد عبد الخالق عضيمة : "يشمل النحو عند النحاة المتقدمين الصرف، ويعرف بأنه علم يعرف به أحوال الكلم العربية إفراداً وتركيباً، وتعريف الصرف عند المتأخرين باعتبار أنه علم مستقل عن النحو : علم يعرف به صياغة الأبنية وأحوالها وما يعرض لها مما ليس بإعراب ولا بناء". (مُحَمَّد عبد الخالق عضيمة، بدون تاريخ).

ثانياً : دوره في تأليف كتب الصرف :

قد أسهم الشيخ وان أحمد بحظ وافر في خدمة العلوم الإسلامية واللغة العربية، ظهر ذلك جلياً من خلال ما قدمه من جهود في تأليف كتب في مجالات متعددة باللغة العربية والملايوية، قال عدنان سومي (2005): "إنه أعرف الفطانيين بالمجالات العلمية المختلفة وأكثرهم تأليفاً في العلوم العربية، وأن مؤلفاته تشهد على تفوقه على بعض العرب". (مُحَمَّد زين سومي عدنان، بدون تاريخ)، وذكر وان مُحَمَّد صغير أن مصنفاته كانت أكثر من مائة وستين مصنفاً (وان مُحَمَّد صغير عبد الله، 2009م)، ولعل هذا العدد يشمل ما كتبه باللغة العربية والملايوية من منظومات وكتب، وما قام بتصحيحه من الكتب ؛ إذ إنه كان يعمل مصححاً للكتب الجاوية في المطبعة الأميرية بمكة المكرمة، ويعتبر رائداً في طبع الكتب الملايوية في الدولة العثمانية، حيث جاء قرار تعيينه من السلطان عبد الحميد العثماني رئيساً للقسم الملايوي بتلك المطبعة عام 1301هـ - 1884م، وقد أكد بعضهم أن في أثناء وجود الشيخ وان أحمد في مكة المكرمة وصلت مؤلفاته 101 كتاب في

جميع فروع العلوم الشرعية واللغوية والعلوم الأخرى، وأن ما عثر من كتبه حتى الآن هو 66 كتاباً فقط. (مُحَمَّد عبّاس وليث سعود جاسم إميان، 1918م).

ولقد ذكر الباحثون تلك المؤلفات بكل دقة وتفصيل ما يغني عن إعادته، فسأكتفي هنا بذكر مؤلفاته التي تخص موضوع هذا البحث وهي التي كتبها الشيخ وان أحمد في الجانب الصرفي فقط، حيث قد عثر من مؤلفاته في علم الصرف أربعة، وهي :

الأول : أبنية الأسماء والأفعال :

وهذا الكتاب قد عثر على مخطوطة غير كاملة بخط يد الشيخ وان أحمد الفطاني، ثم عثر بعد ذلك على عدة نسخ منه بخط غيره، وقد طبع هذا الكتاب لاحقاً مقترناً بكتاب الرسالة الفطانية حتى وصل عدد طبعاته إلى الآن أكثر من مائة مرة. (وان مُحَمَّد صغير عبد الله، 2010م).

وهذا الكتاب عبارة عن رسالة تتضمن ١٤ صفحة، وكل صفحة تحتوي على 24 سطراً ما عدا الصفحة الأولى والأخيرة، وقد أتم الشيخ وان أحمد من تأليفه في القاهرة عام 1294هـ - 1877م، وطبع بمطبعة الكمالية، كوتا بارو - كلنتان، في أواخر ذي الحجة ١٣٥٥هـ. (وان مُحَمَّد صغير عبد الله، 2009م).

بدأ الشيخ وان أحمد في هذه الرسالة بالبسملة والحمدلة والصلاة على خير البرية، فالحديث عن تقسيم الكلمة إلى اسم وفعل وحرف، ثم الكلام عن تقسيم الاسم إلى جامد ومشتق، ثم البيان عن أوزان المصادر، فقسم أوزان الاسم الثلاثي إلى أحد عشر وزناً، ثم قسم أوزان الاسم المجرد الرباعي إلى خمسة أوزان، ثم قسم أوزان الاسم المجرد الخماسي إلى أربعة أوزان، ثم تحدث عن أقسام الفعل وهي عنده ثمانية أقسام، هي : الصحيح السالم، والمضاعف، والمهموز، والمثال، والأجوف، والناقص، واللفيف المفروق، واللفيف المقرون، ثم بدأ يفصل عن أبواب الأفعال وذكر أنها أربعون باباً، ستة منها للثلاثي المجرد، واثنان عشر منها للثلاثي المزيد، ومنها باب واحد للرباعي المجرد، ومنها ثمانية أبواب ملحقة بـ "دحرج"، ومنها ثلاثة أبواب للرباعي المزيد، ومنها ثمانية أبواب ملحق بـ "تدحرج"، ومنها ثلاثة أبواب ملحق بـ "أحرج"، ومنها باب واحد ملحق بـ "أقشعر".

ثم أنهى الشيخ هذا الكتاب بالصلاة والسلام على سيدنا مُحَمَّد وعلى آله وصحبه ؛ وقد ذكر وان مُحَمَّد صغير بن مُحَمَّد زين الفطاني أن هذه الرسالة من الرسائل التي ليست فقط يجب على الطلاب الذين يدرسون في الكتابات المعروفة بـ "الفندق" في قدح، وكلنتن، وفطاني أن يحفظوها، بل يجب أيضاً على كل طلاب تايلاند وكمبوديا وكل طلبة العلم في جنوب شرقي آسيا خاصة في رباو وجوبي بإندونيسيا. (وان مُحَمَّد صغير عبد الله 2010م).

الثاني : متن المدخل في علم الصرف :

ذكر وان محمد صغير أن المخطوط لهذا الكتاب الذي وصل إليه مكتوب بخط الحاج محمود بن يوسف الجواني (وان محمد صغير عبد الله، 2010م)، وقد بدأ الشيخ وان أحمد هذا المدخل بالحمدلة والصلاة والسلام على خاتم الأنبياء، ثم قال : "فهذه جملة من تصريف الأفعال مضبوطة جارية مجرى المدخل في الكتب المبسوطة تشتمل على أربعة أبواب"، فبدأ بالحديث عن الباب الأول في تفصيل الأبنية، وقسمه إلى أربعة فصول : الفصل الأول عن بناء الفعل من حيث الصحيح والمضاعف والمثال والأجوف والناقص واللفيف والملتوي ؛ والفصل الثاني عن الأفعال التي اعتبرها المحققون وهي اثنان وعشرون بابا، وقسمها إلى أربعة مراتب : المرتبة الأولى : الثلاثية المجردة وهي ستة أبواب، والمرتبة الثانية : الثلاثية المزيدة وهي اثنا عشر بابا، والمرتبة الثالثة : الرباعية المجردة وهي باب واحد، والمرتبة الرابعة : الرباعية المزيد وهي ثلاثة أبواب ؛ والفصل الثالث عن كيفية بناء الأبنية المذكورة في الفصل السابق إلى بنائها للمجهول، والفصل الرابع عن كيفية تحصيل الأمر من المضارع المخاطب.

وبين الشيخ وان أحمد في الباب الثاني عن التغيرات، وقسمه إلى خمسة فصول : فبين في الفصل الأول أن الأصل في كل فعل أن يكون موازيا لبناء بابه في عدد الحروف ونوع الحركات والسكنات، وفي الفصل الثاني أن شرط الإدغام في المتجانسين حصور سكون الأول منهما وتحرك الثاني، وفي الفصل الثالث مواضع قلب الألف والواو والياء، وفي الفصل الرابع أن الواو والياء تسكنان طلباً للتخفيف، وفي الفصل الخامس بين أسباب حذف الحرف.

وتحدث الشيخ وان أحمد في الباب الثالث عن خواص لواحق الأفعال، وقد قسمه إلى أربعة فصول : فالفصل الأول عن اللواحق، والفصل الثاني عن الإدغام في آخر الفعل، والفصل الثالث عن الأجوف من باب "فعل" و"فاعِل" و"افعل" و"افعال" و"تفعل" و"تفاعل" و"فعلل" و"تفعلل"، والفصل الرابع عن لام المعتل.

وأما الباب الرابع فقد تكلم الشيخ وان أحمد عن تفصيل إلحاق اللواحق، وقسمه إلى ثمانية فصول : ففي الفصل الأول تفصيل صور إلحاق الضمائر بالماضي والمضارع والأمر حال بنائها للفاعل والمفعول، وفي الفصل الثاني تفصيل الإلحاق في الصحيح الماضي والمضارع والأمر، وفي الفصل الثالث تفصيل الإلحاق في المضاعف الماضي والمضارع والأمر، وفي الفصل الرابع تفصيل الإلحاق في الأجوف الماضي والمضارع والأمر، وفي الفصل الخامس تفصيل الإلحاق في الناقص الماضي والمضارع والأمر، وفي الفصل السادس تفصيل الإلحاق

في اللفيف، وفي الفصل السابع تفصيل الإلحاق في المتنوي الماضي والمضارع والأمر، وفي الفصل الثامن تفصيل الكلام عن إلحاق الفعل بنون التوكيد، ثم ختم هذا الكتاب بقوله: " قيس الباقي على ما ذكرناه والله أعلم ". (وان مُجَّد صغير عبد الله، 2010م).

الثالث : الإبريز الصِّرف في فن الصِّرف :

قد ألف الشيخ وان أحمد هذا الكتاب بأسلوب متميز مختلف عن كتب الصرف المعروفة، متمثلاً في البساطة والاختصار، حيث كان الشيخ قد اكتفى بذكر كلمات على أبنية متعددة دون ذكر أوزانها، ثم قام بالشرح المفصل لنصوص الكتاب في الهامش لكل صفحة من صفحات الكتاب مما يكشف عن شخصيته البارزة، وقد فرغ من تأليف هذا الكتاب عام 1308هـ.

وذكر وان مُجَّد صغير أن ما وصله من هذا الكتاب نسختان مخطوطتان مكتوبتان بخط المؤلف الشيخ وان أحمد، ثم وصله بعد ذلك نسخة مطبوعة قام بطبعه يونيتيت فريس بفينانج على نفقة الشيخ وان إبراهيم بن عبد القادر بن مصطفى الفطاني - ابن عم الشيخ وان أحمد الفطاني - المعروف بـ"فأجو هيم" فندق كاجه ماتي، قدح، ماليزيا ؛ ووصفه وان مُجَّد صغير الفطاني قائلاً: " قد قمت بالبحث والمقارنة بين عدة متون وكتب الصرف، مثل : متن المقصود في الصرف للإمام أبي حنيفة النعمان بن ثابت، ومتن البناء والأساس للإمام ملا عبد الله الدنقري، ومتن التصريف لعز الدين أبي المعالي عبد الوهاب بن إبراهيم الزنجاني، وغيرها، فما وجدت في الكتب المذكورة القاعدة الحديثة أو المنهج المسهل في ميزان الكلمات كمثلاً ما وجدت في مؤلفات الشيخ وان أحمد زين ". (وان مُجَّد صغير عبد الله، 2010م).

وقد بدأ الشيخ وان أحمد هذا الكتاب بالبسملة فالحمدلة فالصلاة والسلام على رسول الله وآله وصحبه، ثم قال: "فهذه مقدمة مختصرة في فن الصرف، سميتها الإبريز الصرف، يكفي الراغب المتفهم استحضارها قبل خوضه في الكتب المطولة أطوارها، والله تعالى أسأل أن ينتفع بها آمين...".

وبعد هذه المقدمة بدأ الشيخ وان أحمد بتعريف الصرف اصطلاحاً، وبيان أبنية الاسم الثلاثي فالرباعي فالخماسي، ثم ثناه بتعداده لأبواب الفعل المعتبرة، منها ستة للثلاثي المجرد، وباب واحد للرباعي المجرد، وثلاثة للثلاثي المزيد بحرف، وخمسة للثلاثي المزيد بحرفين، وأربعة للثلاثي المزيد بثلاثة أحرف، وباب واحد للرباعي المزيد بحرف، وبابان للرباعي المزيد بحرفين، وستة للثلاثي المزيد الملحق بـ"دحرج"، وخمسة للثلاثي المزيد الملحق بـ"تدحرج"، وبابان للثلاثي المزيد الملحق بـ"أحرنجم"، ثم تحدث بعد ذلك عن الصحيح، فالمضاعف، فالمهموز، فالمثال، فالأجوف، فالناقص، فاللفيف المفروق، فاللفيف المقرون، فالمصدر، فاسم

المصدر، فاسم الفاعل، فاسم المفعول، فاسم المبالغة، فالصفة المشبهة، فاسم التفضيل، ففعل التعجب، ففعل الأمر، واسم الزمان والمكان، فاسم الآلة، فالمصغر، فتصغير المرخم، فالمنسوب، فالزيادة، فالحذف، فالنقل، فالإبدال، فالإدغام، فالابتداء، فالوقف، ثم ختم هذا الكتاب بقوله: "والله تعالى أعلم، وفيما أودعته في هذه المقدمة لأمثالي القاصرين كفاية، والتوفيق من عند الله المحمود في البدء والنهاية، وقد نجز تحريرها صبيحة يوم الاثنين المبارك رابع جمادى الأولى سنة ثمان وثلاثمائة وألف من الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلاة وأدكى التحية وعلى آله وصحبه هداة البرية ما ضاءت الكواكب الدرية". ومن الملاحظ أن الشيخ وان أحمد الفطاني في هذا الكتاب قد اكتفى بذكر مثال لكل وزن من أوزان الأسماء والأفعال في نص الكتاب دون ذكر الأوزان، ثم قام بالشرح لما يحتاج إليه في الهامش (وان محمد صغير عبد الله، 2010م).

الرابع : كتاب عن الإدغام والقلب والنقل والإسكان والحذف :

من مؤلفات الشيخ وان أحمد في علم الصرف كتاب ألفه في باب الإدغام والقلب والنقل والإسكان والحذف، وقد فرغ من تأليفه يوم 22 من شعبان عام 1317 من الهجرة النبوية، قال وان محمد صغير عن هذا الكتاب: "احتفظت بنسخة من مخطوطات هذا الكتاب بخط الحاج وان إسماعيل بن أحمد الفطاني - أي : نجل الشيخ وان أحمد الفطاني -، وقد انتهى من نسخه في جمادى الأخير عام 1318 من الهجرة النبوية، ولم يضع المؤلف ولا نجله اسماً معيناً لهذا الكتاب".

ومن الملاحظ أن محتويات هذا الكتاب تختلف عن محتويات مؤلفاته السابقة، فقد قال عنه الحاج وان محمد صغير: "من الصعوبة أن نجد كتاباً صرفياً قام مؤلفه بدراسة الإدغام والقلب والنقل والإسكان والحذف دراسة مفصلة لمعرفة أصل الكلمة والتغيرات التي حدثت فيها كمثال هذا الكتاب، بالإضافة إلى أن المؤلف قد قام بترجمة كل كلمة وردت فيه إلى اللغة الملايوية". (وان محمد صغير عبد الله، 2010م).

وقد بدأ المؤلف كتابه بقوله: "الأصل في كل لفظ أن يوازن بناء بابه في عدد حروفه وحركاته بأنواعها وسكناته، فإن خرج اللفظ عن موازنة بناء بابه علمت أن له أصلاً وهو ما يوازنه من ذلك اللفظ وكان خروجه عنها لسبب من أسباب ترجع كلها إلى طلب الخفة وهي الإدغام والقلق والنقل والإسكان والحذف؛ فمثال الإدغام "ود"، فإنه لا يوازن "فعل"، فعلم أن أصله "ودد"، ومثال القلب "قام" فإنه لا يوازن "فعل"، فعلم أن أصله "قوم"، ومثال النقل "يبيع"، فلا يوازن "يفعل"، فأصله "يبيع"، ومثال الإسكان "يدعو"، فلا يوازن "يفعل"، فأصله "يدعو"، ومثال الحذف "يعد" فلا يوازن "يفعل"، فأصله "يوعد" (وان محمد صغير عبد الله، 2010م)، ثم يقوم ببيان القواعد في ذلك بالتفصيل، ويشرح كلمة كلمة، فمثلاً إنه كان يفصل الكلام

عن كلمة "مدّ" فيكتب عنها فقط في صفحتين اثنتين ؛ فهذا إن دل على شيء فإنه يدل على تمكن الشيخ وان أحمد زين في هذا العلم والمأه به.

ثالثاً : تأثير الشيخ وان أحمد بمن سبقه :

لا شك أن الشيخ وان أحمد الفطاني قد استفاد من العلماء السابقين وتأثر بالكثير منهم في بناء شخصيته العلمية وخاصة في علم الصرف وهو مجال دراستنا، وتبين ذلك من خلال ذكره لأسمائهم ومؤلفاتهم في كتبه ومؤلفاته، فقد ذكر الخليل وسيبويه والفراء والأخفش وأبا زيد والمبرد والزجاج والسيرافي وأبا علي الفارسي وابن جني والجوهري والزمخشري وابن الحاجب وابن مالك وأبا حيان والسيوطي والصبان والخضري وغيرهم (وان محمد صغير عبد الله، 2010م).

كما ذكر الشيخ وان أحمد كثيراً من أسماء المؤلفات للعلماء السابقين، ككتاب العين للخليل، ومختصر العين للزبيدي، والأنموذج للزمخشري، والشافية لابن الحاجب، والألفية وشرح التسهيل لابن مالك، ومختار الصحاح للرازي، والمصباح للفيومي، وشرح القاموس للفيروز آبادي، والتوضيح لخالد الأزهرى، والأشموني على الألفية، والمزهر للسيوطي، وشرح الترصيف للباجوري، وغيرها (وان محمد صغير عبد الله، 2010م). مما سبق تبين لنا أن الشيخ وان أحمد قد نهل من علم علماء النحو والصرف واللغة وتأثر بهم تأثراً كبيراً، فنقل منهم ما يفيد في تأليفه لكتبه الصرفية .

الخاتمة

الحمد لله رب العالمين أولاً وأخيراً، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، وعلى آله وصحبه أجمعين، وبعد :

فقد انتهينا بعون الله وتوفيقه من دراسة دور الشيخ وان أحمد بن محمد زين الفطاني في علم الصرف، وتوصلنا إلى أن الشيخ وان أحمد كان عالماً متمكناً من علوم اللغة العربية والإسلامية، وأنه ذو ثقافة واسعة في نواح كثيرة متعددة، وأنه كان من الأعلام الملايويين الذين أبدعوا في علم الصرف، وكان يحتل مكانة عظيمة بين علماء عصره، وأن أسلوبه في التأليف متميز، وأن له في الدراسات الصرفية دوراً بارزاً وأثراً ملموساً وجهداً لا ينسى.

المراجع والمصادر

باللغة العربية :

- مُحَمَّد بن السري ابن السراج. (بدون تاريخ). *الأصول في النحو*. تحقيق : عبد الحسين الفتلي. بيروت : مؤسسة الرسالة.
- عثمان ابن جني. (1954م). *المنصف*. تحقيق : إبراهيم مصطفى. القاهرة : دار إحياء التراث القديم.
- مُحَمَّد بن عبد الله ابن مالك. (1967م). *تسهيل الفوائد وتكميل المقاصد*. تحقيق : مُحَمَّد كامل بركات. بيروت : دار الكاتب العربي.
- مُحَمَّد عباس وليث سعود جاسم إيمان. (1918م). *إسهامات علماء الملايو في الإصلاح الاجتماعي والتنمية الحضارية من نهاية القرن التاسع عشر إلى منتصف القرن العشرين*. الندوة الثالثة لعلماء نوساتنارا، المنعقدة في 51-52 أبريل 1917م، كفالاً باتس - بولو بينانج. بانجي : كلية الدراسات الإسلامية، الجامعة الوطنية الماليزية.
- أحمد ابن مُحَمَّد الحملاوي. (بدون تاريخ). *شذا العرف في فن الصرف*. الرياض : دار الكيان.
- مُحَمَّد بن الحسن الرضي. (1975م). *شرح شافية ابن الحاجب*. تحقيق : يوسف حسن عمر. ليبيا : جامعة قار يونس.
- مُحَمَّد الطنطاوي. (2017م). *تصريف الأسماء*. الطبعة الأولى. الكويت : دار الظاهرية.
- عمرو بن عثمان. (1996م). *الكتاب*. تحقيق : عبد السلام هارون. القاهرة : مكتبة الخانجي.
- وان مُحَمَّد صغير عبد الله. (2010م). *مجموع الرسائل النحوية والصرفية*. كوالا لمفور : خزانة الفطانية.
- وان مُحَمَّد صغير عبد الله. (2009م). *كتاب أبنية الأسماء والأفعال وكتاب الرسالة الفطانية في علم النحو*. كوالا لمفور : خزانة الفطانية.
- عدنان مُحَمَّد زين سومي. (2005م). *الشيخ وان أحمد بن مُحَمَّد زين الفطاني وجهوده في اللغة العربية*. رسالة مقدمة لنيل درجة الدكتوراه بالجامعة الوطنية الماليزية.
- مُحَمَّد زين سومي عدنان. (بدون تاريخ). *جهود علماء فطاني في نشر العلوم العربية*. مقالة منشورة في مجلة جامعة فطاني .
- عبد الوهاب بن ابراهيم العزي. (2008م). *تصريف العزي*. جدة : دار المنهاج.
- مُحَمَّد عبد الخالق عزيمة. (بدون تاريخ). *المغني في تصريف الأفعال*. القاهرة : دار الحديث.
- مصطفى ابن مُحَمَّد الغلاييني. (2007). *جامع الدروس العربية*. الطبعة الأولى. القاهرة : شارع جوهر الدراسة.
- الخليل ابن أحمد الفراهيدي. (بدون تاريخ). *كتاب العين*. تحقيق : الدكتور مهدي المخزومي والدكتور إبراهيم السامرائي. الرياض : مكتبة الهلال.

عبد الغني يعقوب الفطاني. (2012م). *البعد الديني والثقافي لدى الشاعر أحمد بن محمد زين الفطاني*. ماليزيا : الدراسات اللغوية والأدبية.

فوزي عبد الصمد الفطاني. (2018م). *أسانيد الفطانيين في رحاب البلد الأمين*. الطبعة الأولى. مكة المكرمة : دار إبراهيم محمد السعيد للنشر والتوزيع.

مأسدي سالي. (2006م). *الشيخ وان أحمد الفطاني ومنهجه في تقرير العقيدة*. رسالة الماجستير في علوم الوحي والتراث، قسم أصول الدين ومقارنة الأديان، الجامعة الإسلامية، ماليزيا.

باللغة الملايوية :

وان محمد صغير عبد الله. (1995م). *فنوليسن علماء-علماء دنيا ملايو دالم كسوساستران عرب*. سلنجور : خزنة الفطانية.

Wan Mohd. Shaghir Abdullah. (2005). *Syeikh Ahmad Al-Fathani Pemikir Agung Melayu dan Islam*. Selangor: Hizi Print Sdn. Bhd.

Pelaksanaan Kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an dalam Membina Akhlak Pelajar

Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa,

Saiburi, Pattani, Selatan Thailand

The Implementation Activities of PLC Halaqah al-Qur'an to Improve

Students' Ethics of Arabic Malay Classroom (AMC)

at Sasnasuksa School, Saiburi, Pattani, Thailand

Marwan Hayeemaming¹

(Received: December 17, 2021; Revised: December 25, 2021; Accepted: December 27, 2021)

ABSTRAK

Kajian ini adalah sebuah tinjauan kecil yang berbentuk kajian kualitatif terhadap program Professional Learning Community (PLC) Halaqah al-Qur'an yang dianjurkan oleh Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) di Sekolah Sasnasuksa. Tujuan kajian ini adalah untuk mengenalpasti sejauhmanakah kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an memberi kesan terhadap pembentukan prestasi pelajar khususnya di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sasnasuksa School. Responden kajian terdiri dalam kalangan para pembimbing dan pelajar sebanyak 10 orang dipilih secara rawak mudah. Setelah data dikumpulkan, proses penganalisan dilakukan secara analisis kandungan. Hasil kajian ini dapati bahawa program kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an memberi kesan positif dapat mengenalpasti karakteristik pelajar. Dalam pada itu, metode PLC Halaqah al-Qur'an di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) mengandungi beberapa langkah penting antaranya ialah: metode tuntunan, *team teaching*, suri teladan dan metode hafalan. Hasil kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an yang dianjurkan oleh Jabatan AMC dalam usaha meningkatkan prestasi pelajar di Sekolah Sasnasuksa secara umumnya berada pada tahap yang sangat memuaskan.

Kata kunci: PLC Halaqah al-Qur'an, Akhlak, Sekolah Sasnasuksa.

ABSTRACT

This study is a small survey in the form of a qualitative study of the Professional Learning Community (PLC) halaqah Al-Quran Program that organized by the Department of Arabic and Malay Language Classroom (AMC) at Sasnasuksa School. The purpose of this study

---

¹ Ketua Bahagian Akademik / Head of Academic Affairs (Corresponding author / Email : suaramurne@gmail.com)

is to identify the extent to which PLC Halaqah al-Qur'an activities affect the formation of student performance, especially in the Department of Arabic and Malay Language (AMC) Sasnasuksa School. The respondents of this study consisted of counselors and students of 10 people selected at simple random. Once the data is collected, the analysis process has been performed by content analysis. The result of this study found that the PLC Halaqah al-Qur'an activity program has a positive effect on identifying the characteristics of students. While, the PLC Halaqah al-Qur'an method in the Department of Arabic and Malay Languages (AMC) contains several important steps among which are guidance method, team teaching method, role model and memorization method. The result of PLC Halaqah al-Qur'an activities organized by the AMC Department in an effort to improve student performance in Sasnasuksa School are generally at a very satisfactory level.

Keyword: Professional Learning Community (PLC) halaqah al-Qur'an program, Ethics, Sasnasuksa School.

PENDAHULUAN

Perilaku anak perlu menanam dengan penanaman *akhlakul karimah*, karena akhlak memiliki kedudukan yang tinggi dalam al-Qur'an. Salah satu isi pokok dalam al-Qur'an adalah pengajaran tentang akhlak. Sebagaimana Rasulullah SAW diutus untuk menyempurnakan Akhlak yang mulia. Seperti yang dijelaskan dalam hadist diriwayatkan oleh al-Baihaqi: 2057 yang bermaksud : "Telah menceritakan kepada kami Sa'id bin Mansur berkata, telah menceritakan kepada kami Abdul Aziz bin Muhammad dari Muhammad bin 'Ajlani dari Al-Qa'qai bin Hukaim dari Shalih dari Abu Hurairah RA berkata: Rasulullah Saw Bersabda: "Sesungguhnya aku diutus untuk menyempurnakan akhlak yang baik."

Sementara melihat dewasa ini, banyak fenomena yang kemerosotan moral dan perilaku dimana anak muda menjadi pelaku utama. Kecanggihan teknologi dan informasi menjadi sarana yang mudah untuk dipelajari oleh pelajar, pelajar dapat mudah terpengaruh kepada hal yang negative (Temubual Mafooree Hayeewali, 2021). Sebagai contoh, pelajar sekolah menengah agama yang sedang menghadapi permasalahan ketika masuk ke lingkungan sekolah dengan membawa budaya baru yang bersifat kurang baik dan dengan mudah mempengaruhi, contohnya berkata kasar, malas belajar dan kotor, berkelahi dengan teman, mendengarkan musik, suka kepada bermain internet sehingga tidak pandai mengatur masa dalam kehidupan seharian (Temubual Rusyidah Maming, 2021). Oleh karena itu, bimbingan akhlak sangat penting untuk mengarahkan anak pelajar kepada kebaikan, apalagi untuk anak pelajar yang sangat

efektif untuk membentuk perilaku baik sedari hal agama. Bimbingan akhlak pada anak pelajar diperlukan agar mereka dapat mengetahui bagaimana berakhlak baik kepada Allah, kepada rasul, kepada diri sendiri, kepada ibu bapa, kepada guru dan kepada teman – temannya (Temubual Amanee Hayeemaming, 2021).

Untuk memastikan permasalahan tersebut dapat ditangani dengan baik, pada 25 Mac 2019 team Mu^callim Jabatan bahasa Arab dan bahasa Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa merancang kegiatan PLC Halaqah Al-Quran dalam melakukan pembinaan intensif untuk melahirkan generasi yang cinta kepada al-Qur'an, al-Hadith dan berakhlak mulia. Kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an terdiri dalam kalangan para pembimbing dan pelajar sebanyak 10 orang (Sasnasuk AMC, 2020). Demikian kerana pembimbing akan lebih mengetahui karakteristik pelajar serta dapat menunjuk jalannya yang baik agar mereka mempunyai akhlak yang mulia.

Objektif Kajian

Objektif dalam kajian ini adalah untuk mengenalpasti sejauhmanakah kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an memberi kesan terhadap pembentukan prestasi pelajar khususnya di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sasnasuksa School.

Metode Kajian

Metode utama dalam kajian ini adalah metode temubual samada secara formal maupun tidak formal. Dalam masa yang sama, kajian perpustakaan juga turut dijalankan untuk mengendali teori-teori yang berkaitan dengan topic yang dibincangkan. Responden kajian terdiri dalam kalangan para pembimbing dan pelajar sebanyak 10 orang dipilih secara rawak mudah. Setelah data dikumpul, proses penganalisan dilakukan dengan pentafsiran secara kualitatif.

Hasil Kajian dan Perbincangan

1. Kemuliaan Halaqah Al-Qur'an

Pendidikan merupakan sebuah proses kegiatan antara guru dan pelajar untuk mendapatkan tujuan yang diharapkan, pendidikan al-Qur'an adalah pendidikan yang lebih mulia dibandingkan dengan ilmu-ilmu yang lain. Halaqah al-Qur'an iaitu suatu perhimpunan manusia untuk mempelajari al-Qur'an. Hakikat halaqah al-Qur'an ialah halaqah kebenaran dan keadilan, halaqah nur dan hidup, halaqah pengajaran dan peringatan, halaqah rahmat dan

berkat, halaqah zikir, halaqah saling berpesan dengan jalan baik, dan sebaik-baik bentuk untuk pelaksanaan halaqah ialah halaqah belajar dan tadarus al-Qur'an (Ismail Lutfi, 2014). Halaqah al-Qur'an merupakan system pendidikan Islam tertua, yang telah dilaksanakan oleh Rasulullah SAW semenjak awal kedatangan Islam, sehingga sistem halaqah ini diwarisi dari generasi ke generasi dan telah terbukti keberkesannya dalam membentuk keperibadian umat Islam yang berasaskan aqidah dan pengetahuan (Julianti Litolily, 2019). Adapun istilah halaqah digunakan untuk menggambarkan sekelompok kecil mengkaji ajaran Islam dengan jumlah peserta 3-12 orang, mereka mengkaji Islam dengan manhaj tertentu, yang ber asala dari jamaah (organisasi) yang menaungi halaqah, juga halaqah disebutkan dengan ta'lim dan tarbiah dengan bentuk pengajiannya berkelompok. (Ahmad Soleh, 2018).

Dalam kegiatan halaqah al-Quran yang di aplikasikan kepada anak pelajar, terdapat unsur-unsur bimbingan terutama dalam konseks akhlak sebagai sistem pembelajaran untuk membentuk akhlak yang mulia dengan menerapkan berbagai pengetahuan dan pemahaman samada akhlak baik dan akhlak buruk serta untuk diamalkan dalam kehidupan sehari-hari.

2. Proses Kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an Jabatan bahasa Arab dan Melayu (AMC) di Sasnasuksa School

2.1 Latar Belakang Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC)

Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) ditubuhkan pada tahun 2018 bertujuan untuk membina anak pelajar supaya menjadi seorang pakar dalam berbahasa Arab dan Melayu serta dapat faham bahasa al-Qur'an, al-Hadith dan sumber hukum agama Islam (Sasnasuk AMC, 2020).

2.2 Visi Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC)

Visi Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) adalah menjelang tahun 2023 Jabatan bahasa Arab dan bahasa Melayu (Arabic Melayu Classroom AMC) Sekolah Sasnasuksa akan mencapai kedudukan jabatan terkemuka di rantau ini, yang mempunyai pencapaian akademik yang lebih tinggi bertujuan untuk mengembangkan anak pelajar menjadi pemimpin yang bermoral, beretika, dan berilmu pengetahuan, cemerlang dalam ber Bahasa, membentuk organisasi pembelajaran dan semua anggotanya berkualiti (Sasnasuk AMC, 2020)

2.3 Misi Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC)

Antara misi Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (Arabic Melayu Classroom AMC) ialah:

2.3.1 Mengatur sistem pengurusan pendidikan untuk menciptakan madrasah sebagai organisasi pengetahuan.

2.3.2 Mengatur proses pembelajaran yang berkaitan dengan pendidikan sebagai sumber pengeluaran untuk Dai

2.3.3 Melahirkan anak pelajar yang mempunyai ciri-ciri yang baik sesuai dengan fokus dan matlamat madrasah.

2.3.4 Menganjurkan pendidikan yang dapat menanamkan moral dan etika dalam menuntut ilmu berlandaskan ajaran Islam.

2.3.5 Mengatur aktiviti untuk mendorong pelajar mempunyai pengetahuan dan kemahiran pada abad 21.

2.3.6 Menggalakkan pengembangan personal untuk dapat mengurus pembelajaran dengan berkesan dan mempunyai kecekapan sejagat untuk mempersiapkan mereka untuk menjadi warganegara global.

2.4 Strategi

Jabatan bahasa Arab dan bahasa Melayu mempunyai strategi seperti berikut:

2.4.1 Memperkasakan pelajar untuk mencapai kecemerlangan bahasa dan akademik

2.4.2 Membangunkan kualiti hidup pelajar supaya menjadi manusia yang sempurna.

2.4.3 Meningkatkan kecekapan pengurusan untuk menjadi organisasi pembelajaran.

2.4.4 Mengembangkan kurikulum pendidikan dan potensi personal untuk menjadi professional.

2.5 Strategi Tahap Pendidikan Asas

Jabatan bahasa Arab dan bahasa Melayu (AMC) mempunyai Strategi Pendidikan Asas antaranya ialah:

2.5.1 Belajar melalui inovasi TPCK dengan mengatur proses pembelajaran melalui teknologi Islam serta mengintegrasikan Kurikulum Pengajian Islam Antarabangsa.

2.5.2 Proses pembelajaran yang menggunakan sistem halaqah sebagai teras.

2.5.3 Menggalakkan penggunaan kemahiran bahasa dengan benar, menggunakan bahasa Arab dan bahasa Melayu sebagai bahasa utama, latihan bertutur dan latihan persembahan untuk membolehkan pelajar menjadi komunikator profesional.

2.5.4 Model pembelajaran Active learning yang mengarahkan pelajar ke dalam proses belajar sehingga mereka dapat memperoleh tujuan belajar sesuai dengan apa yang diharapkan.

2.5.6 Membudayakan pelajar untuk mengikut cara hidup Islam dengan tegas.

Setelah ditubuhkan Jabatan Bahasa Arab dan Melayu pada tahun 2018 daripada pemerhatian penulis, dapat melihat dengan jelas bahawa proses pembelajaran yang menggunakan sistem halaqah sebagai teras ini dapat melahirkan para pelajar yang berkebolehan dalam menyesuaikan diri dalam kehidupannya, mencapai kecemerlangan bahasa dan akademik, dan banyak yang melanjutkan pembelajarannya ke peringkat Universiti samada didalam negara maupun di luar negara.

3. Tujuan PLC Halaqah al-Qur'an

Tujuan PLC Halaqah al-Qur'an di Jabatan bahasa Arab dan Melayu antaranya ialah:

3.1 Melakukan pembinaan intensif untuk mencetak generasi yang memahami dan menghafal al-Qur'an dan al-Hadith.

3.2 Membina pelajar berakhlak mulia, kreatif, mampu menganalisis masalah-masalah dengan tepat, serta dapat menyelesaikannya dengan secara berjamaah.

3.3 Mengikat silaturahmi antara Murabbi dan sesame mereka.

3.4 Memartabatkan pembelajaran al-Qur'an, al-Hadith dan akhlak.

3.5 Integrasi ilmu agama, sains dan akademik.

4. Proses Pelaksanaan PLC Halaqah al-Qur'an

4.1 Metode Halaqah al-Qur'an

Dalam hal ini, Ismail Lutfi (2014) mencadangkan metode-metode dalam mengadakan halaqah al-Qur'an seperti berikut:

4.1.1 Pilih seorang ketua yang penuh pengetahuan, berpengalaman, dan kepercayaan yang tinggi.

4.1.2 Tadarus al-Qur'an dimulakan dengan ketua halaqah, dan diikuti seterusnya hingga akhir.

4.1.3 Setiap anggota pasti menurut arahan ketua halaqah.

4.1.4 Setiap anggota halaqah berhak memberi teguran apabila terdapat kesalahan yang dibaca oleh kawan-kawannya.

4.1.5. Masing-masing anggota berusaha untuk menghafal ayat-ayat yang dibacakan dalam halaqah.

4.1.6 Setelah selesai dari bacaan hendaklah dipilih dari anggota yang berpengetahuan untuk mentafsirkan ayat-ayat yang dibacakan. Cara mentafsirkan ayat-ayat itu, ialah: Tafsir al-Qur'an dengan al-Qur'an, tafsir al-Qur'an dengan al-Hadith, tafsir al-Qur'an dengan perkataan sahabat, tabiin dan ahli tafsir serta berpandu kepada sumber kitab-kitab tafsir yang mu'tamad.

4.1.7 Sebelum penutupan halaqah setiap anggota muhasabah diri, kewajipan beramal, nasihat sesame dan lain-lain.

Dalam hal ini, menurut pandangan penulis bahawa seorang yang akan menjadi ketua atau pembimbing halaqah itu mestilah berilmu tinggi, berakhlak mulia, dan jujur untuk memperbaiki dirinya dan anak halaqahnya, kerana halaqah al-Qur'an adalah halaqah rohani, halaqah untuk memperbaiki akhlak dan moral. Dengan kaedah ini, sudah menjadi sumber rujukan bagi Jabatan Bahasa Arab dan Melayu serta ubah suai menurut keadaan dan semasa.

4.2 Metode Halaqah al-Qur'an yang Dianjurkan oleh Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC)

4.2.1 Halaqah Murabbi pada setiap hari Isnain jam 10.00-11.00 pagi, para murabbi merancang tajuk-tajuk yang berkaitan dengan pembinaan akhlak. Selain dari pembicaraan tentang al-Qur'an para Murabbi juga berbincang tentang peningkatan akhlak anak pelajar, permasalahan yang perlu menyelesaikan, setiap orang Murabbi mempunyai anak pelajar 10 orang dibawah bimbingan mereka.

4.2.2 Halaqah anak pelajar setiap hari Selasa jam 8.00-10.00 pagi, diganti dari anak pelajar peringkat sekolah menengah rendah (tingkat 1-3) dan sekolah menengah tinggi (tingkat 4-6).

4.2.3 Jadual kegiatan PLC Halaqah Al-Qur'an

Minggu 1	Minggu 2	Minggu 3	Minggu 4
-Pendahuluan	-Ayat-ayat al-Qur'an	-Rumusan	-Ujian tulis dan ujian
-Pengertian tajuk.	Yang berkaitan dengan tajuk.	-Pembentangan dan diskusi anak pelajar.	lisan untuk menelai anak pelajar.
	-Matan Al-hadith		
	Yang berkaitan dengan tajuk.		

5. Media dan Alat Bantu Pembelajaran

5.1 al-Qur'an. Selain dari mempelajari kaedah bacaan dan menghafalnya juga dapat mempelajari tafsirnya supaya memahami kandungan al-Qur'an yang menerangkan tentang akhlak (Temubual Suraiha Doloh, 2021).

5.2 al-Hadith. Selain dari mendalami isi al-Qur'an, al-Hadith juga menjadi dalil yang menerangkan al-Qur'an, mempelajari isi hadith dan dapat mengambil pengajaran darinya untuk menguuna dalam kehidupan seharian (Temubual, Zaidee Hawae, 2021)

5.3 Buku teks tentang akhlak, seperti Kitab Penawar Bagi Hati, karangan Syeikh Abdul Qadir al-Mandili, Kitab 20 Sifat Hati yang Keji dan Terpuji, karangan Haji Nik Abdul Qadir Nik Muhammad.

5.4 Media Platform Digitalisasi pendidikan. Seperti Powerpoint, Kahoot, Quizizz, Plickers, liveworksheets, Google meet, Zoom dan sebagainya, tentang media ini digunakan bagi pembelajaran onsite dan online. Para Murabbi Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) selalu mempelajari Platform Digital untuk menerapkan dalam pembelajaran selain dari kegiatan Halaqah (Temubual Zamree Kana, 2021). Pada tahun 2021 kegiatan Halaqah di Jabatan bahasa Arab dan Melayu (AMC) tidak menjadi halangan kerana Murabbi sudah mahir dalam menggunakan Platform Digital (Temubual Aneeda Buedolathe, 2021).

5.5 Buku penilain pelajar, tentang penilain ini anak pelajar masing-masing nilai dirinya sendiri, nilai kawannya, dan Murabbi menilai anak pelajarnya.

Anak-anak pelajar dapat menilai kawannya dengan sebenar, apabila menghafal ayat-ayat al-Qur'an dan matan al-Hadith semua pelajar menilai kawan-kawannya tentang hafalan itu, sehingga merasakan bahawa berkawan bukan sekadar dalam urusan tertentu bahkan saling membantu antara satu sama lain (Temubual Afiya Samoh, 2020).

6. Metode Pelaksanaan PLC Halaqah al-Qur'an

Metode ialah cara yang berisi prosedur baku untuk melaksanakan kegiatan pembelajaran, ia adalah pedoman berupa program atau petunjuk strategi mengajar yang dirancang untuk mencapai suatu tujuan pembelajaran, pedoman itu memuat tanggungjawab guru dalam merencana, melaksana, dan mengevaluasi kegiatan pembelajaran supaya mencapai keberhasilan tujuan pembelajaran yang sudah direncanakan (Mohammad Fauzan, 2017). Adapun metode yang digunakan dalam sistem Halaqah al-Qur'an di Jabatan bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sasnasuksa School adalaha seperti berikut :

6.1 Metode tuntunan: iaitu metode dimana Murabbi menuntun anak pelajarnya untuk membenarkan bacaan dan hafalannya.

6.2 Metode *team teaching*: iaitu metode pembelajaran yang dilaksanakan oleh lebih dari satu orang Murabbi pada sekelompok anak pelajar yang sama dengan cara membagi tugas. Para Murabbi menjelaskan berbagai kandungan ayat-ayat al-Qur'an dan al-Hadith serta terjemahannya, anak pelajar juga diskusi bersama untuk mengeluarkan pandangan dan cara penyelesaian masalah-masalah.

6.3 Metode diskusi: Murabbi dan anak pelajar bersama-sama mencari jalan selesai bersama, tukar menukar pemikiran bersama untuk memecah permasalahan yang dihadapi, pertukaran pendapat dan pembahasan yang didukung dan disertai dalil-dalil yang kuat.

6.4 Metode hafalan: iaitu metode unggulan dimana anak pelajar dituntut untuk menghafal ayat-ayat Al-Quran serta Al-Hadist.

6.5 Metode suri teladan: metode ini mengadopsi kisah-kisah sahabat nabi, para ulama, sebagai memenuhi inspirasi anak pelajar dan dapat dijadikan sebagai teladan yang baik yang dapat membutuhkan tokoh idola untuk dapat jadikan panutan dalam hidup seharian.

6.6 Metode bimbingan: metode ini dapat menyesuaikan karakter dan kesefahaman antara Murabbi dan anak pelajar, murabbi pasti memberi petunjuk kepada anak pelajar, memberi bimbingan setiap kegiatan pembelajaran terhadap anak pelajarnya, memberi bantuan kepada anak pelajarnya yang kurang pandai, dengan metode ini dapat memenuhi kekurangan anak pelajar supaya mereka menjadi seorang yang sempurna bersama kawan-kawannya.

Setelah anak pelajar memasuki belajar di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) peringkat sekolah menengah rendah tingkat 1, pada awalnya hasil ujian tidak memuaskan kerana perubahan pembelajaran dari peringkat sekolah rendah ke peringkat sekolah menengah. Setelah berlangsung pembelajaran di semester ke-2 para pelajar tersebut dapat meningkat nilai ujiannya, kerana pihak Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) menerapkan metode bimbingan khusus setiap hari selepas dari solat Zohor, para murabbi mengadakan majlis bimbingan bersama pelajar tersebut hanya 5 minit, perbincangannya tentang bagaimanakah meningkatkan nilai pembelajaran yang telah lepas, setelah itu para murabbi membuat pemerhatian terhadap anak pelajar tersebut. (temubual Aleeya Tahe, 2021).

Dari pemerhatian penulis, setelah Jabatan Bahasa Arab dan Melayu melaksanakan metode PLC Halaqah al-Qur'an ini, dapat memberi kesan yang baik terhadap murabbi dan anak

pelajarnya, segala permasalahan anak pelajar yang dialami baik di rumah ataupun di sekolah, mereka berani untuk berpandangan bersama murabbinya untuk menyelesaikan sesuatu masalah. Manakala, mereka yang kurang baik nilai pelajarannya maka menambah baik penilainnya, anak pelajar yang kurang berkawan sesama pelajar, setelah ini suka berkawan dan saling bantu membantu antara satu sama lain, kini sudah jelas bahawa metode pelaksanaan PLC Halaqah al-Qur'an ini dapat memberi kesan yang baik terhadap murabbi dan pelajar Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sasnasuksa School.

7. Halangan dan Permasalahan

7.1 Faktor Ekonomi

Bukti yang jelas bahawa sebahagian institusi agama difardu kepada anak-anak pelajar membayarkan yuran pengajian, hal ini menunjukkan bahawa institusi agama itu tidak mencukupi untuk menyumbangkan anak pelajar (Abdullah Uma, 2013). Dimasa kini institusi agama dapat sumbangan dari kerajaan, namun tidak mencukupi hanya bantuan terhadap guru sahaja, dalam rangka memajukan sistem pendidikan ini perlu merancang projek dan mencari sumbangan samada dalam negara maupun di luar negara (Temubual Mohammad Duad, 2021). Untuk mencapai matlamat pembelajaran yang diharapkan itu sebahagian pelajar tidak ada upaya untuk menghadiri ke sekolah, sebahagian mereka bekerja bersama ibu bapa membantu keluarganya, sebahagian anak-anak pelajar dalam keadaan yatim, sebahagian anak pelajar ibu bapa bercerai (Temubual Aleeya Tahe, 2021). Menurut laporan dari jabatan keuangan Sasnasuksa School terdapat bahawa 60% anak-anak pelajar yang berada dalam kemiskinan, dan pihak sekolah boleh menyumbangkan mereka hanya 35% sahaja (Temubual Asma Haji Mohammad Soleh, 2021). Dengan faktor ekonomi inilah yang menjadi halangan utama untuk mencapai matlamat yang diharapkan.

Dalam hal ini, setelah permasalahan ekonomi sudah menjadi halangan utama dalam mencapai matlamat yang diharapkan, pihak Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) mengarahkan guru bimbingan supaya membuat pemerhatian pelajar yang kurang dibidang ekonomi, setelah itu pihak Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) memberi tawaran percuma bayaran tentang kegaitan Halaqah al-Qur'an terhadap anak pelajar tersebut. Selain dari itu, pihak Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) mengumpulkan bantuan dari murabbi dan dermawan dari luar untuk mencapai matlamat yang diharapkan. (Temubual Maforee Hayeewali, 2021).

7.2 Faktor Perubahan Kurikulum Pendidikan

Setiap kali perlembagaan pendidikan diisytiharkan, menyebabkan sistem pendidikan awam berubah dan diekori pula dengan perubahan kurikulum pendidikan Islam, kurikulum yang dipengaruhi oleh sistem pendidikan awam ialah kurikulum pendidikan Islam 2523Bd (1980), kurikulum pendidikan Islam 2535Bd (1992), kurikulum pendidikan Islam 2540Bd (1997), dan kurikulum pendidikan Islam 2546Bd (2003) (Muhammatsakree Manyuni, 2008). Kini jelaslah bahawa dasar pendidikan kerajaan berasaskan kepada mengubahsui sistem pengajian Islam daripada sistem pendidikan tradisional kepada sistem yang lebih moden, para guru juga perlu mempelajari kandungan-kandungan kurikulum pendidikan Islam yang sudah diubah itu dan merancang metode pembelajaran supaya menyesuaikan kandungan pembelajaran mengikut semasa.

Setelah perubahan kurikulum pendidikan Islam di sekolah agama, pihak pentadbir sekolah mengarahkan para gurunya mempelajari kandungan kurikulum tersebut. Namun, terdapat sebahagian guru tidak setuju dengan perubahan itu, dan sebahagian lagi selalu mempelajari dan mendalami kurikulum itu. Dari faktor ini pihak Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) merancang kandungan pembelajaran Halaqah al-Qur'an dengan mengadakan pertemuan dikalangan murabbi setiap setiap hari Isnin jam 10.00-11.00 pagi, para murabbi berbincang tajuk, kandungan dan peningkatan akhlak anak pelajar, permasalahan yang perlu menyelesaikan, setiap orang Murabbi mempunyai anak pelajar 10 orang dibawah bimbingan mereka. (Temubual Rusyidah Maming, 2021). Menurut pandangan penulis, setiap kali perubahan tentang kurikulum pendidikan, akan membawa kelemahan para guru untuk memenuhi masanya, kerana selain dari mengatur langkah pembelajarannya para guru juga pasti membaharuwi metode-metode yang sesuai dengan perubahan kurikulum.

Kesimpulan

Diera globalisasi dewasa ini banyak masyarakat ataupun generasi mudah dihadapkan dengan berbagai macam permasalahan yang terjadi baik dilingkungan masyarakat. begitu juga permasalahan yang terjadi dilingkungan pendidikan seperti malas beribadah, belajar dan berkurangnya etika dan lain-lain. Apabila keadaan seperti ini dibiarkan begitu saja maka akan membuat anak pelajar kehilangan nurani, kehilangan masa depannya, bahkan menjadi pelajar yang bermasalah yang membuat hidupnya tidak bermakna dalam artian mengalami kesengsaraan dan kemalaratan baik didunia maupun diakhirat kelak.

Setelah permasalahan tersebut, pada 25 Mac 2019 team Muallim Jabatan bahasa Arab dan bahasa Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa merancang kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an dalam melakukan pembinaan intensif untuk mencetak generasi yang cinta kepada al-Qur'an, al-Hadith dan berakhlak mulia. Kegiatan PLC Halaqah al-Qur'an terdiri dari pembimbing dan 10 orang pelajar dengan berkelompok, kerana pembimbing akan lebih mengetahui karakteristik pelajar serta dapat menunjuk jalannya yang baik agar mereka mempunyai akhlak yang mulia. Media pembelajaran kegiatan Halaqah al-Qur'an iaitu: al-Qur'an, al-Hadith, buku teks, media platform digital dan buku penilain pelajar. Antara metode kegiatan Halaqah al-Qur'an iaitu: Metode bimbingan, metode suri teladan, metode diskusi, metode *team teaching* dan metode tuntunan. Adapun halangan dan permasalahan dalam pelaksanaan kegiatan PLC Halqah al-Qur'an iaitu: Faktor ekonomi dan Faktor perubahan kurikulum pendidikan.

Saat ini aktiviti Halaqah al-Qur'an di Jabatan bahasa Arab dan Melayu (AMC) sudah menjadi best practice bagi lembaga Sekolah Sasnasuksa kerana sudah mencapai keberhasilan tujuan pembelajaran yang sudah direncanakan.

Cadangan Kajian Lanjutan

Dalam hal ini, penulis mencadangkan beberapa cadangan untuk dilakukan penulis atau pengkaji lain antaranya seperti berikut :

1. Mengkaji tentang faktor-faktor yang mendorong murabbi dalam melaksanakan kegiatan Halaqah al-Qur'an.
2. Mengkaji tentang perhubungan antara kurikulum kegiatan Halaqah al-Qur'an dengan kurikulum pendidikan Islam.
3. Mengkaji tentang faktor-faktor yang mendorong anak pelajar dalam kegiatan Halaqah al-Qur'an.

Rujukan

- Abdulah Uma (2013). *Metode Dakwah Organisasi Islam (1990-2011) Dalam Perkembangan Tamadun Islam di Selatan Thailand*. Tesis yang diserahkan untuk memenuhi keperluan bagi Ijazah Doktor Falsafah Pusat Pengajian Ilmu kemanusiaan, Universiti Sains, Malaysia.
- Abu Bakr Ahmad ibni Husayn (1994). *Sunan Al-Bayhaqi*. Maktabah Darul Bazzar, Saudi Arabia.

- Ahmad Nashir (2017). Sistem Pembinaan Halaqah Terhadap Kecerdasan Emosional Santri di Markaz Tahfiz al-Qur'an al-Birr, Program Studi Pendidikan Agama Islam, Fakultas Agama, Universiti Muhammadiyah Makasar, Indonesia. *Jurnal Tarbawi*, 1(2), 85-93.
- Ahmad Soleh (2018). Metode Halaqah dalam Pembelajaran Tahfidz al-Qur'an di Pondok Pesantren Tahfidz al-Qur'an Darussunnah Parung Kabupaten Bogor tahun 2018, Program Studi Pendidikan Agama Islam, Sekolah Tinggi Agama Islam Hidayah Bogor, Indonesia. *Prosiding al Hidayah Pendidikan Agama Islam*, 43-52.
- Ismail Lutfi (2014). *Halaqah al-Qur'an*. Yala: Universiti Fatoni.
- Marwan Hayeemaming (2015). *Tuan Guru Haji Abdul Rasyid bin Haji Abdul Rahman Sayat: Peranan dan Sumbangannya dalam Penyiaran Ilmu Agama di Selindungbayu (Saiburi-Pattani)*. Tesis Ijazah Master Jabatan Sejarah dan Tamadun Islam, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Fatoni.
- Mohammad Fauzan (2017). *Metode Pembelajaran Suatu Pengantar Kearah Menjadi Guru Profesional*. Patani: Yayasan Pusat Menyelaraskan Tadika Kawasan Selatan (PERKASA).
- Muhamatsakree Manyunu (2008). *Analisis Perubahan Kurikulum Pendidikan Islam di Sekolah Agama Rakyat di Selatan Thailand (1961-2003)*. Disertasi dikemukakan bagi memenuhi syarat untuk memperolehi ijazah Ph.D Fakulti Sains kongnitif dan pembangunan manusi, Universiti Pendidikan Sultan Idris, Tanjong Malim, Perak, Malaysia.
- Sasnasuksa AMC (2020). *Kurikulum Pendidikan Islam Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC)*. Sasnasuksa School.
- Sasnasuksa School (2017). *Majlis Perasmian Bangunan Sekolah*. Sasnasuksa School.
- Syamsuddin Mohammad Yunus (1964) *Kamus Melayu*. Malaysia: Mohammad Nahdi.
- Zainuddin (2020). *Efektifitas Pelaksanaan Program Halaqah dalam Peningkatan Kemampuan Siswa Membaca al-Qur'an di SMAS Fajar Hidayah Aceh*. Skripsi Fakulti Tarbiah dan Keguruan (FTK), Universiti Islam negeri Ar-Raniry Darussalam Banda Aceh, Indonesia.
- Temu Bual**
- Afiya Samoh, Pelajar di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 12 Ogos 2021.
- Aleeya Tahe. Murabbi di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 15 September 2021.
- Amanee Hayeemaming. Murabbi di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 15 September 2021.

Aneeda Buedolatheh. Murabbi di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 15 September 2021.

Asma Haji Mohammad Soleh. Pengarah Sasnasuksa School. Temu bual pada 20 Oktober 2021.

Maforee Hayeewali. Murabbi di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 15 September 2021.

Rusyidah Maming. Murabbi di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 15 September 2021.

Suraiha Doloh. Pelajar di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 12 Ogos 2021.

Zaidee Hawae. Pelajar di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 12 Ogos 2021.

Zamree Kana. Murabbi di Jabatan Bahasa Arab dan Melayu (AMC) Sekolah Sasnasuksa, Saiburi, Pattani, Selatan Thailand. Temu bual pada 15 September 2021.

Konsep *Sad al-Dhara'i'* (Penutupan Pintu Keburukan) Berkaitan Pendekatan Pencegahan dan Pemulihan dalam Pendidikan Seksualiti di Malaysia
The Concept of *Sad al-Dhara'i'* (Blocking the Means) Related to Preventive and Rehabilitation in Sexuality Education in Malaysia

Nazerah Mustafa¹

Abdul Latiff Abu Bakar¹

Mokmin Basri¹

Abur Hamdi Usman²

(Received: November 26, 2021; Revised: December 20, 2021; Accepted: December 27, 2021)

ABSTRAK

Topik ini mengenai menutupi pintu keburukan (*Sad al-Dhara'i'*) memberi gambaran bahawa *al-Mafsadah* (keburukan) di kalangan remaja yang seakan berlaku sekiranya tidak disekat. Objektif kajian ini ialah mengenalpasti perbezaan dan meneliti peranan serta mengkaji hikmah terhadap psikoterapi Islam mengenai konsep *Sad al-Dhara'i'* berkaitan pendekatan pencegahan dan pemulihan. Metodologi kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dengan melakukan analisis kandungan dan analisis dokumen terhadap kitab-kitab ulama lampau dan kontemporari. Kesahannya boleh dipercayai dengan bahan rujukan dan bibliografi yang disertakan. Pernyataan masalah adalah ekoran memelihara faktor pelindung dan menangani faktor risiko dari berleluasa, namun melalui intervensi peranan kerajaan iaitu Jabatan Kebajikan Masyarakat, Enakment Tatasusila Jenayah Syariah oleh Jabatan Agama Islam Negeri, Tindakan Dasar Keluarga Sakinah Negara oleh JAKIM dan Bahagian IPD Komuniti, PDRM sebagai satu bentuk yang dapat menutupi pintu keburukan yang destruktif atau merosakkan. Hasil kajian psikoterapi Islam ialah membebaskan diri dari kejahilan dan jiwa yang murung. Oleh itu, konsep Hikmah Terapi Islam menjelaskan bahawa pendekatan pencegahan adalah lebih dominan dari pemulihan (prevention is better than cure) melalui penutupan pintu keburukan *Sad al-Dhara'i'*. Oleh itu, semoga kesimpulan hikmah Terapi Islam ini dapat menjadi pegangan setiap remaja berpanduan gerak geri dan perbuatan serta sikap Rasulullah SAW.

Kata Kunci: *Sad al-Dhara'i'*, Pencegahan, Pemulihan, Pendidikan, Seksualiti

---

¹ Universiti Islam Malaysia (UIM), Selangor, Malaysia

² Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS), Malaysia. (Corresponding author / Email : aburhamdi@kuis.edu.my)

ABSTRACT

This topic is about *Sad al-Dhara'i'*, which implies blocking the means to *al-Mafsadah* (evil) among teenagers, which is likely to materialize if the means towards it are not obstructed. This research aims to study Islamic Psychotherapy's difference, role, and wisdom towards preventive and rehabilitation given by *Sad al-Dhara'i'*. The methodology used is the qualitative approach on documents and content analysis on books of previous and contemporary scholars. The validity and transparency of articles may be believable by references given. The problem statement is about how the risk and protective factors are being widespread even though through the initiative of Malaysian government, that is Jabatan Kebajikan Masyarakat, Enakmen Tatasusila Jenayah Syariah, Tindakan Dasar Keluarga Sakinah Negara, JAKIM, and IPD Community, PDRM as form of blocking the ends of destructive acts or harmful. The result of Islamic Psychotherapy clearly says that prevention is much better than the rehabilitation made through *Sad al-Dhara'i'*. Therefore, it's concluded that every teenager should firmly hold Islamic Psychotherapy wisdom as by the attitude and movement of the Prophet Muhammad (pbuh).

Keywords: *Sad al-Dhara'i'*, Prevention, Rehabilitation, Education, Sexuality

Pendahuluan

Sad al-Dhara'i' dilihat sebagai satu konsep yang menutupi segala pintu yang membawa kepada perbuatan jenayah sosial yang diharamkan ajaran Islam. Kalimah *Sad al-Dhara'i'* berasal daripada dua perkataan iaitu, *sad* bermaksud mendapat, tegap dan lurus, juga menentukan tujuan, membetulkan dan mendidik (Farhat, 2000). Lafaz *Sad* juga bermaksud tutup, menegah, menghalang, menyekat atau pun sumbat (Ibn Manzur, 1958). Manakala *al-Dhara'i'* merupakan kata jamak daripada perkataan *dhari'ah*, yang bermaksud menghalang dari berlakunya perkara fasad seperti melihat aurat wanita ajnabi yang boleh membawa kepada zina (Mohamad, Omar, Muda & Yahya, 2001; Badran, 1965). Biasanya, perkataan *al-Dhara'i'* menunjukkan kepada keburukan (Zaydan, 2009), sepertimana dipaparkan setiap hari dalam media pelbagai insiden pergaduhan, pembunuhan, pencabulan, anak lari dari rumah, hilang pedoman dan sebagainya (Yaakub, 2004).

Gejala sosial seperti pergaulan bebas tanpa batas, mengambil dadah, perbuatan membuli, pornografi, cinta terhadap pasangan dan 105 daripada 124 remaja menyebabkan mereka terjebak dalam salah laku seksual ini (Azmi, 2009). Golongan remaja berisiko dapat dikenalpasti apabila seseorang terlibat menyalahi had nilai dalam masyarakat dan golongan ini

terutamanya dari kumpulan keluarga yang konflik dan berlaku perceraian. (Nazim, Shama & Hamjah, 2013). Dora (2004) yang mendapati kurangnya kasih sayang dan berlaku pengabaian ibu bapa terhadap pergaulan bebas. Ibu Pejabat Balai Polis Johor Baru pula melaporkan terdapat peningkatan kes juvana antara 2001-2004, faktor ini menyumbang kepada masalah keciciran dan menyebabkan pembentukan tingkah laku tidak bermoral. Di Kelantan, Rahman et al. (2011) mendapati pelajar antara 13-17 tahun, 50% dari mereka telah melalui pengalaman mengadakan seksual di awal usia sebelum 14 tahun. Sejak tahun 2012, Pelan Tindakan Pendidikan Kesihatan Reproduksi dan Sosial (PKRS) melaporkan 49.7 peratus remaja mengadakan hubungan intim dengan lebih daripada seorang pasangan, akibatnya mengalami kehamilan dari keterlanjuran yang tidak disekat.

Hal ini seiring sepertimana yang disebut oleh Muhammad Yusuf (2002) menyenaraikan tiga punca utama menyebabkan kepincangan masyarakat, iaitu; pertama, tertipu dengan godaan syahwat; kedua, berpaling dari ajaran agama; ketiga, tewas dengan perancangan pihak musuh Islam tanpa sedar iaitu seperti golongan Liberalism dan Sekularism yang permisif di sebalik nama Hak Asasi Manusia. Menurut golongan ini, orang lain tidak boleh campur tangan dalam hal-hal lain walaupun perbuatan melanggar tatasusila seperti pergaulan bebas, pakaian menjolok mata, berhibur di pusat-pusat hiburan di samping minum arak atau pun berjudi (Hussin, 2007). Sejajar dengan perkembangan kumpulan LGBT di Malaysia, disokong oleh Negara besar di dunia dan didokong oleh perjuangan peringkat antarabangsa iaitu United Nation Human Right Convention (UNHRC). Dengan itu, prinsip, akhlak dan nilai agama Islam mengancam perundangan jenayah syariah disebabkan tuntutan hak sepertimana di Negara luar (Mohamad, 2015). Kepercayaan Islam yang baru menggantikan kepercayaan Islam yang lama dan pencegahan penyakit kelamin hanya diselesaikan secara superficial (dasar) menurut pemikiran, dan hal ini yang menyimpang dari sosiobudaya Negara ini (Abdullah, 2007).

Din (2001) menegaskan bahawa manusia mempunyai kerohanian yang tunduk pada akal yang waras, membezakan yang baik dan buruk iaitu tunduk pada hawa nafsu yang merosakan. Oleh itu, langkah pencegahan merupakan sesuatu yang penting untuk melatih remaja meningkatkan keupayaan menahan diri daripada terjebak dalam pintu maksiat atau dosa-dosa besar. Tujuan konsep *Sad al-Dhara'i'* supaya dapat mengelakkan remaja dari melakukan keburukan, disebabkan agama Islam sebagai punca dan pencetus utama kepada akhlak dan peribadi terpuji, secara langsung ianya berhubung dengan prinsip ketuhanan (Din, 2001).

Oleh itu, dalam menangani kepincangan ini, timbul beberapa persoalan yang perlu diteliti, iaitu Pertama, meneliti perbezaan di antara pendekatan pencegahan dan pemulihan; Kedua, menyingkap dan mengenalpasti pendekatan ini dilihat sebagai satu pendekatan yang mampu menutupi pintu-pintu keburukan; Ketiga, mengkaji hikmah pelaksanaan psikoterapi Islam dalam pencegahan dan pemulihan berkaitan penutupan pintu keburukan yang terbuka luas dalam Negara ini.

Metodologi Kajian

Objektif kajian ini ialah mengenalpasti perbezaan dan meneliti peranan serta mengkaji hikmah terhadap psikoterapi Islam mengenai konsep *Sad al-Dhara'i'* berkaitan pendekatan pencegahan dan pemulihan. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif dengan metod kajian analisis kandungan mengenai menutupi pintu maksiat dengan konsep Pencegahan dan Pemulihan. Data dipungut dari al-Quran, al-Hadith kitab-kitab ulama lampau dan kontemporari dan data dianalisis mengikut analisis dokumen dan analisis kandungan. Rekabentuk kajian kualitatif menunjukkan perkaitan yang jelas antara strategi, rekabentuk dan teknik kajian serta sangat bersesuaian dengan penggunaan yang dikemukakan oleh Cresswell (2009). Kesahan bahan ini dipercayai dan boleh diterima pakai kerana seiring dengan pengkajian yang disertakan dalam rujukan dan bibliografi.

Kajian Literatur

Konsep kebaikan memberi gambaran bahawa (makruf) itu bersifat (al-maslahah), dan keburukan (al-mafsadah) itu bersifat kerusakan disebut dalam al-Quran sebagai munkar. Dengan itu, al-Suyuti (t.th.) menegaskan bahawa makruf membentuk akhlak dengan pimpinan keperibadian terpuji, manakala munkar membentuk akhlak yang tercela, kerana kecenderungan manusia menuruti hawa nafsu. Manusia dikendalikan oleh syahwat juga menggambarkan kerakusan dan kebodohnya. Menurut al-Suyuti (t.th.) bahawa makruf dan munkar keduanya adalah bersifat syariah. Ibn Miskawayh (1999) menyatakan bahawa kebaikan manusia terletak pada pemikirannya untuk berfikir dan tingkah laku manusia mengandungi unsur naluri dan unsur usaha latihan.

Begitu juga *al-Khayr* (kebajikan), *al-Ma'ruf*, *al-Bir*, *al-Maslahah* yang menjurus kepada semua kebaikan. Istilah-istilah tersebut bermaksud menuruti syarak dengan melakukan kebaikan dan meninggalkan akhlak yang tidak baik. Dalam surah al-Baqarah ayat 177, Allah

SWT berfirman tentang kebaikan itu antara lain merujuk kepada orang yang beriman dan melakukan amalan kebaikan sesama manusia memberi maksud *“Bukanlah perkara kebajikan itu hanya kamu menghadapkan muka ke pihak timur dan barat, tetapi kebajikan itu ialah berimannya seseorang kepada Allah, dan hari akhirat, dan segala malaikat, dan segala Kitab, dan sekalian Nabi; dan mendermanya seseorang akan hartanya sedang ia menyayanginya, - kepada kaum kerabat, dan anak-anak yatim dan orang-orang miskin dan orang yang terlantar dalam perjalanan, dan kepada orang-orang yang meminta, dan untuk memerdekakan hamba-hamba abdi; dan mengerjanya seseorang akan sembahyang serta mengeluarkan zakat; dan perbuatan orang-orang yang menyempurnakan janjinya apabila mereka membuat perjanjian; dan ketabahan orang-orang yang sabar dalam masa kesempitan, dan dalam masa kesakitan, dan juga dalam masa bertempur dalam perjuangan perang Sabil. orang-orang yang demikian sifatnya), mereka itulah orang-orang yang benar (beriman dan mengerjakan kebajikan); dan mereka itulah juga orang-orang yang bertaqwa.”*

al-Mafsadah (kerusakan), *al-Shar* (kejahatan), *al-Munkar* (kebatilan), serta *al-Fahishah* (kekejian) yang merujuk kepada keburukan yang berdasarkan syarak, akal dan kemanusiaan. *al-Shar* bererti perlakuan yang tidak menuruti syarak bagi mereka yang melakukan kejahatan sosial. *al-Munkar* dan *al-Mafsadah* adalah perkara yang seakan sama ertinya dengan *al-Shar* dan *al-fahishah*. Contohnya ialah surah a-Isra ayat 32 yang menerangkan bahawa zina itu perkara keji sebagai mana maksud ayat “Janganlah kamu mendekati zina, sesungguhnya zina itu adalah suatu perbuatan yang keji (fahisyah) dan suatu jalan yang buruk.”

Dalam pendekatan pemulihan ini, remaja bermasalah sangat memerlukan intervensi ahli keluarga sedangkan realiti yang diterima daripada keluarga pada awal pendedahan adalah rasa kecewa, malu dan akhirnya meminggirkan remaja tersebut. Kesalahan pelaku terpaksa ditanggung sendiri dan bebanan tekanan yang hebat tidak dapat dikongsi bersama ahli keluarga. Ibn Manzur (1958) pula menjelaskan bahawa keburukan manusia adalah sesuatu yang menjadikannya hina pada pandangan manusia.

Pada tahun 2003, lebih 300 orang kanak-kanak dan remaja berusia antara 13-25 tahun, terlibat dengan salah laku seksual dan seks bebas sehingga membawa kepada kehamilan dan pengguguran janin di Malaysia (Sabran, 2003). Menurut al-Tawil (1992) tujuan pendidikan seks ialah berasaskan naluri, memberi peringatan dan pengajaran sejak baligh dan remaja akan berwaspada terhadap penyimpangan yang dilarang oleh agama Islam sekiranya dibekali dengan ilmu keimanan. Dalam hal tersebut, ditekankan pengajaran psikologis ini secara menyeluruh

agar remaja memahami kesucian hubungan seksual dan dosa besar pada pandangan Allah SWT (Hathout, 1994). Hal ini termasuk sebagai suatu usaha preventif dan Ibn Manzur (1958) pula menjelaskan bahawa keburukan manusia adalah sesuatu yang menjadikannya hina. Oleh itu, pengetahuan perubahan biologis dan psikologis berkaitan fungsi organ reproduksi tidak harus diabaikan. Hal ini sejajar dengan pandangan Al-Attas (1994), iaitu pendidikan merupakan proses penerapan adab ke dalam diri seseorang. Syariat Islam adalah bertujuan memelihara kebaikan dan manfaat (masalah dan manfaat) dan menjauhi keburukan dan bahaya.

Imam al-Ghazali (t.th.) dalam kitabnya *al-Mabadi' al-Khamsah* atau *al-Usul al-Khamsah* membahagikan *al-Daruriyyat* kepada lima elemen iaitu pemeliharaan agama Islam (*hifz al-din*), memelihara nyawa atau jiwa (*hifz al-nafs*), memelihara akal (*hifz al-'aql*), memelihara keturunan (*hifz al-nasl*) dan memelihara harta (*hifz al-mal*). Oleh itu, setiap manusia yang mendambakan kemaslahatan untuk kesejahteraan akan mengambil inisiatif untuk mengutamakan lima *al-Daruriyyat* ini dalam kehidupan. Dalam memelihara keturunan bertujuan melindungi daripada gangguan zina mata dan zina faraj, mujahadah melawan hawa nafsu sehingga melalui perkahwinan menghasilkan keturunan adalah menjadi matlamat utama umat Islam.

Hasil Kajian dan Perbincangan

1. Pendekatan Pencegahan dalam Islam

Pendekatan pencegahan adalah melindungi seseorang atau sesuatu kumpulan secara proaktif dari terlibat dalam sesuatu masalah yang boleh menjadi serius. Manakala, pendekatan pemulihan (rehabilitation) melibatkan aktiviti untuk memulihkan seseorang atau sesuatu kumpulan yang telah melakukan keburukan dan telah mengalami kerosakan akhlak. Kant (1785) dalam teori kewajipan seseorang individu (principle of duty), berpendapat konsep tekad baik (goodwill) adalah bertindak dengan betul (intrinsic) tanpa menentukan niat seseorang. Proses Pencegahan tidak dapat dilaksanakan apabila semua genap masyarakat lalai terhadap tanggungjawab (duty for the sake of duty) (Kant, 1785).

Oleh itu, prinsip kewajipan dalam Islam perlu dilaksanakan, sepertimana dijelaskan tiga unsur utama iaitu pertama, ilmu; kedua, jihad; ketiga, ubudiah, yang menegaskan bahawa pendidikan adalah sebuah sistem sosial yang menentukan pengaruh dan kesan keluarga atau sekolah dalam membentuk akhlak remaja (Mahmud, 2004). Darussalam (1997) menjelaskan manusia menyedari bahawa pendidikan Islam perlu menekankan proses reproduksi manusia (prokreasi) tidak dipandang maksiat. Persenggamaan yang membentuk janin sehingga kelahiran

melalui nikah yang halal patut diutamakan dan Islam mengangkat fitrah seksualiti dan institusi keluarga yang sah dan tinggi di sisi Islam. Omar (2010) mengatakan bahawa etika atau akhlak adalah disiplin ilmu yang mengkaji berbagai isu baik dan buruk tentang adat, susila, tabiat, cara berfikir, sikap, agama, yang dapat mempengaruhi pertanggungjawaban manusia seperti akal, niat, kebebasan dan sebagainya.

2. Pendekatan Pemulihan Cara Islam

Akhlak adalah suatu perkara amat penting yang berperanan sebagai penanda aras bagi diri seseorang. Seharusnya pemahaman mengenai nilai-nilai dasar (core values) akan menjadikan manusia itu kebaikan. Al-Attas (1979) selalu menekankan perlunya penguasaan ilmu agama Islam yang murni dan mendalam sebagai memberi makna terhadap proses ubudiah kepada Tuhan. Pemahaman nilai-nilai dasar ini akan menjadikan manusia yang terpelihara secara intelektual dan spiritual. Aspek ilmu yang mengangkat nilai-nilai dasar ini adalah ilmu fardhu ain yang menjadi media bagi menghayati serta tunduk kepada segala peraturan Allah SWT (Abu Bakar, 2005). Oleh itu, manusia perlu memfokuskan kepada kefahaman tentang teknik latihan spiritual, mengenal diri, mengetahui kebaikan solat sebagai menilai penyakit spiritual (Aziz, 2009). Setiap pergerakan solat ini juga menyebabkan darah dapat beredar ke seluruh tubuh dan apabila sujud darah akan beredar ke bahagian otak dan memberikan tenaga mengawal bacaan dalam solat dan melindungi fikiran lain yang mengganggu solat (Husain, 2006). Untuk menghilangkan kebiasaan berbuat dosa dan bangkit untuk membersihkan jiwa, usaha merasa takut pada siksaan hari akhirat, kekerapan membaca dan kefahaman makna al-Quran. Sentiasa beristiqamah dan bertaubat untuk meninggalkan dosa serta tetap hatinya untuk tidak kembali melakukan dosa-dosa yang serupa di masa akan datang (al-Qushayri, 1959). Maka hilanglah rasa ketagihan melakukan dosa, menyesal, bertaubat dan khusyuk serta kembali dan memohon dengan rasa takut (khawf) dan harapan (raja') kepada Allah SWT (An-Najar, 2004a). Sikap menyedari kelemahan dan kurang upaya diri, berazam sepenuhnya dan mengharapakan keampunan dari Allah SWT merupakan amalan mukmin sejati (al-Muhasibi, 1929). Di samping itu, manusia memerlukan ikhlas, sabar dan benar bersepadu dalam setiap amalan dan tidak akan sempurna ketiga sifat ini yang saling menguatkan yang lain (al-Kharraz, 1981).

Di Malaysia, Akta Kanak-Kanak 2001, ditubuhkan bagi tujuan perlindungan dan pemulihan kanak-kanak bermasalah, antaranya sumbang mahram atau inses yang ada pertalian darah. Mengikut Santoso (1997) dan kecederaan dihadapi ialah luka pada bibir, (lesion on lips

caused by scratch), jangkitan pada alat kelamin. Inses termasuk dalam bentuk kekerasan seksual dan bahaya apabila berlaku inses kepada mangsa (Karman, 1984). Menurut Yaakub et al. (2017), nilai moral pesalah tegar seperti pesalah juvana dan nilai moral merupakan antara pendekatan proaktif dilaksanakan melalui pendekatan pemulihan Islam bagi pesalah seks remaja. Pendekatan pemulihan ini memerlukan teknik yang berkesan supaya membuka minda untuk menimba ilmu pengetahuan dalam membentuk keimanan dan mendapat petunjuk Ilahi (Mansor, 2016).

Pemulihan cara Islam menurut pengkaji ialah mengembalikan fitrah kerohanian yang tercalar akibat seseorang itu terjebak dalam pintu-pintu kekejian yang terbuka luas. Pemulihan amat diperlukan untuk mengembalikan fitrah kejiwaan, fikiran, spiritual, akhlak, fizikal dan pemahaman berdasarkan kebenaran yang mutlak. Fungsi pemulihan secara Islam ini didapati berasaskan rangka pendidikan dan pengajian dengan tujuan untuk mengimbangi ilmu dan jiwanya mengenai ilmu tauhid, fekah dan ibadah yang telah jauh terpesong. Oleh itu, golongan remaja hendaklah bermuhasabah dan mengenali isi hati sama ada mahrim atau pun tidak.

3. Peranan pencegahan dan pemulihan dalam *Sad al-Dhara'i'*

Peranan pencegahan dan pemulihan dikenalpasti dapat menutupi pintu keburukan melalui *Sad al-Dhara'i'* terhadap akhlak remaja. Didapati peranan kerajaan, Pejabat Hal Ehwal Agama Islam, Tindakan Dasar Keluarga Sakinah Negara, JAKIM dan IPD Komuniti, PDRM yang melaksanakan pendekatan pencegahan dan pemulihan dalam menutupi pintu maksiat iaitu:

3.1 Peranan Kerajaan

Di bawah Akta Kanak-Kanak 2001. Pihak Jabatan Kebajikan Malaysia (JKM) telah menubuhkan Taman Seri Puteri (TSP) di bawah seksyen 55 (tempat perlindungan) bagi rehabilitasi kanak-kanak yang terjebak melakukan perbuatan seksual, atau bersetubuh dengan apa-apa maksud lucuh, samada di bawah kawalan muncikari atau diancam bagi maksud pelacuran. Kemasukan melalui perintah Mahkamah Bagi Kanak-Kanak di bawah Perenggan 40(1)(e) atau memohon sendiri di bawah subseksyen 41(1) memerlukan perlindungan segera. Tempoh perlindungan dan pemulihan selama 3 tahun tetapi boleh dibebaskan sebelum tamat tempoh dengan Kuasa Menteri atau kelulusan Lembaga Pelawat. Manakala, Asrama Akhlak ditubuhkan di bawah seksyen 61 (Asrama Akhlak) Akta Kanak-Kanak 2001, lima buah untuk lelaki dan tiga untuk perempuan. Bertujuan memberikan rehabilitasi kepada kanak-kanak yang terlibat dengan jenayah, menyebabkan cedera parah, merogol, melakukan sumbang mahram atau mencabul kehormatan, kesalahan di bawah seksyen 377B, 377C, 377D, 377E Kanun

Keseksaan. Kemasukan melalui perintah Mahkamah, 91(1)(e)(perintah percubaan) atau seksyen 46 (kanak-kanak tidak terkawal) (Ramli, 2017a).

Sementara, Sekolah Tunas Bakti (STB) adalah diluluskan kepada yang berusia sepuluh tahun (10) ke atas dan memerlukan institusi untuk penahanan dan pemulihan di bawah seksyen 65. Kemasukan mengikut Perintah Mahkamah di bawah perenggan 91(1)(f), dihantar ke sekolah diluluskan atau Sekolah Henry Gurney). Tempoh Pemulihan selama tiga tahun tetapi boleh dibebaskan sebelum tamat tempoh dengan kelulusan Kuasa Menteri atau Lembaga Pelawat. Perbezaan di antara Asrama Akhlak merupakan satu tempat percubaan dalam memulihkan akhlak kanak-kanak yang diperintahkan selama 1 tahun manakala Sekolah Tunas Bakti (STB) merupakan tempat yang tetap selama 3 tahun. Sementara Taman Seri Puteri merupakan Institusi yang hanya menempatkan perempuan berumur bawah 18 tahun yang lebih cenderung kepada pelacuran (Ramli, Z 2017b).

Menurut pengkaji, pihak Jabatan Kebajikan Masyarakat yang mewakili Kerajaan Malaysia dalam menangani pelaku dalam berbagai jenis kesalahan telah melakukan peranannya secara berkesan. Terdapat tiga (3) buah pusat yang ditubuhkan oleh kerajaan, iaitu Asrama Akhlak, Sekolah Tunas Bakti dan Taman Seri Puteri yang dinilai mencukupi untuk menangani berbagai jenis permasalahan remaja. Dianggapkan sesiapa yang terlibat dengan mana-mana kategori kesalahan tersebut tidak akan mengulangi lagi untuk memasuki pusat pemulihan ini. Hal ini berlaku kerana ia menjejaskan maruah dan dipandang serong oleh segelintir masyarakat. Bagaimanapun, mereka memerlukan rawatan pemulihan bagi mengubah hala tuju dan kewibawaan pelaku. Oleh yang demikian, diharapkan agar penghuni pusat ini dapat menjadi duta kecil kepada remaja lain supaya menjaga kewibawaan diri dan nama baik keluarga terpelihara.

3.2 Pejabat Hal Ehwal Agama Islam Seluruh Negeri di Malaysia

Peranan Pegawai Penguatkuasa Agama (PPA) dalam melaksanakan Hisbah di negeri Selangor (Abdullah, 2000), banyak memberi tumpuan kepada aspek pencegahan maksiat melalui penubuhan skuad ini dan PPA melaksanakan hisbah Pengurusan Hal Ehwal Islam yang berkait dengan kesusilaan. Di Kelantan, unit pencegahan bertanggungjawab mengumpulkan data statistik kasalahan dan mengendalikan program-program kaunseling dan pencegahan, termasuk di dalam premis. Hal ini bagi mengelakkan lebih banyak berlaku kes perzinaan dan kegiatan buang bayi, (Abdul Rahim & Mohamed Saifuddin, 2018). Di Johor Bahru, Exco Hal Ehwal Agama Islam dan Pendidikan Johor, Aminolhuda Hassan berkata dalam

menguatkuasakan undang-undang Kesalahan Jenayah Syariah (1997) dijalankan bertujuan mencegah masyarakat Islam terlibat perkara bertentangan hukum syarak. Sebanyak 1,732 kes tangkapan dibuat dan 511 kes dari jumlah ini merupakan kes khalwat di bawah Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah Negeri Johor (1977). Selain itu, kesalahan yang sering dilakukan tangkapan ialah berjudi di bawah seksyen 18(1), memabukkan di bawah seksyen 19(1) dan juga khalwat di bawah seksyen 27(1)(a)(b) (Othman, 2019). Aminolhuda Hassan menjelaskan lagi, JAIJ mendapat kerjasama yang baik dari PDRM, AADK, Jabatan Imigresen Malaysia dan pihak berkuasa tempatan (PBT). Di samping mengharapkan kerjasama daripada masyarakat awam dan membuat aduan resmi di Pejabat Agama Daerah atau di Ibu Pejabat (Othman, 2019). Di Malaysia, banyak pengajaran yang diperoleh daripada Pejabat Hal Ehwal Agama Islam seluruh negeri mengenai pendekatan pencegahan terhadap kesalahan yang diwartakan di bawah Enakmen Tatacara Kesalahan Jenayah Syariah. Tangkapan di bawah seksyen tertentu dikenakan bagi kesalahan besar seperti perzinaan, buangan bayi dan sumbang mahram dan seumpamanya. Pihak PHEAI memberikan teguran bertahap kepada mereka yang melakukan perkara terbabit, iaitu dengan mengadakan konseling bagi kesalahan yang masih boleh dibendung. PHEAI mendapat sokongan dari agensi-agensi lain seperti JPJ dan PBT serta PDRM bagi memudahkan urusan pemeriksaan dijalankan. Oleh itu, kelegaan pada masyarakat apabila ada pihak menangani aspek pencegahan dan keamanan persekitaran dapat dirasai oleh semua pihak.

3.3 JAKIM dan Organisasi Kerajaan

Kesan pencegahan di dapati agak berhasil sepertimana ditunjukkan oleh KKM, Bahagian Kesihatan Seksual dan Reproduksi. Berlaku penurunan kes 10-19 tahun yang telah terdaftar di fasiliti kesihatan primer KKM bagi tahun sebanyak 18,847 (2012), 17,588 (2013), 16,528 (2014), 13,831 (2015), 12,492 (2016), 11,024 (2017), 3,972 (2018). Mulai 2008, KKM telah mewujudkan Jawatankuasa Teknikal Kesihatan Remaja Kebangsaan (JTKRM) untuk memantau implementasi Dasar Kesihatan Remaja Negara dan Pelan Tindakan Kesihatan Remaja Kebangsaan 2015-2020. Kementerian Pembangunan Wanita Keluarga dan Masyarakat (KPWKM) mendokong Dasar Kebangsaan Negara (DKN) secara prinsipnya mengutamakan perspektif keluarga secara konsisten dan menjadi pemangkin kepada komitmen semua masyarakat. Hubungan JAKIM dengan LPPKN di bawah KPWKM, membolehkan data-data hasil penyelidikan dikongsi dengan semua keluarga di Malaysia. JAKIM menumpukan berkaitan kaunseling Syar'i sebagai satu nilai tambah dan meliputi usahasama persefahaman dengan Lembaga Penduduk

dan Pembangunan Keluarga Negara (LPPKN) dan Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri (JHEAIN).

Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia membangunkan Pelan Strategik JKSM yang lebih berfokus dalam tempoh 2016 – 2020 (Pindaan 2013-2018). Dari pembabitan dengan JAKIM, satu bahagian baru ditubuhkan, iaitu Bahagian Sokongan Keluarga Islam, hasil keputusan Mesyuarat Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Agama Islam (MKI) ke 47 dipengerusikan oleh Tun Abdullah Ahmad Badawi. Di sini, pelaksanaan hukuman ta'zir adalah disyariatkan, telah dilakukan oleh Khulafa al-Rasyidin dan tidak boleh diingkari sesiapa selepasnya serta mendatangkan gerun pada pelaku jenayah. Ta'zir pada istilahnya, adalah hukuman yang tidak ditetapkan oleh syara' pada setiap maksiat (El-Muhammady, 1998). Dabit ini bertujuan menghalang dan memperbetulkan semula akhlak pesalah daripada kembali mengulangi kejahatan tertentu umpamanya seperti mendidik kanak-kanak dan orang kafir. Oleh itu, kerjasama JAKIM dan Mahkamah Syariah yang menghasilkan pengetahuan mengenai perundangan Mahkamah seperti dilaporkan oleh Ismail (2011) dalam *Law Report 4*, 2011.

Pelan Tindakan Dasar Keluarga Sakinah Negara (TDKSN) dilaksanakan secara holistik oleh pegawai-pegawai JAKIM, JAIN, MAIN di seluruh negara. Berdasarkan Buku Laporan Tahunan JAKIM 2017, JAKIM berupaya menerbitkan modul hal berkaitan Modul Kemahiran Keibubapaan, Modul Pembangunan Remaja, Modul Pendidikan Kanak-Kanak, Modul Pengurusan Konflik Keluarga dan Modul Kehamilan dan Kelahiran (Othman, 2017) . Walaubagaimanapun, keberkesanan modul-modul ini masih boleh dipersoalkan apabila terdapat kes perceraian dilaporkan 70 kes setiap hari bagi kalangan pasangan Islam mengikut statistik JAKIM bagi tahun 2011. Didapati ada dalam kalangan remaja terdedah kepada persekitaran keluarga, jiran tetangga dan persekolahan, jiran tetangga yang negatif, namun mengikut (Hoover-Dempsey & Sandler, 2005), mengatakan bagaimana ibu bapa meletakkan peranan keibubapaan yang baik terhadap anak itu lebih penting. Manakala ^c Aqil (1985) menyatakan remaja mengalami pelbagai cabaran dan dugaan diawal permulaan awal usia baligh, walaupun begitu, nilai iman seharusnya difahami berasaskan pengertian hukum syarak.

Namun, bagaimanapun, sinergi hubungan ibu dan ayah mendorong potensi anak berkembang dengan baik tanpa tekanan dan paksaan. Manakala Ibn 'Abd al-Barr menguatkan pendapat Ibn Hajar menyebut *khilqat Islamiyah* iaitu fitrah yang diciptakan Allah SWT untuk manusia merupakan satu benih kesetiaan menerima kebenaran Islam (al-Nawawi, 1978).

Pengkaji sangat bersetuju dengan penulisan mengenai *khilqat Islamiyah* yang menyentuh tentang peranan ibu bapa dalam apa hal sekali pun, terutamanya mengenai benih kesetiaan menerima kebenaran Islam. JAKIM menganjurkan TDKSN untuk memberikan peluang kepada remaja dan ibu bapa menangani sesuatu isu yang berbangkit dan ditangani berdasarkan modul Pengurusan Konflik Keluarga. Ibu bapa perlu mempunyai kemahiran dalam memahami anak dari pelbagai sudut dan dapat dipelajari dalam modul Kemahiran Keibubapaan. Sementara itu, mana-mana pelaku yang telah pun melebihi had kemampuan ibu bapa dan melampaui batas perundangan negara, maka setelah melalui beberapa proses undang-undang, di mana akhirnya JKSM akan mengambil alih dengan penetapan hukuman ta'zir kepada pelaku terbabit. Apapun, tujuannya adalah untuk mengembalikan kesedaran pelaku mengenai erti kehidupan dan meningkatkan kembali nilai keimanan yang jauh tercamar dan tersusut. Oleh itu, kesedaran ini sepatutnya bermula di peringkat awal baligh lagi sehingga seterusnya pada peringkat mencapai dewasa.

3.4 Pihak IPD Bahagian Komuniti, PDRM

Sad al-Dhara'i' dapat dicapai apabila PDRM mengambil langkah memelihara keselamatan 'remaja berisiko' yang melakukan kejahatan nafsu dengan naluri seks disalurkan cara tidak sah dan bertentangan dengan nilai Islam serta rasional berfikir diketepikan (Ghazalba, 1981). Golongan ini didedahkan dengan pelbagai jenis jenayah supaya dapat memperlengkapkan diri dengan undang-undang Negara. Selain itu, banyak langkah-langkah Program Permuafakatan Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) dan PDRM dianjurkan, antaranya Pegawai Perhubungan Sekolah (PPS), yang menjalankan 'Pemantauan Jenayah Penyalahgunaan Dadah Pelajar Sekolah (Mokhtar, 2019). Begitu juga PPS Membantu Disiplin di Sekolah dan PPS Membantu Kes Buli di Sekolah, menegaskan PDRM dapat mengatasi banyak keadaan, dengan pembabitan Jabatan Pendidikan, sekolah dan badan bukan kerajaan serta ibu bapa yang menjadi individu penting dalam mencorakkan kehidupan anak. ("PDRM sambut baik", 2017).

4. Hikmah pelaksanaan psikoterapi Islam (*Sad al-Dhara'i'*)

Pengertian psikoterapi Islam adalah proses pengobatan dan penyembuhan melalui al-Quran dan As-Sunnah atau pun secara empiriknya melalui pengajaran Allah, para malaikat, rasul dan ahli waris para nabi (Adz-Dzakiy, 2001). Psikoterapi juga dikatakan pengobatan dengan secara psikologis untuk masalah berkaitan fikiran, perasaan dan perilaku. Menurut Mujib (2002) berasal dari dua perkataan iaitu "Psyche" yang ertinya jiwa, fikiran atau mental,

manakala “Therapy” ialah penyembuhan, pengubatan dan perawatan. Penyembuhan yang digunakan berdasarkan metod psikologis yang diertikan sebagai pemulihan minda iaitu rawatan sakit jiwa atau gangguan mental dengan menggunakan kaedah psikologi (Jaya, 1994). Psikoterapi Islam mempunyai fungsi tersendiri iaitu fungsi pemahaman tentang masalah hidup manusia, fungsi pengendalian iaitu mengarahkan setiap aktiviti manusia berada dalam pengendalian dan pengawasan Allah. Fungsi peramalan iaitu potensi melakukan analisis tentang banyak kejadian. Fungsi pengembangan (development) iaitu mengembangkan ilmu Islam berhubung dengan masalah kehidupan, fungsi pendidikan iaitu memberi ilmu pengetahuan dan meningkatkan kualiti daya manusia (Amin, 2010).

Hikmah pelaksanaan psikoterapi Islam melalui konsep *Sad al-Dhara’i’* ini berupaya menundukkan nafsu seseorang sehingga tegaknya sendi-sendi kehidupan. Psikoterapi Islam juga berhasil mengembalikan rasa keinsafan yang mendalam setelah melalui pelbagai kejahatan seperti rasa dendam, pamarah, berperasangka buruk, berkelakuan liar, suka mengambil hak orang lain (Adz-Dzakiy, 2001). Malah pelaksanaan hikmah yang diperolahi iaitu menyedari eksistensi manusia perlu pada bimbingan dan rehabilitasi dari kejahatan. Hal ini menunjukkan bahawa jiwa manusia yang murung dan rasa keimanan yang tandus boleh dikembalikan melalui sumber Al-Quran. Penyelidik Islam mengkaji hal spiritual, yang merupakan sumber membentuk kebaikan dan menghilangkan kejahatan (An-Najar, 2004b). Kajian spiritual yang merangkumi tujuh domain spiritual, iaitu *al-Qalb*, *al-Nafs*, *al-‘Aql*, *al-Ruh*, *al-Tawhid*, *al-‘Ibadah* dan *al-Akhlaq*, lebih kepada soal kepercayaan dan pengukuhan mampu melakukan proses pencegahan dan pemulihan (Baharuddin & Ismail, 2014). Bagi kajian tentang aspek psikoterapi Islam dalam kitab Jawi “Penawar Bagi Hati” oleh Syeikh Abdul Qadir al-Mandili melalui proses takhalli (menghapuskan sifat mazmumah) dan tahalli (penyuburan sifat mahmudah). Juga dikemukakan tiga komponen utama iaitu; pertama, kawalan dan pencegahan tujuh anggota zahir; kedua, rawatan dan pemulihan (rehabilitation) sifat-sifat dicela; ketiga, suntikan penerapan sifat-sifat terpuji. (Badariah dan Che Zurina (2013).

Berdasarkan buku *al-Jawab al-Kafi Liman Sa’ala al-Dawa’ al-Shafi*, tentang beberapa proses terapi meliputi: *Irshad* (konseling), *Tabyin* (penjelasan), *Tanbih wa Tahdid* (peringatan dan ancaman), *Amr bi Taqwa wa Nahy ‘an Ma’siyah* (menyeru pada ketakwaan dan mencegah kemaksiatan), *al-Bir wa al-ta’ah* (perbuatan baik dan ketaatan), *Maw’izhah* tentang al-Quran, iman, kematian, neraka dan perkara yang menghapus kebaikan atau pahala, serta doa, dzikir dan tahlil. Hal kemaksiatan dijelaskan bahawa berpunca dari kejahatan berkaitan *al-laaazat*

(pandang pertama), *al-khatarat* (pikiran terlintas dalam benak), *al-lafazat* (ucapan yang dilafazkan) dan *al-khutuwat* (langkah nyata untuk sebuah perbuatan). Pengertian maksiat itu yang pertama, sebagai racun; kedua, perbuatan yang terkeluar dari norma kemanusiaan; dan ketiga, kedurhakaan yang membawa pada kedurhakaan yang lainnya. Ketiga-tiga unsur ini diimbangi oleh *al-'itidad* dan boleh melalui dua keadaan, di mana kedua elemen itu memberi keburukan dan kebaikan pada tingkah laku manusia (al-Jawziyyah, 1986; t.th.).

Al-Durani (1987) menjelaskan maksiat adalah segala perbuatan yang sifatnya meninggalkan yang wajib dan mengerjakan apa yang diharamkan. Dalam ajaran Islam, Rasulullah SAW diutus ke dunia ini bagi memberikan petunjuk pencegahan dan pemulihan yang boleh diikuti dari perkataan, perbuatan, sikap dan gerak-geri Rasulullah SAW sebagai pedoman seluruh umat Islam. Oleh yang demikian, dengan hikmah psikoterapi Islam dapat menjadikan elemen spiritual sebagai esensi perilaku yang menentukan baik buruk kehidupan seseorang manusia.

Menurut pemerhatian pengkaji, di Malaysia, Psikoterapi Islam sedang berkembang dan sangat diperlukan oleh remaja yang menghadapi masalah yang kritikal. Peserta yang mengalami masalah dan mengikuti pelaksanaan psikoterapi Islam telah menunjukkan perkembangan yang sungguh menakjubkan. Mereka dilengkapi diri dengan persediaan menghadapi tekanan dari pihak yang tidak bertanggung jawab. Kebanyakan dari mereka yang telah melalui psikoterapi ini, dapat mendisiplinkan diri dari mengikuti telunjuk orang lain untuk jalan yang salah. Di dapati antara psikoterapi Islam yang dapat dicontohi ialah *Shifaul Qalbi*. Terapi yang mengutamakan JATI (jujur, amanah, tanggungjawab, ikhlas) sebagai pengukuhan kepada IMEJ (Iman, Mental, Emosi dan Jasmani). Berdasarkan empat perkara ini dan mengambil pengajaran dari perkara tersebut, menjadikan mereka seolah baru dilahirkan semula bersama kekuatan yang baru dalam diri mereka. Kini hidup mereka mempunyai cahaya yang memandu cara hidup yang berterusan dengan cahaya iman dengan kesegaran minda, emosi yang kukuh serta fizikal yang mantap. Psikoterapi *Shifaul Qalbi* ini diasaskan oleh Shamsuri bin Osman pada tahun 2008, sebagai seorang yang ketagihan dadah dalam waktu yang lama iaitu melebihi lebih kurang 27 tahun, dan berbekalkan kesedaran diri sendiri (self-awareness) yang tinggi, beliau mampu tidak bergantung pada dadah lagi. Oleh itu, hikmah psikoterapi Islam ini boleh melakukan penyuburan sifat terpuji melalui anggota tubuh yang bersepadunya tujuh domain spiritual, iaitu *al-Qalb*, *al-Nafs*, *al-'Aql*, *al-Ruh*, *al-Tawhid*, *al-'Ibadah* dan *al-Akhlaq*, yang mampu melakukan

proses pencegahan dan pemulihan dan akhirnya menutupi segala pintu keburukan (*Sad al-Dhara'i'*).

Kesimpulan

Konsep penutupan pintu maksiat (*Sad al-Dhara'i'*) seharusnya menjadi satu pegangan dalam menentukan konsep pencegahan dan pemulihan akhlak bagi pembangunan remaja. Pendekatan pencegahan seharusnya bermula dengan suatu ketetapan mengenai kewajipan dalam Islam, iaitu ilmu yang memandu manusia untuk berjihad melawan nafsu dan melakukan ubudiah kepada Allah SWT. Hal ini merupakan sebuah sistem sosial yang mempengaruhi sikap dan cara berfikir terhadap kesyuman agama Islam yang membentuk semula akhlak remaja. Manakala, proses pendekatan pemulihan secara Islam adalah bertujuan mengembalikan nilai moral dan akhlak serta menambahkan ilmu pengetahuan terhadap pesalah tegar juvana. Pendekatan ini memerlukan beberapa teknik yang berkesan untuk membentuk keimanan mendapat petunjuk Ilahi.

Dengan itu, peranan kerajaan iaitu Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM), Tindakan Dasar Keluarga Sakinah Negara (TDSKN) iaitu di bawah JAKIM, Enakmen Tatasusila Jenayah Syariah (ETJS) iaitu Bahagian Penguatkuasaan Islam Negeri, telah menjalankan peranan dengan baik, namun masih dipersoalkan memandangkan meningkatnya perlakuan jenayah dari masa kesemasa.

Justeru itu, sekiranya pendekatan pencegahan dapat dilakukan dengan lebih berkesan, maka pendekatan pemulihan tidak akan menjadi dominan untuk memulihkan seseorang yang telah mengalami kerosakan akhlaknya (*prevention is better than cure*). Proses ini juga menunjukkan pencegahan terhadap tujuh anggota zahir dan menjauhkan sifat-sifat tercela serta melakukan penerapan sifat-sifat terpuji. Dalam hal ini, hikmah psikoterapi Islam boleh dilihat dalam proses *takhalli* (menghapuskan sifat mazmumah) dan *taaalli* (penyuburan sifat mahmudah). Dengan itu, boleh ditegaskan bahawa dengan penutupan pintu-pintu keburukan (*Sad al-Dhara'i'*), hikmah psikoterapi Islam dikatakan banyak memberi perlindungan kepada setiap individu. Sumber daya dapat dibangun dan dikembangkan semula kualiti iman dan ihsan sehingga membawa kepada perubahan dalam kehidupan.

Walaupun bagaimanapun, hikmah Psikoterapi Islam menunjukkan potensi menyeluruh bagi remaja yang berpegang dan mengikut panduan Rasulullah SAW. Untuk tujuan tersebut, adalah dicadangkan mengenai potensi psikoterapi Islam, yang perlu diperbanyakkan di kalangan

remaja bermasalah sama ada perempuan ataupun lelaki. Psikoterapi Islam mempunyai banyak hikmah yang boleh dicapai oleh organisasi yang melakukan terapi ini sama ada organisasi kerajaan atau pun swasta. Bagi mana-mana organisasi pun, para guru untuk mendidik kumpulan sasar ini bukan hanya dipilih dari kalangan yang pandai ilmu keagamaan semata-mata, tetapi yang mempunyai keperibadian yang terpuji. Dalam erti kata lain, seseorang itu tidak mengutamakan gaji semata-mata untuk pembiayaan, malah yang lebih menjadi fokus ialah mengutamakan anak didikan yang jauh terbelenggu dengan perkara keji dan keburukan. Pemahaman bahawa pengampunan itu milik Allah SWT sekiranya kesedaran itu bersandarkan kepada keinsafan dan taubat yang berada di pangkal hati yang jujur dan ikhlas. Maka keikhlasan seorang guru dan pendakwah yang cermat menyantuni pesertanya akan mendatangkan hasil yang sungguh baik.

Rujukan

- ^cAqil, F. (1985). *Mu‘jam Ilm al-Nafs*. Beirut: Dar El-Ilm Lil Malayin.
- Abdul Rahim, N. F. & Mohamed Saifuddin, F. A. (2018). Cegah Maksiat: Kelantan Teruskan Operasi di Semua Premis. Berita Harian. Dicapai daripada -kelantan-maksiat-berita/nasional/2018/10/491780/cega/<https://www.bharian.com.my/premis-semua-di-operasi-teruskan>. (lihat 4 June 2020).
- Abu Bakar, U. (2005). *Fungsi Ganda Lembaga Pendidikan Islam*. Yogyakarta: Safiria Insania.
- Abdullah, H. F. (2007). *Membongkar Aliran Islam liberal*. Kempas, Johor: Penerbit Jahabersa.
- Abdullah, M. S. (2000). Penyelarasan Pengurusan Islam Peringkat Negeri dan Kebangsaan. Dlm. Don, A. G., Abdullah, B. & Abd Ghani, Z. (Pnyt.). *Dakwah dan Pengurusan Islam di Malaysia; Konsep dan Pelaksanaan*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Adz-Dzakiy, H. B. (2001). *Konseling dan Psikoterapi Islam*. Yogyakarta: Fajar Pustaka Baru.
- al-Attas, S. M. N. (1994). *Konsep Pendidikan dalam Islam: Suatu Rangka Pikir Pembinaan Filsafat Pendidikan Islam*. Bandung: Mizan.
- al-Attas, S. M. N. (1979). *Aim and Objectives of Islamic Education*. London, UK: Hodder & Stoughton.
- al-Durani, F. (1987). *Khasa'is al-Tasyri al-Islami fi al-Siyasah wa al-Hukum*. Beirut: t.pt.
- al-Ghazali, A. H. (t.th.) *al-Mabadi 'al-Khamsah*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- al-Jawziyyah, I. Q. (1986). *Kitab al-Ruh*. Beirut: Dar al-Kitab Al-^cArabi.
- al-Jawziyyah, I. Q. (t.th.). *al-Jawab al-Kafi Liman Sa'ala al-Dawa' al-Shafi*. Beirut: Ibn Hazm.

- al-Kharraz, A. S. (1981). *Masalah Sufi atau Jalan Menuju Kepada Allah*. Singapura: Pustaka Nasional Pte Ltd.
- al-Muhasibi. (1929). *al-Masa'il fi A'mal al-Qulub wa al-Jawarih*. Kaheerah: ^cAlam al-Kutub.
- al-Nawawi, A. Z. (1978). *Sharh Sahih Muslim*. Beirut: Dar al- Fiqh.
- al-Qushayri, A. K. (1959). *Risalah Sufi Al-Qusyairi*. Johor Bahru: Perniagaan Jahabersa.
- al-Suyuti, J. (t.th.). *al-Jami' al-Saghir fi Ahadith al-Bashir al-Nazir*. t.tp.: Dar al-Fikr.
- al-Tawil, O. (1992). *al-Tarbiyah al-Jinsiyyah fi al-Islam li al-Fatayat wa al-Fityan*. Jordan: Dar al-Furqan.
- Amin, S. M. (2010). *Bimbingan dan Kaunseling Islam*. Jakarta: Amzah.
- An-Najar, A. (2004a). *Ilmu Jiwa Dalam Tasawuf: Studi Komparatif dengan Ilmu Jiwa Kontemporer*. Jakarta: Pustaka Azzam.
- An-Najar, A. (2004b). *Psikoterapi Sufistik dalam Kehidupan Modern*. Jakarta: t.pt.
- Aziz, N. A. A. (2009). Internet, Laman Web Pornografi dan Kaedah Psikospiritual Islam dalam Menangani Keruntuhan Akhlak Remaja Pelayar Laman Web Pornografi. *Jurnal Usuluddin*, 29, 147-169. <http://mjs.um.edu.my/index.php/JUD/article/view/7306>.
- Azmi, S. S. (2009). *Persepsi Terhadap Tingkahlaku Seks Sebelum Nikah di Kalangan Mahasiswa Melayu Universiti Malaya*. Kuala Lumpur: Jabatan Antropologi dan Sosiologi, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya.
- Badariah, S. & Che Zarina. (2013). Beberapa Aspek Psikoterapi Islam. *Afkar*, 14, 109-142.
- Badran, B. A. (1965). *Usul al-Fiqh*. Iskandariah, Mesir: Dar al-Ma^carif.
- Baharuddin, E., & Ramli, Z. (2014). Definisi dan konsep kecerdasan ruhaniah menurut perspektif sarjana Islam. *Jurnal Penyelidikan Islam JAKIM*, 26, 49-61.
- Cresswell, J. W. (2009). *Research Design Qualitative Approach*. Los Angeles, LA: Sage.
- Darussalam, A. (1997). *Dinamika Ilmu Akhlak Islamiyah*. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors Sdn Bhd.
- Din, H. (2001). *Manusia dan Islam*. Jil. 1&2. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Dora, M. T. (2004). Isu dan Faktor Penderaan Kanak-Kanak di negeri Johor Darul Takzim. *Simposium Kebangsaan Kebajikan Kanak-Kanak*. The Gurney Resort Hotel & Residences, Pulau Pinang.
- El-Muhammady, A. H. (1998). *Undang-Undang Jenayah Islam Enakmen Negeri-Negeri*. Bandar Baru Bangi Selangor: Wadah Niaga
- Farhat, Y. S. (2000). *Mu'jam al-Tullab*. Beirut: Dar al-Kutub al-^cilmiyyah.

- Gazalba, S. (1981). *Ilmu Filsafat dan Islam tentang Manusia dan Agama*. KL: Penerbitan Pustaka Antara.
- Hathout, H. (1994). *Revolusi Seksual Perempuan: Obsesi dan Genekologi Dalam Tinjauan Islam*. Bandung: Mizan.
- Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (2005). *The social context of parental involvement: A path to enhanced achievement (Final performance report for OERI Grant# R305T010673)*. Nashville, TN: Vanderbilt University.
- Husain, A. (2006). *Islamic Psychology Emergence of a New Field*. New Delhi: Global Vision Publishing House.
- Hussin, N. (2007). Undang-undang Islam: jenayah, keterangan dan prosedur. *Siri Perkembangan Undang-Undang di Malaysia (13)*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ibn Manzur, M. (1958). *Lisan al-^oArab*. Jil. 4. Beirut: Dar Sadir.
- Ibn Miskawayh. (1999). *Menuju Kesempurnaan Akhlak*. Bandung: Mizan.
- Ismail, S. Z. (2011). Hukuman Alternatif dari Perspektif Undang-Undang Syariah. *Syariah Law Report* 4, 31.
- Jaya, Y. (1994). Peranan Taubat dan Maaf Dalam Kesehatan Mental. Jakarta: YPI Ruhama.
- Kant, I. (1785). *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. t.tp.: t.pt.
- Karman, A. (1984). *Crimen Victim: Introduction to Victimology*. California, CA: Standard University Press.
- Mahmud, A. A. (2004). *Akhlak Mulia*. Jakarta: t.pt.
- Mansor, N. H. (2016). Implementasi Ibadah Islam Sebagai Terapi Salah Laku Seksual Remaja: Kajian Terhadap Pusat Perlindungan Wanita T erpilih di Selangor. *International Journal of Malay World and Civilization (IMAN)*, 4(1), 73-84.
- Mohamad, M. (2015). Lesbian, gay, biseksual dan transgender: perspektif undang-undang jenayah syariah. *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat*, 19, 29-36.
- Mohamad, M. N., Omar, A. F., Muda, M. Z. & Yahya, M. Z. (2001). Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mokhtar, N. A. (2019, Feb 8). PPS bantu cegah, pantau jenayah pelajar sekolah. *BH Online*. Dicapai daripada: -ubant-<https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2019/02/528703/pps-sekolah-pelajar-jenayah-pantau-cegah>. (lihat 5 January 2021)
- Muhammad Yusuf, M. S. (2002). *Manhaj al-Qur'an al-Karim fi Islah al-Mujtama^o*. Beirut: Dar al-Salam

- Mujib, A. (2002). *Nuansa-Nuansa Psikologi Islam*. Jakarta: Raja Grafindo Persada.
- Nazim, A. M., Shama, F., & Hamjah, S. H. (2013). Ciri-ciri Remaja Berisiko: Kajian Literatur. *Islamiyyat: International Journal of Islamic Studies*, 35(1): 111-119.
- Omar, M. N. (2010). *Falsafah Akhlak*. Bangi: Penerbit UKM.
- Othman, A. (2019). JAJ Terus Laksana Tindakan Penguatkuasaan. *Sinar Harian*. Dicapai daripada -laksana-terus-<https://www.sinarharian.com.my/article/8611/EDISI/Johor/Jaj-penguatkuasaanp-tindakan>.
- Othman. (2017). *Laporan Tahunan JAKIM*. Dicapai daripada <http://www.scrib.com/document/439969828>. (lihat 25 April 2021)
- PDRM Sambut Baik Usaha Cegah Gejala Buli Pelajar Sekolah. (2017, August 10). *Rmp.gov.my*. Dicapai daripada -baik-sambut-berita/berita/2017/08/10/pdrm-<https://rmp.gov.my/arkib-sekolah-pelajar-buli-agejal-cegah-usaha>. (lihat 16 July 2021)
- Rahman, A. A., Rahman, R. A., Ibrahim, M. I., Salleh, H., Ismail, S. B., Ali, S. H., ... & Ahmad, A. (2011). Knowledge of sexual and reproductive health among adolescents attending school in Kelantan, Malaysia. *Southeast Asian Journal of Tropical Medicine & Public Health*, 42(3):717-725.
- Ramli, Z. (2017a). Jabatan Kebajikan Masyarakat Asrama Akhlak. Kuala Lumpur: Kementerian Pembangunan Wanita Keluarga dan Masyarakat.
- Ramli, Z. (2017b). Jabatan Kebajikan Masyarakat Taman Seri Puteri. Kuala Lumpur: Kementerian Pembangunan Wanita Keluarga dan Masyarakat.
- Sabran, M. S. (2003). Model Pembangunan Komuniti. *Pertanika Journal of Social Science & Humanities*, 11(2):135-145.
- Santoso, T. (1997). *Seksualitas dan Hukum Padana*. Jakarta: Ind-Hill Co.
- Yaakub, A. et al. (2017). Pendekatan Program Pendidikan ke atas Remaja Hamil Luar Nikah. *International Journal of Islamic Studies (al-Qanatir)*, 8(3): 24-31.
- Yaakub, M. B. (2004). Peranan Keibubapaan Dalam Menangani Masalah Sosial Semasa dari Perspektif Islam. *Simposium Kebangsaan Kebajikan Kanak-Kanak*. The Gurney Resort Hotel & Residence, Pulau Pinang.
- Zaydan, A. K. (2009). *al-Wajiz fi Usul al-Fiqh*. Beirut: Dar al-Tawzi wa al-Nasyr al-Islamiyah.